

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך קדם יסודי

מגן ועד אילת

הצעות לסדנאות הדרכה
לקידום הלמידה המשמעותית בגני-ילדים
ינואר 2015
שבט תשע"ה

תוכן עניינים

4	דבר סמנכ"ל בכיר ומנהל המינהל הפדגוגי
6	פתח דבר
10	"שווה לשאול..." - 10 שאלות
11	מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו
12	"אז...איך עושים את זה?"
12	I. תודעה – היבטים רעיוניים ומושגיים של למידה משמעותית
12	1. "זוהי רק ההתחלה"
15	2. "גן שלנו מה נחמד הוא..."
18	3. "לומדים ללמוד"
20	4. "משהו משמח"
23	5. "איך ילדים לומדים?"
26	6. "גן טוב הכל טוב"
28	7. "האחר הוא אני"
31	8. "לצאת מהקופסה"
35	9. "שבת בבוקר יום יפה"
37	10. "יש לי יום יום חג"
40	11. "למידה על פי מידה..."
42	12. "המאחד והמייחד"
45	13. "המורה שלי - מורה לחיים"
49	II. היבטים פדגוגיים של הוראה ולמידה משמעותיות
49	1. "התה והעוגייה של דפי, הגנת"
51	2. "בעזרת השם"
54	3. "זה כן משחק ילדים"
57	4. גן מלא בתוכן
60	5. "הפרויקט הבא"
63	6. "חיים בספר"
66	7. שיחת היום

69	8. "ספר מהספרים"
71	9. "גן וחומר"
74	10. "חיים בסרט!"
77	III. היבטים ניהוליים מערכתיים לקידום למידה והוראה משמעותית
77	1. "תמונות מחי הגן"
80	2. "על סדר היום..."
83	3. "משפחה שכזאת"
86	4. "יחד כל הדרך"
89	5. "מפגשים מהסוג האישי"
91	6. שינוי בדרך
94	7. "גן ולא נשלם"
97	"שווה לקרוא"
98	"שווה ציטוט"

דבר סמנכ"ל בכיר ומנהל המינהל הפדגוגי

27/01/2015

ז' שבט תשע"ה

מס' סימוכין : 15407145

אנשי חינוך יקרים,

בני האנוש משחר הבריאה נדרשו ללמידה ולהוראה, עיתים מתוך צרכי השעה, צרכי הקיום, ההישרדות, ההתפתחות והקידמה, עיתים מתוך הזדמנויות שנקרו בדרכם וחייבו אותם בהתבוננות מעמיקה, שאלה, תהייה, ערעור ועיתים למדו באופן מכוון, שמטרתו היתה הרחבת ההשכלה והדעת.

ההוראה והלמידה, מעצם מהותן, התבצעו ומתבצעות כל העת ובכל מקום: בבית עת מתקיים שיח בין ההורים לילדיהם השואלים ונשאלים, בגן ובבית הספר בזמן מפגש או שיעור עם המורים והגננות ובהפסקה עם החברים. למידה מתרחשת גם בקולנוע, בתיאטרון, במוזיאון, בטיול, בגן המשחקים, ברחוב ובמכולת.

ההוראה והלמידה מתממשות במגוון דרכים: בשיח מכוון או אקראי, באמצעות משחק, ספר, ניסוי, התבוננות, חיקוי, שולייאות ועוד. כל דרך נכונה ולגיטימית, כל דרך ראוייה כל אימת שהיא משרתת את המטרה העשרת עולמו והגדלת נכסיו התרבותיים והרוחניים של הלומד, כמו גם של המורה. מטבע הדברים, העוסקים במלאכת החינוך מכוונים מאמציהם להשבת מעשה ההוראה- למידה - הערכה. איש החינוך תר כל העת אחר דרכים באמצעותן יעלה בידו להגיע אל ליבם ומוחם של הלומדים. אנשי המקצוע במטה ומחוזות משרד החינוך יושבים על המדוכה במהלך החודשים האחרונים במטרה להפוך את מדיניות הלמידה המשמעותית למעשה שיש בו רקמה של העבר עם העתיד, המסורתי עם החדש ומתחדש, של מה שכבר היה למה שעתיד להיות.

אוגדן זה, פרי עבודתם של אנשי המינהל הפדגוגי במשרד החינוך, הינו כלי שגובש במיוחד עבורכם, מפקחים, מנהלים ומדריכים. מטרתו של האוגדן להציע מרחב ומגוון אפשרויות ודרכים לשיח ששורשיו נעוצים בשדה הפדגוגיה, הלמידה וההוראה ועוצמתו בכך שהוא מכיל בתוכו אינספור שבילים ומרחבים לתור בהם ולמצוא עוגן לתפיסות עולם חינוכיות, אופני הוראה למידה שהוטמעו והשתרשו לצד דרכים - ייחודיות, פורצות דרך, חדשניות ויוזמות. אלו לצד אלו מאפשרות למנהל וצוותו ובאמצעותם לתלמידים, למצוא אופני הוראה למידה ראויים ונכונים עבור כל פרט, כמו גם תחומי חוזק ועניין.

באוגדן תמצאו הצעות ורעיונות לסדנאות הדרכה לגננות ומורים לשם העמקת הלמידה המשמעותית במוסדות החינוך. האוגדן מבקש לאפשר ללמוד ולהתנסות בלמידה באופן משמעותי, חוויתי, התנסותי ואינטראקטיבי. באמצעות האוגדן ניתן יהיה לסייע ביד מנהלים וגננות ולהנחותם לבסס תשתית מבנית של שגרות וסדירויות שיהוו מרחב נוח וראוי לעבודה משמעותית.

מבנה האוגדן נשען על רכיבי הפיתוח המקצועי של מובילי מוסדות חינוך והוא מורכב מ- 3 רכיבים מרכזיים: תודעתי המתייחס להיבטים רעיוניים ומושגיים של למידה משמעותית, פדגוגי הנוגע להיבטי ההוראה והלמידה משמעותית והיבט ניהולי מערכתי, לקידום למידה והוראה משמעותית. האוגדן מוקדש לכם, המפקחים, המנהלים, הגננות והמדריכים, כבעלי תפקיד מרכזי בהובלת השינוי. המדיניות, אבני הדרך, המסמכים, הרעיונות, המתווים וההנחיות מופקדים בידיכם, אך מרגע בו יהפכו ל"שלכם", ברגע בו יתחברו לתמונת העולם הראוייה בעיניכם, המתחברת לתפיסותיכם ניתן יהיה ביתר קלות לתוכם לאנשי החינוך עליהם אתם מופקדים. המסמכים נתונים, אך ברור מאלינו כי כל מפקח ומדריך, מרגע שקיבלם לידי, יהפוך בהם, יוסיף אליהם קורטוב של ייחוד, יתווה דרך בה ירצה להנחילם למנהלים. המסמכים הם התשתית, הבסיס עליו יבנה כל מפקח ולאחר מכן המנהל וצוותו, את הבניין הייחודי, על חדריו, מבואותיו, כניסותיו ויציאותיו.

לסיום אני מבקש לאחל לכל העושים במלאכה הנאה, עניין ורוב משמעות. עוד אבקש להודות לכל העושים במלאכה, כותבי האוגדנים ועורכיהם שעמלו על כתיבתם ללא לאות, בשקדנות ומתוך אמונה כי ייעשה בהם שימוש מושכל.

ב ב ר כ ה,

אריאל לוי

שלום רב,

תהליכי שינוי בחינוך כוללים חזון, אמונה בדרך וכישורי מנהיגות בהובלה. בפנינו, מפקחות ומדריכות מובילות בגני-ילדים, האוגדן "מגן ועד אילת", העוסק בתכנים הקשורים ליצירה ולהפקת משמעות בעבודתנו כמחנכות לגיל הרך במדינת ישראל. מטרת האוגדן היא להציע רעיונות לסדנאות הדרכה למחנכות בגני-הילדים לקידום ולהעמקת הלמידה המשמעותית בגני ילדים. מטרת נוספות הן ליצור בסיס חווייתי למפגשי הדרכה, להציב אתגר של בניית אינטראקציות איכותיות הכוללות מעגלי שיח ודיאלוג, ולהעמיק בתכנים פדגוגיים, ניהוליים ואחרים.

כדברי פרופ' נמרוד אלוני, "כל הטוב שאנו מייחלים לו בלמידה משמעותית בקרב התלמידים, מן הדין שיתחולל קודם לכן, ובמקביל, בעולמם של המורים. נקודת המוצא היא שרק מורים צומחים יכולים להצמיח תלמידים; וכדי שמורים יזמנו לתלמידיהם תנאים מיטביים ללמידה משמעותית, עלינו לזמן למורים יחס מכבד, טיפוח פרופסיונלי ומרחב פדגוגי כמנועי הצמחה ליתר משמעות בהוראה ובלמידה. מדובר בסוג של ידע פנימי, בלשונו של הפילוסוף מונטיין, כיצד להפיק "דבש חינוכי": היכולת, בדומה למעשי הדבורים, ללקט משפע עשיר וממגוון של חומרי גלם טובים; לעבד את חומרי הגלם בדרכים אישיות ומגוונות; ולהפיק דבר חדש, שהוא באחת מענג, מזין, מפרה ומצמיח." אני מאחלת לכן הצלחה בהפקת ה"דבש חינוכי" בעבודתכן,

בברכה,

סימה חדד מה יפית

מנהלת אגף א' לחינוך קדם יסודי

האוגדן "מגן ועד אילת" מכיל אוסף של רעיונות לסדנאות חווייתיות המיועדות לצוותים החינוכיים בגני-ילדים. המטרה העיקרית של סדנאות אלו היא לעסוק בנושאים פדגוגיים וניהוליים מחיי הגן, להעמיק בהם, להעלות שאלות וסוגיות לחשיבה ולרפלקציה ולאפשר ביטוי של מחנכות בגיל הרך במגוון דרכים וכך להעמיק ולהרחיב בתהליכי הוראה ולמידה משמעותית.

בחוברת מוצע מגוון של סדנאות סביב סוגיות הנחשבות כמרכזיות בגני ילדים במדינת ישראל, והן מהוות בסיס ליצירת דיאלוג ושיח בין המשתתפות בסדנאות, מפקחות, מדריכות, גננות, סייעות.

"10 שאלות" – מדור שמעודד העלאת שאלות וסוגיות לחשיבה אשר להן אין תשובה אחת ויחידה. תשובות ותפיסות שונות, עשויות לחשוף את המורכבות של החינוך בגיל הרך וכאן אנו מדגישים את חשיבות ההקשבה לדעות שונות וההבנה שאף אם יש מצבי קונפליקט, יש לכבד את הזכות של כל אחד ואחת להביע את דעתו.

"אז...איך עושים את זה?" - החלק המרכזי של החוברת, הכולל רעיונות לסדנאות סביב סוגיות נבחרות. התכנים שנבחרו לסדנאות מהווים דוגמה לסוגיות ונושאים המעסיקים מחנכות לגיל הרך בגן. חשוב להמשיך ולהביא לשיח ודיון מגוון נוסף של נושאים וסוגיות פדגוגיות, ניהוליות ואחרות בעבודה החינוכית בגן. בתכנון הסדנאות מוצע מגוון דרכי הדרכה והנחיה כגון עבודה יחידנית, שיח בקבוצה קטנה, דיון במליאה, שימוש בסרטים ובסרטוני יוטוב, הרצאות מוקלטות, אתרי תוכן, קטעי לימוד וקריאה, ועוד... וכל אלה בכוונה שכל אחד ואחת י/תבחר את התכנים והכלים שיתאימו לאופיו/ה ולצרכיו/ה. בחירת הסדנאות המוצעות תיעשה על פי שיקול דעתה של המפקחת/מדריכה. ניתן להשתמש ברעיונות כמו שהם, ניתן לשנות וליצור סדנאות חדשות תוך שימוש בצורה מודולארית בחלק מהסדנה בלבד, ניתן לשלב בין חלקי סדנאות שונות שבחוברת, או כל צירוף אחר על פי הצורך והיצירתיות של כל אחד ואחת.

"שווה בדיקה" - שאלון המיועד לשהייה, ביצוע רפלקציה אישית וחיפוש חזקת - כל אחת לעצמה - ומציאת מקומות בהם נוכל להמשיך ולחזק את מה שנבחר.

"שווה לקרוא" - מקורות לקריאה מהם קבלנו השראה, ידע ורעיונות ואנו ממליצים עליהם להרחבה ולהעמקה.

"שווה ציטוט" - מדגם קטן של ציטוטים מהמקורות שהוזכרו במהלך הסדנאות שעשויים להוביל לספרים ולאתרים הקשורים לתכנים.

"מעוררים השראה – אנשים שחיים בליבנו" כולל מכתבים ודברי מחנכות על אנשים שהיוו ומהווים דוגמה ומודל להשראה, אנשים שמשאירים חותם בהתנהגותם ובדבריהם ומלווים אותנו שנים רבות לאחר המפגש עמם. חשוב לתת מקום להעלאת זיכרונות על אנשים ש"מעוררים השראה" של כל

מחנכת, וחשוב להעלות למודעות את האחריות בלהיות כאלה לילדים, לצוותים החינוכיים, להורים ולקהילה.

אנו מאחלים לכן יצירת חוויות משמעותיות שיעוררו רגשות, מחשבות ותובנות לקראת העמקת העשייה החינוכית האיכותית בגני-ילדים.

סיוסו

מנהלת אגף א' לחינוך קדם יסודי: סימה חדד מה יפית

צוות כתיבה:

ד"ר אסתר ברוקס, מנהלת המחלקה להפעלה פדגוגית
אסתר חטב, מפקחת ארצית על החינוך הקדם יסודי בחמ"ד
ליאת אייל, מפקחת על גני-ילדים במחוז מרכז
מירב תורג'מן, מדריכה ארצית באגף א' לחינוך קדם יסודי
פאטמה קאסם, מפקחת ארצית על גני-ילדים בחב' הערבית והבדואית
שיפרה אטישקין, מדריכה בגני-ילדים במחוז מרכז

קראו והעירו:

מפקחות:

אהובה דור, מפקחת על גני-ילדים במחוז מרכז
נירה בן הדור, מפקחת על גני-ילדים במחוז דרום
ציונה בן חמו, מפקחת מתאמת במחוז ירושלים

חברות אגף א' לחינוך קדם יסודי:

איריס עץ הדר, ממונה ארצית על תכניות ציל"ה ואמנויות
יעל צרפתי, מדריכה ארצית באגף א' לחינוך קדם יסודי
ענת סקילי, מדריכה ארצית באגף א' לחינוך קדם יסודי
צ'ריל קמפר, מדריכה ארצית באגף א' לחינוך קדם יסודי

”שווה לשאול...” - 10 שאלות

1. מהי משמעות הלמידה בגן-ילדים? האם יש למידה ללא משמעות? איך נבנית משמעות?
2. מה הופך למידה למשמעותית? "איך עושים את זה?"
3. מה נראה בגן-הילדים המעיד ששם מתקיימת למידה משמעותית?
4. כיצד נוכל להבטיח למידה משמעותית ורלוונטית בקרב הילדים בעידן הנוכחי?
5. האם מה שמשמעותי לי משמעותי גם לך? כיצד נוכל להתחבר למשמעויות האישיות של הגננות? ושל הילדים?
6. מהיכן נוצרת המשמעות האישית שלי? כיצד משפיע הידע על הפקת משמעות? כיצד משפיע הרגש?
7. האם עד כה לא הייתה למידה משמעותית בגן-הילדים? מה משתנה?
8. כיצד באים לידי ביטוי הערכים של הגננת והצוות החינוכי בחיי הגן ואיך זה מתחבר ללמידה משמעותית?
9. כיצד ניתן לכוון גננת לעשייה חינוכית משמעותית בגן?
10. מהו פיקוח/הדרכה משמעותית?

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו

יולי, 2014

דמות חינוכית משמעותית...

כחיפוש אחר דמות חינוכית משמעותית, אני מיד נזכרת בצליעה, "צליעה הננת". את צליעה פגשתי במסגרת ההתנסות המעשית במהלך שנתי הראשונה ללימודי חינוך, במכללת סמינר הקיבוצים. להפתעתי הרבה שובצתי במסלול קיבוצי בו רובן הגדול של הבנות הגיעו מקיבוצים שונים בארץ. לא הכרתי את חיי הקיבוץ ובוודאי שלא את דרכי החינוך בו. יחד עם זאת, כבר מהפגש הראשון עם "צליעה הננת" מקיבוץ נצן... הבנתי שאני במקום הנכון. נהניתי בעיקר מטיולי הבוקר הקסומים והמאוננים אשר נצרכו כרחבי הקיבוץ ונימנו למידה משמעותית של ממש. את הנאתי הצרופה מטיוליים אלה הבנתי בעבודת הסיום של לימודי, עבודה שמורה אצלי עד היום. מה היה בצליעה שהשאיר בי חותם כה רב? החלטתי לכתוב בצליעה מכתב ולספר לה על כך...
צליעה יקרה...

את בוודאי אינך זוכרת אותי... סטודנטית צעירה מאוד ממכללת סמינר הקיבוצים שהגיעה אחת לשבוע להתנסות בסנק, אני מניחה שהיו הרבה כאלה... אך את זכורה לי עד היום, כמעט 30 שנה אחרי...

אחרי 24 שנים של צטייה חינוכית מאוננת ומצניינת, לימודים אקדמיים והסתמנויות אין ספור, אני מסוגלת לתת פירוט מושכל לדברים שצניי הבתולות ראו אצלך בזמן. צפיתי בק עובדת בין הילדים, מתבוננת, מחייכת, מלטפת, כותבת בעיפרון מחודד היטה את שטח של הילדים ואת התאריק על גבי יצירותיהם. מדיי פעם שאלת ילד האם הוא חפץ בחומר מסוים או בצבע מסוים אחר... לילדים שיחקו במשחק הסוציו דרמטי, הצצת בדימ/חפצים שנראו לך שיוסיפו נופך למשחק... וכך שוטטת ביניהם ללא הרבה מילימטרים אבא נוכחותך היתה עצומה ובלטת ומאוד מאוד משמעותית עבור הילדים. היתה תחושת ביטחון באוויר שאין כל צורך לבטא אותה במילימטרים...
כננת בתחילת הדרך, השתוממתי מהשקט שלך ולא ממש הבנתי את דרכי התנהלותך, הרי מחנק צריק להשמיץ את קולו ולהוביל אחריו...
לימים הבנתי...

הבנתי כי תפקידו של המחנך הוא להיות קשוב לצרכי הילדים ולעצב להם סביבה מצרחה, מצניינת, מסקרנת אשר תאפשר להם לחקור, להתנסות לשאול שאלות ולהבין באופן המתאים לשלב ההתפתחותי בו הם נמצאים. המחנך המכוון לצרכי תלמידיו מפנה את הבמה לתלמידיו כי האמת איננה נמצאת בכיסו, האמת נמצאת בדרך... תוך כדי הגילוי האישי של כל אחד ואחת והרי ידוע כי אין אמת אחת.
את צליעה, פניתי לילדים את הבמה לעשות זאת, תוך כדי הצננת תחושת ביטחון עצומה, שהילדים יכולים ללכת בדרך הגילוי והחקר ואת היית שם, צפית, חיצקת בחיך או בליטוף והצצת אלטרנטיבות נוספות. את הצננת לילדים ולי חוויה של למידה משמעותית. אני נושאת אותה איתי עד היום ומאמינה שהצלחתי להעביר אותה עם לילדים שחינכתי לאורך השנים.

תודה לך צליעה, את הדמות החינוכית והמשמעותית שלי.

בהכרה,

דנה לדרכך

מדריכה ומנהלת אן "מראנית", כבר סבא

”אז...איך עושים את זה?”

תכנים ומתודולוגיה

הסדנאות

1. תודעה – היבטים רעיוניים ומושגיים של למידה משמעותית

1. "זוהי רק ההתחלה"

"פתיחת שנת לימודים היא התחדשות לילדים, להוריהם ולצוותים החינוכיים, המלווה ברגשות מעורבים של שמחה והתרגשות יחד עם חששות ודאגות. כל הגננות - ותיקות וחדשות - חולקות תחושות דומות של התרוממות רוח לקראת העשייה החינוכית המתחדשת, אך בה בעת תהיות לגבי העתיד וצפונותיו: מי יהיו ילדי הגן ובני משפחותיהם? מה תהיינה הדרכים להובלת תהליך חינוכי איכותי? שאלות רבות צפות ועולות לגבי פתיחת השנה וחודשיה הראשונים: ההסתגלות הרגשית והחברתית של ילדי הגן, פרידה מההורים, הבכי המתלווה לפרידה, הקושי הצפוי בהתמודדותם עם דרישות המסגרת החינוכית ועוד. גננות חדשות, שמתמודדות לראשונה עם משימה זו, ואף אלה שעובדות שנים ספורות, מגיעות חסרות ניסיון לפתיחת השנה ומבקשות לא פעם סיוע בהבנת תהליך ההתאקלמות בגן, בקבלת מידע חשוב לגבי נהלים ואחריות, בהצעות ליצירת הקשר עם הורי הילדים ורתימתם לתהליך החינוכי ולגבי ארגון סדר היום והפעילויות בגן בתחילת השנה."

מתוך: משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי "זוהי רק ההתחלה..." (2013)

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/IrgunMinhal/Tashsad/ZohiRakHathala.htm>

תיאור הסדנה:

השמעת שיר העוסק ב"התחלות" ושירה בצוותא.

רעיונות לשירים לפתיחה:

- ✓ "יד ביד" מאת תלמה אליגון – רוז
- ✓ "אנשים טובים" מאת נעמי שמר
- ✓ "יחד" מאת שמרית אור
- ✓ "שיר לאהבה" מאת איילת ציוני

את השירים ניתן למצוא בחוברת: משרד החינוך, "זמר לך לגיל הרך - שירים לקטנים ולגדולים" (2014)

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Omanuyot/Pirsumim/ZemerShirimLeKtanimGdolim.htm>

א. עבודה יחידנית

הכנות לפני הסדנה: כל משתתפת תביא למפגש אגרת ברכה חגיגית לפתיחת שנה.

בזמן הסדנה, כל אחת מתבקשת לכתוב על האיגרת "תפילת דרך" אישית: "מה אני מאחלת לעצמי השנה", "לאן הייתי רוצה להגיע?", "מה הייתי מאחלת לילדי הגן?" וכו'. סדנה זאת עשויה להתאים גם למפגש עם הורים בתחילת השנה.

ניתן להציג את "תפילות הדרך" במליאה, ולהתבונן בהן. ניתן לפזרן הפוכות על הרצפה ושכל משתתפת תרים תפילה שאינה שלה ותקרא אותה; ניתן ליצור תערוכה של האגרות ושהמשתתפות תסתובבנה ביניהן ותתבוננה.

ב. קבוצות קטנות

"אנחנו 10" – להכין 10 "טיפים" לגננת המתחילה; 10 רעיונות לפתיחת השנה; 10 "הדיברות" לגננת האולטימטיבית ("עשה" ו"אל תעשה"). אפשר לייצג זאת בדרך הומוריסטית: שיר, סיפור בחרוזים, הצגה, מדור בעיתון, מילון ועוד.

ג. בחזרה למליאה

- ✓ הצגת ה"טיפים", הרעיונות ו"הדיברות" בצורה חווייתית.
- ✓ דיון - היה קל/קשה? מדוע?
- ✓ ניתן לאסוף את כל ה"טיפים" ולשלוח כסיכום למשתתפות.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ התחלות מזמנות פתיחת דף חדש, התרגשות לקראת העשייה וביטוי ליצירה שבתוכנו
- ✓ שיתוף ברעיונות וטיפים מתוך הניסיון שלנו מאפשר התחלקות בחוויה ולמידה משותפת
- ✓ "ביחד זה יותר" – הכוח של הקבוצה בהתמודדות בתהליכי הסתגלות: לשיר ביחד, ליצור ביחד, לשחק ביחד...

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

בקר, ע' (תשס"ה). מחנכות לגיל הרך כדמויות התקשרות, או כשהילד מכנה את המחנכת "אמא".
הד הגן א', עמ' 28-37

גולדהירש, א' המעבר לגן הילדים, ציון דרך ויציאה לדרך, אתר אגף א' לחינוך קדם יסודי

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/IrgunMinhal/RishumVehaavarotTalmidim/MaavarLaGan.htm>

כהן, א' (1987). אספקטים פסיכולוגיים בהסתגלות הילד לגן הילדים בראשית שנת הלימודים והשלכותיה החינוכיות, הד הגן, נ"ב, א', עמ' 15-19.

לאוקינן, ר' וסטרנדל, ה' (1992). להיפרד ולהשתלב, הד הגן, נ"ז, ח. ב', עמ' 117 - 125.

תורי-מגדסי, צ' (1998). המפגש הראשון, היבטים פסיכולוגיים, הד הגן, ס"א, ח. א', עמ' 89 - 91.
משרד החינוך והתרבות, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, (2013) **וזוהי רק ההתחלה...**

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ שירים וסיפורים על התחלות (לילדים);
- ✓ באסיפת הורים בתחילת השנה ניתן להכין אגרת "מה אני מאחל לעצמי כהורה בגן", "מה אני מאחל לבני/ בתי השנה";
- ✓ יצירת אגרות "מה אני מאחל לעצמי", "למשפחה שלי", " לילדי הגן שלי"...והצגת האגרות במקום מרכזי בגן.

טיוטה

2. "גן שלנו מה נחמד הוא..."

משוררים, סופרים ואמנים מתארים ביצירותיהם חוויות עוצמתיות מתוך זיכרונות ילדות בהם לתחושות, למקומות ולאנשים יש תפקיד ממרכזי. המחנכות בגן-הילדים אחראיות ביצירת חלק מהזיכרונות הללו ובאמצעות יצירת אקלים איכותי בגן, אינטראקציות איכותיות, תכנון סדר יום מותאם לגילאי הילדים ותכנון הסביבה החינוכית בגן. בגישה ההתפתחותית-המערכתית ההגדרה של סביבה חינוכית מתרחבת ואיננה כוללת רק את קירות הגן ואת מרחב הגן אלא את הסביבה החברתית והתרבותית מעבר לקירות הגן. יש חשיבות גדולה ביצירת קשרים והקשרים עם השותפים בעשייה החינוכית בגן, שיבואו לידי ביטוי בסביבה החינוכית בתוך הגן, בחצר, בסביבה הקרובה והמתרחבת ליישוב. חשוב שהסביבה תאפשר התנסויות מאתגרות וחוויות ועל כן עליה להיות מעוררת השראה, יפה ואסתטית.

מתוך: דבר מנהלת האגף, סימה חדד מה-יפית (2014), "דבר מנהלת האגף", עיתון מקוון על השראה, סביבה וגן-ילדים

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/66F31540-8E2D-4572-9846--08BDE65A0950/185243/AlHashraaSvivaVeGan.pdf>

תיאור הסדנה:

העלאת שאלה פתוחה על מקור המילה: "גן ילדים": מילה שעברה "שאלת משמעות"- תרגום מילולי ומשמעי של המילה מגרמנית. בלשון התלמוד רוח הניב: "כרם ילדים" במשמעות של מקום שאליו הוליכו את הטף כדי ללמדו ולשעשעו. כדאי להציג מצגת של תצלומים של ילדים משחקים בגן בהם ישנם מאפיינים של טבע: גינת ירק, ערוגה, גינת תבלינים...

א. מליאה

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ ניתן לדון במשמעות המטאפורית של צירופי המילים "גן ילדים", "כרם ילדים";
- ✓ לבקש מהמשתתפות להעלות זיכרון דרכו הן מרגישות שהמושג "גן ילדים" הפך למשמעותי בהתייחס למטאפורה גן במשמעות של להצמיח;
- ✓ אפשר לברר את התפיסה החינוכית בהקשר למטאפורה, האם היא מדברת אלי/לא;
- ✓ ניתן לשוחח על משמעות המילה "גננת" בהתייחס למטאפורה של הגן;
- ✓ ניתן לחלק פתקים עליהם יכתבו/ יציירו...מטאפורה נוספת, חדשה לגן הילדים, להציג את הפתקים עם המטאפורות ולשוחח על המשמעויות האישיות שעלו.

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה תקבל שיר הקשור לגן ילדים ותקרא אותו במשותף (דוגמאות של שירים בהמשך).

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ יצירת קשר בין השיר למטאפורה האישית של "גן-ילדים"
- ✓ אילו תחושות, רגשות ומחשבות עורר בי השיר?
- ✓ מה אני מקווה שילדי הגן יזכרו מחיי הגן?
- ✓ מה אני מקווה שילדי הגן יזכרו ממני כמחנכת?

רשימה חלקית ולא ממצה של שירים:

- ✓ "שירי ילדות" מאת עוזי חיטמן
בקיזור
<https://www.youtube.com/watch?v=693Z7J94Qg0>
- ✓ "גן סגור" מאת יהונתן גפן
בקיזור
<https://www.youtube.com/watch?v=f97aWRqzPhA>
- ✓ "הילדה הכי יפה בגן" מאת יהונתן גפן
בקיזור
<https://www.youtube.com/watch?v=gP13Zefb-K4>
- ✓ "גן שלנו מה נחמד הוא" מאת פניה וגמן שלונסקי
בקיזור
<http://www.zemereshet.co.il/song.asp?id=1317>

ג. בחזרה למליאה

- ✓ "שירה בציבור" – ניתן לשיר את השירים שדנו בהם בקבוצות, אפשר לצרף מצגת כמו ב"שירה בציבור" או "קריוקי"
- ✓ כל משתתפת אומרת משפט אחד המגדיר עבורה מהו גן הילדים

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ משמעות גן הילדים ו"רוח הגן"
- ✓ "לראות רחוק" – השפעת הזיכרונות מגן הילדים על חיינו - כילדים, כמחנכות
- ✓ מה ש"אנחנו זוכרות זה... כי..." על משמעות הדברים אותם אנו זוכרים מגן הילדים

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

פולגום, ר' (2005). כל מה שאני צריך לדעת כבר למדתי בגן, מטר.

סנפיר, מ'; סיטון ש' ורוסו-צימט, ג' (2012). **מאה שנות גן ילדים בארץ ישראל**.
מכון בן גוריון, אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
תובל, ח' (2009) "של מי הגן הזה?" **הד הגן**, תשס"ט ד' עמ' 20-27

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ לשיר עם הילדים את שירי גן-הילדים, לשיר את השירים על "במה" עם מיקרופון
- ✓ להזמין את הילדים לבנות גן-ילדים על פי תפיסתם בחומרים על פי בחירתם
(שולחן חול, תיבות בניה, קרטונים, בובות קטנות, משחקים קטנים, ציורים של ילדים...)

סיטון

3. "לומדים ללמוד"

"למידה משמעותית היא תהליך אישי של הבניית ידע שבמהלכו הלומד מעורר שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו בהקשר של יחסי גומלין.

למידה משמעותית נוגעת בנימי נפשם של הלומדים והמלמדים תוך שהיא מערבת היבטים מגוונים של התנסויות שכליות, רגשיות, חברתיות, ערכיות, גופניות, אמנותיות, יצירתיות ואחרות. למידה זו מאפשרת מיצוי פוטנציאל אישי ומצוינות, חווית צמיחה והתפתחות והעמקה בנושאים שמעניינים את הלומדים ושנותנים מענה לצורכיהם."

מתוך: "אבני דרך ללמידה משמעותית - אב תשע"ד - אוגוסט 2014", פרק 2

<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

✓ חלוקת המשתתפות לזוגות באופן אקראי. ניתן לעשות זאת בדרך חווייתית, כגון: משחק זיכרון, הגרלה ועוד...

ב. עבודה בזוגות

- ✓ ניתן לפתוח את המפגש בשיחת היכרות בה כל משתתפת תוכל לגלות לבת זוגה דבר משותף בניהן.
- ✓ כל משתתפת תבחר "משהו חדש" מכל תחום שהוא שהיא רוצה ללמד את חברתה. בתום ה"שיעור", מתחלפים בתפקידים. (מסגרת הזמן לכל הפעילות כ-40 דק')

ג. בחזרה למליאה

דיון ושיתוף בחוויות:

- ✓ ספרו על משהו שלמדתן
- ✓ ספרו על משהו שלימדתן
- ✓ מה הנחה אתכן בבחירת "המשהו החדש"? היה קשה/קל, פשוט/מורכב? מדוע?
- ✓ איך הרגשתן כמלמדות? איך הרגשתן כלומדות?
- ✓ אלו תובנות עולות בהקשר ללמידה משמעותית?

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ משמעות הלמידה עבור הלומד ועבור המלמד;
- ✓ התנאים הנחוצים כדי שהלמידה החדשה תישמר ("תהפוך לשלי")?
- ✓ משמעות החוויה הרגשית בלמידה, יצירת קשר בין המשתתפות;

✓ סיפוק מעצם ההוראה והלמידה של משהו חדש מקורי.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

"אבני דרך ללמידה משמעותית - אב תשע"ד - אוגוסט 2014", פרק 2

<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

ספארד, א' (2000). שתי מטפורות של למידה, והסכנות הטמונות בבחירת אחת בלבד.

חינוך החשיבה, 19. משרד החינוך ומכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה, עמ' 13–32.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ "מורים/ מורות קטנים גדולים" – ילדים וילדות מלמדים את חבריהם אודות נושאים המעניינים אותם, על תחביביהם, חוויות חדשות, דברים חדשים שלמדו בבית או בחוג וכד';
- ✓ "סליחה, אפשר להזמין אותך לחווייה?" תכנון עם הילדים של מגוון פעילויות שעיקרן למידת והוראת עמיתים;
- ✓ "כולם מדברים על זה" - חברות צוות הגן והורים מספרים לילדים על תחביבים, על משהו מעניין מהמקצוע שלהם, על טיול שהם עשו וכד'.

4. "משהו משמח"

למידה משמעותית

"...יש בה התכונות לדפוס למידה המשלבים בהצלחה יסוד חווייתי וסובייקטיבי של עניין, חדווה והנאה עם יסוד תפקודי ואובייקטיבי של התפתחות אישיותית והישגים מבורכים בתחומי ההשכל, החברה והתרבות. התכונות היא לרגעי חסד שבהם נמזגים יחד החשוב האישי עם החשוב הציבורי, המהנה עם המעולה, חיוניות אישיותית עם איכות תרבותי. בלמידה המשמעותית הנלמד הופך לשלי, חלק מעולמי, חלק מחיי, משאיר חותם בנפשי, נעשה לנקודת ציון, אבן דרך או עיקרון מנחה, ויש לו קיום בי מעבר ללימודים הפורמליים ולמטלות הלימודיות."

"עם זאת עלינו להיות ערים לכך שללמידה המשמעותית היבטים שחורגים מתחומי הדעת והם נוגעים לשאלות אתיות וזהותיות על הציר שבין הבל, ריקנות, תפלות, שעמום, ניכור, ייאוש וניהיליזם לבין פשר, תכלית, מלאות, עניין, חדוות חיים, מעורבות חברתית, פוריות רוחנית, מחויבות ערכית, עמקות תרבותית והגשמה עצמית. עדות לכך אפשר למצוא ביצירות מופת בתחומי הדת, הפילוסופיה, האמנות, הסוציולוגיה והפסיכולוגיה."

מתוך: אלוני, נ. (2014) **הבניית התנסויות משמעותיות בחינוך ובלמידה, קווים מנחים לאנשי**

חינוך והוראה, המכון לחינוך מתקדם, מכללת סמינר הקיבוצים, עמ' 3

"מה זה רלוונטי? חיבור לידע קיים, לתחומי העניין, לעולם המושגים והרגשות של האדם. ולמידה רלוונטית היא למידה המותאמת למאפיינים החברתיים, הרגשיים והקוגניטיביים של האדם."

מתוך: הרפז, י. **הבניית התנסויות משמעותיות בחינוך ובלמידה קווים מנחים לאנשי**

חינוך והוראה

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/1D44B1B7-972D-47A2-94BA-B037D69F8BBE/193161/hitnasuyot.pdf>

מה רלוונטי עבורי?

שירי ילדים עשויים לעורר חיבורים וקשרים רלוונטיים לעולם הגן. השיר הנבחר "משהו משמח" מאת שלומית כהן אסיף, מאפשר הצצה למשמעות המושג רלוונטיות.

משהו משמח

מאת: שלומית כהן-אסיף

פעם לא נדעתי לשרק
עכשיו אני יודע
אני שורק ושרק
וכך העולם שומע.

כל יום קורה לי משהו משמח.

שְׁלֹשׁוֹם לֹא יִדְעָתִי לְכַתֵּב שִׁי
מֵאֲתָמוֹל אֲנִי כָּבֵר יוֹדֵעַ.

כָּל יוֹם קוֹרֶה לִּי מִשְׁהוּ מְשֻׁמָּח
אֲתָמוֹל לֹא יִדְעָתִי לְמַחֵק
עַכְשָׁיו אֲנִי כָּבֵר יוֹדֵעַ.

הַיּוֹם אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ
לְצִיֵּר פְּרָפֶר.
אוּלַי מָחָר
אֲצִיֵּר פְּרָפֶרִים.
אוּלַי מָחָר
יִקְרוּ עוֹד דְּבָרִים.

מתוך הספר: "גם לירח יש גומות חן" מאת שלומית כהן אסיף, הוצאת עם עובד

תיאור הסדנה

א. מליאה

קריאת השיר "משהו משמח"

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מהן התחושות שהתעוררו בי בעקבות האזנה לשיר?
- ✓ למה התחברתי/ לא התחברתי לשיר?
- ✓ "פעם לא ידעתי- עכשיו אני יודעת." איפה זה נוגע בי?
- ✓ כיצד השיר מתחבר למושג **רלוונטיות**?

ב. קבוצות קטנות

מעגל שיח

"משמחות קטנות – לשמחה גדולה":

"כל יום קורה לי משהו משמח" נכתב בשיר. מה משמח אותי? כל אחת מוזמנת לשתף את חברות הקבוצה בשמחה קטנה אותה חוותה לאחרונה, וביחד ליצור "שמחה גדולה." ניתן להביע את השמחה בדרך שיבחרו (שיר, הצגה, הבעה בחומרים, שימוש בהומור, תנועה, ריקוד ועוד).

ג. בחזרה למליאה

שיתוף המליאה ב"שמחה הגדולה".

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה מקום השמחה והאופטימיות ביצירת רלוונטיות?
- ✓ "מוכרחים להיות שמח..." – איך המשפט הזה מתקשר לרלוונטיות בחיי הגן? האם תמיד, כולם "מוכרחים להיות שמח"? מתי השמחה היא רלוונטית/משמעותית בשבילי?
- ✓ מקום הגישה האופטימית של הגננת וצוות הגן כמודל.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ מהי רלוונטיות ומה משמעותה בלמידה? כיצד "מייצרים" רלוונטיות? האם כל התכנים שבחרים בגן הם רלוונטיים לי, לילדים?
- ✓ כיצד חיבור לרגשות מעורר רלוונטיות?
- ✓ גישה אופטימית ושמחה בחיי הגן כמעוררי רלוונטיות.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אלוני, נ. (2014) הבניית התנסויות משמעותיות בחינוך ובלמידה, קווים מנחים לאנשי חינוך והוראה, המכון לחינוך מתקדם, מכללת סמינר הקיבוצים

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/1D44B1B7-972D-47A2-94BA-B037D69F8BBE/193161/hitnasuyot.pdf>

משרד החינוך (2014) **משהו טוב קורה עכשיו**, אבני דרך בלמידה משמעותית, אוגוסט 2014.

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/126241AF-D044-42EA-BF7B-7660760C7263/212421/LMPerek2.pdf>

יצירות ספרותיות המזמנות עיסוק בנושא הרלוונטיות. השירים הבאים, לדוגמה, מתארים את עולמם הפנימי של הילדים מנקודת מבטם על עולם המבוגרים:

- ✓ "כובע קסמים" מאת לאה גולדברג.
- ✓ "אני אוהב" מאת יהונתן גפן
- ✓ "הילד הזה הוא אני" מאת יהודה אטלס
- ✓ "מצווה גדולה להיות בשמחה" מאת רבי נחמן
- ✓ "מתנות קטנות" מאת רמי קליינשטיין

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ "שמחה קטנה" - דברים שמשמחים אותי – סיפורי שמחה של ילדים, של הגנת, של הסייעת, של המשפחה...ניתן לתת ביטוי ל"אוסף השמחות" באלבום, לוח, קופסה... "משמחה קטנה לשמחה גדולה";
- ✓ היכרות עם יצירות ספרותיות שמתארות את עולמם הפנימי של הילדים.

5. "איך ילדים לומדים?"

"השנים הראשונות בהתפתחות ילדים הן בעלות משמעות והשפעה על עיצוב ועל גיבוש אישיותם בהמשך חייהם.

גן-הילדים מהווה מסגרת חינוכית לילדים בגילאים 3 – 6 בעלת מרחב התפתחות משמעותי, העונה לצורכי ילדים בגיל הרך - תחילת הדרך במערכת החינוך הציבורי, ומהווה חלק בלתי נפרד ממנה. חשוב שחוויה ראשונית זו תהיה חוויה מקדמת עבור הילד ומשפחתו, שתבסס אמון ותחושת ביטחון שילוו אותם החל מגן-הילדים בהווה ובמשך שהותם במסגרות הבית-ספריות בעתיד. במהלך השנות בגן נחשפים כל ילד וילדה לחברת בני גילם ויוצרים אינטראקציות חברתיות מסוגים שונים. הם לומדים חוקים חברתיים ומפנימים נורמות התנהגותיות מקובלות, מתפתחת אצלם מודעות רגשית ואמפתיה, ערכי מוסר וצדק חברתי. בהתנסויות השונות שמזמנת להם המסגרת החינוכית הם רוכשים ידע עולם, ובסקרנותם הטבעית חוקרים, פותרים בעיות ומפתחים את יכולותיהם בכל התחומים. הילדים בגן חווים חוויות משחק על כל צורותיו: משחק סימבולי, סוציו-דרמטי ומשחקים הבנויים על כללים מובנים. הילדים בגן מתנסים בהבעה יצירתית מגוונת, מרחבי הגן מזמנים להם התנסויות תנועתיות, המבססות את ביטחונם ומגבירות את תחושת השליטה שלהם במרחב."

מתוך: משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2010). עשייה חינוכית בגן-הילדים – קווים מנחים לצוות החינוכי, עמ' 7

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

תיאור הסדנה:

הכנות לפני הסדנה: כל משתתפת מתבקשת לשאול 3-4 ילדים וילדות בגנה: "כיצד את/ה חושבת/ת שאת/ה לומדת? מה מעניין אותך ללמוד? מה את/ה עושה כשאת/ה רוצה ללמוד משהו חדש?" המשתתפות מתבקשות להביא את תשובות הילדים בכתב.

א. מליאה

"שיחה בהרבה עיניים" – המנחה קוראת שאלה וכל משתתפת מקריאה מתשובות הילדים.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה הילדים חושבים על למידה, מה מעניין אותם ללמוד, מה הם רוצים ללמוד?
- ✓ מה אני יכולה להסיק מתוך הדברים שעלו, לעבודתי בגן?

- ✓ מהתשובות של הילדים, מה האחת שהכי נגעה בי? האם הייתי מופתעת מהתשובות?
- ✓ מה למדתי על עצמי כגוננת?

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה מקבלת טבלה (הלקוחה מתוך החוברת "עשייה חינוכית בגן הילדים" עמ' 26-28) ובה רק העמודה הראשונה ממולאת – "דרכי למידה של ילדים". המשתתפות ימלאו את חלקה השני של הטבלה: "דרכי הוראה של מחנכים"

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ האם יש גיוון בדרכי ההוראה? האם דרכי ההוראה מתאימות לכלל הילדים?
- ✓ האם יש גיוון בסביבות המשחק והפעילות לילדים?
- ✓ האם יש הרכבים שונים לגבי מספר הילדים?
- ✓ האם יש מענה לרמות מכוונות – מפעילות חופשית לפעילות מכוונת?

ג. בחזרה למליאה

כל קבוצה תציג 2-3 מרכיבים מהטבלה שהיא מילאה. כולן מוזמנות לצפות בטבלאות השונות.

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה ניתן ללמוד מהטבלאות השונות?
- ✓ האם משהו התחדש לי...? האם משהו התחדד לי...?

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ ילדים כמונו לומדים במגוון דרכים, מחנכים משתמשים במגוון דרכי הוראה;
- ✓ יחד עם הידע ההתפתחותי של הגיל חשוב להכיר את הילדים הלומדים בגן, כדי להתאים טוב יותר, אישית ותרבותית, את התכנים ואת דרכי ההוראה בגן;
- ✓ מהתבוננות והקשבה לדברי הילדים, ניתן ללמוד הרבה עליהם ולהשתמש בידע הזה בעשייה החינוכית בגן.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

- ✓ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2010). עשייה חינוכית בגן- הילדים – קווים מנחים לצוות החינוכי, עמ' 7
- ✓ אתר גני-נט – סרטונים המראים דרכי למידה של ילדים:
  - פעילות במרחב רב-חושי בגינת התבלינים
  - בניה בקוביות חלולות – שיח, כתיבה ופתרון בעיות
  - מפגש יומימי עם הטבע והקהילה שמסביב
  - מסעדת "מכל הלב"
  - ספרייה ניידת בחצר הגן ברחוב בן יהודה

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ לשאול את ההורים באמצעות מכתב "איך הם חושבים שהילדים שלהם לומדים"; (אותן השאלות שהילדים נשאלו). את התשובות של כולם ניתן לצרף לאלבום ולהוסיף תמונות של הילדים משחקים, מתנסים, אוכלים, רצים...;
- ✓ ניתן להסריט סרטון של ראיונות עם הילדים ולקרוא לסרטון "איך ילדים לומדים- בגן פשוט?"
- ✓ לקראת מפגש עם הורים ניתן לשאול את הילדים "איך ילדים לומדים?" ואחר כך לקרוא בפני ההורים מה שהילדים אמרו.

נספח: הצעה לטבלה לשימוש בסדנה

מתוך: משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2010). עשייה חינוכית בגן-

הילדים – קווים מנחים לצוות החינוכי, עמ' 26-28

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

דרכי למידה של ילדים ודרכי פעולה של מחנכים

הידע וההבנה כיצד לומדים ילדים בגיל הרך מסייעים למחנכים בגיל זה לבחור בדרכי הוראה מתאימות. בטבלה הבאה מוצגות דרכי למידה של ילדים והתאמתן לדרכי הפעולה שאותן נוקטים מחנכים.

דרכי פעולה של מחנכים	דרכי למידה של ילדים
	הילדים מביאים אתם לתהליכי למידה ידע והבנות מהתנסויות קודמות
	הילדים מבנים ידע חדש על-ידי התנסות בסביבה
	הילדים לומדים באמצעות אינטראקציות עם אחרים (מבוגרים וילדים)
	הילדים לומדים תוך כדי התנסויות חוזרות בסביבה
	הילדים לומדים כשהם יוזמים ופעילים ויש להם חופש לבחור
	הילדים לומדים כשיש להם מרחב של זמן לפעול ולהעמיק
	הילדים לומדים כשמתאפשרת להם חוויית הצלחה
	הילדים מתפתחים ולומדים דרך המשחק לסוגיו, תוך עיסוק בנושאים שיש להם בהם עניין ובפעילויות קרובות לליבם
	הילדים לומדים כשהם ניצבים בפני בעיה

6. "גן טוב הכל טוב"

"... הגיע העת שהמדינה תעלה כיתה. שהחברה, בכללותה תשלב ישן וחדש. תשוחח חינוך, תנשום ערכים, תחלום מצוינות ותבטיח לכולנו עתיד ראוי."

מתוך: דברי הרב שי פירון, בהשקת התכנית "ישראל עולה כיתה -עוברים ללמידה משמעותית"
<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/LemidaMashmautit/mashmautit/HagdaraMashmautit.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

- ✓ ניתן לפתוח דיון ב"שאלה פרובוקטיבית" כגון – "האם יש לנו זכות לחנך ילדים לערכים?"
"מי בוחר מהו ערך ראוי?" "האם יש חינוך ללא ערכים?" ועוד...
אפשר להשתמש בדברי הסופר ס. יזהר מתוך "פולמוס החינוך":
"הוא מעלה שאלות: כיצד בוחרים מה הם אותם ערכים ראויים ומה הם ערכים שלא ראוי לחנך אליהם? כיצד מחנכים לערך מסוים? האם יש סיכוי ששיעור של שעה בשבוע ישפיע על התנהגות התלמיד? אחר כך הוא פונה אל הצד המוסרי של השאלה: האם מותר לנו לכפות בכוח ערכים על ילד צעיר רק משום שאנו חושבים שאלו הם הערכים הנכונים?"
- ✓ על גבי כרטיסיות ניתן לכתוב ערכים (לבחור 5-6 ערכים) ולהניחם במרכז החדר (להכין מס' כרטיסיות כמספר המשתתפות). כל משתתפת תוזמן לבחור ערך מרכזי המוביל אותה. המשתתפות יתקבצו לקבוצות על פי הערכים שבחרו. דוגמה לערכים (מתוך התכנית "מילת היום בגן"): גיבור, דמיון, הפתעה, הרפתקה, סליחה, משפחה, הוגן, מצחיק, טבע, יחד.

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה תכין רשימת פעילויות חווייתיות לחיזוק הערך ותציע סדר יום הכולל פעילויות שגרה והעשרה.
הקבוצות יקבלו דף בריסטול וצבעים כדי לרשום את סדר היום והפעילויות המוצעות.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מהו ערך? מהו ערך עבורי? מהו חינוך לערכים? האם יש ערך שהוא חשוב יותר או חשוב פחות? איך מלמדים ערכים?
✓ איך בא לידי ביטוי הערך בחיי הגן שלי? מה הפעילויות שדרכן ניתן לחזק את הערך?

ג. בחזרה למליאה

התבוננות בבריסטולים השונים וסיכום.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ מקום החינוך לערכים בגן-הילדים;
- ✓ חשיבות המודעות לערכים המובילים אותי;
- ✓ חשיבות המודעות של מודל אישי לגבי חינוך לערכים;
- ✓ יצירת קשר בין הרעיון והעשייה החינוכית.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אורית, מ' (2012). מה התפיסות, ערכים משאבים שלי? **הד הגן**, ב' עמ' 32-39.
אבינון, י' (1999). האם חשוב לחנך לערכים והאם ראוי לעשות זאת?. בתוך בר-לב, מ' (עורכת), **ערכים וחינוך לערכים**, סוגיות בהשתלמות מורים. משרד החינוך התרבות והספורט, גף השתלמויות עובדי הוראה, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לחינוך, המחלקה להשתלמויות מורים. ירושלים, חוברת ח', עמ' 35-43.
אלוני, נ' (2013). **חינוך טוב. לקראת חיים של משמעות, הגינות והגשמה עצמית**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, מכון מופת.
סמילנסקי, י' (1990), **שני פולמוסים: פולמוס החינוך ופולמוס הספרות**. זמורה ביתן.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ קבלת השראה מהתכנית "מילת היום בגן", (משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי בשיתוף עם ערוץ הופ!) הכוללת מבחר סרטונים שיכולים לשמש לשיח סביב ערכים;
- ✓ ספרים מתכנית "ספריית פיג'מה" המזמנים שיח ופעילויות סביב ערכים;
- ✓ שימוש בפתגמים הכוללים בתוכם ערכים.

7. "האחר הוא אני"

"האחר הוא אני" – אז אם אני הוא האחר... מי אני?
כל אחד מאתנו הוא אחר ומיוחד בתחומים מסוימים. ככל שנרחיב את יכולתנו לקבל ולכבד הן את עצמנו והן את האחרים והשונים מאתנו, נכיר בתרומה שיש לשונות ולייחודיות להתפתחותה של חברה רבגונית ועשירה.
"...מערכת החינוך מבקשת להוביל מהלך ערכי-הומניסטי שמהותו קבלה, הכלה וכבוד הדדי, לקראת קידומה של חברת מופת במדינת ישראל, חברה המושתתת על ערכים של כבוד האדם, שוויון, צדק, ערבות הדדית, סולידאריות, סובלנות וחמלה.
המוסד החינוכי כחלק ממערכת החינוך הוא בבואה של החברה הישראלית. השונות הבין-אישית בין התלמידים כפרטים והרב-תרבותיות שמקורה במגוון תפוצות, עדות וזרמים מזמנות לפתחנו אתגר תרבותי וחברתי, ומאפשרות ללמוד לקבל ולהכיל את השונה והאחר ולהדגיש את הערכים שלאורם נרצה לחיות."

מתוך: חוזר מנכ"ל 9.4 חינוך לערכים, 9.4-12 "האחר הוא אני" - מהלך חינוכי לקידום חברת מופת

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/9/9-4/HoraotKeva/K-2014-6-1-9-4-12.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

הכנות לפני הסדנה: דפים לבנים A4, טושים, עפרונות, צבעים ועוד, מספריים, חומרי יצירה.
חלק א'
המשתתפות מקבלת דף לבן A4 ומתבקשות לקפלו לחצי, רבע, שמינית - כך שיווצרו 8 חלקים שווים. המשתתפות מתבקשות לכתוב את המילה "אחר" בכל חלק **בצורה אחרת**.
כל משתתפת מתבקש להתבונן ב"אחרים" שלה ולבחור את ה"אחר האולטימטיבי" שלה- זה שמייצג בעיניה בצורה הטובה ביותר את ה"אחר" עבודה, ולגזור אותו.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מתי הרגשת ה"אחר" ומה רצית שיקרה?
- ✓ מהן התחושות/מחשבות/רגשות שליוו את המשתתפות בעת הכתיבה "אחר"?
- ✓ האם היה קשה/קל?
- ✓ מהו ההבדל בין ה"אחרים"?

✓ מה הוביל אותן בבחירת האחר ה"אולטימטיבי", מה הוא מייצג בעיניהן?

חלק ב'

כל משתתפת מקבלת דמות גזורה של פנים, ומתבקשת למקם ולהדביק את המילה "אחר" שגזרה במקום שהיא חושבת המתאים ביותר.

המשתתפות מוזמנות לשתף את הקבוצה בבחירתן, להסביר את בחירתן.

נקודות אפשריות להתייחסות:

✓ מדוע בחרתי במיקום זה?

✓ מה מסמל עבורי מקום זה?

ב. עבודה יחידנית

✓ במרכז החדר מונחים חומרי יצירה מגוונים ורבים, המשתתפות מוזמנות ליצור את האחר שלהן מהדמות שקבלו;

✓ בתום היצירה - כל משתתפת מתבקשת לתלות על הלוח את ה"אחר" שלה - ולתת לו שם (תליית הדמות וכתיבת השם).

ג. בחזרה למליאה

המשתתפות מוזמנות לשתף את הקבוצה בבחירת השם ולהסבירו. בתום הסדנא - כל "האחרים" מוצגים ביחד על לוח.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ התייחסות אל ה"אחר" כנקודת חוזק ויתרון;

✓ ההתייחסות אל ה"אחר" עשויה להעלות את מקום המגוון - של לומדים, דרכי למידה, דרכי הוראה, תחומים, תכנים ועוד.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

חוזר מנכ"ל 9.4 חינוך לערכים 9.4-12 "האחר הוא אני" - מהלך חינוכי לקידום חברת מופת משרד החינוך, אתר "האחר הוא אני",

[/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ui](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ui)

משרד החינוך, התרבות והספורט, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך מיוחד, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1999), טיפוח התנהגות חברתית של ילדים והתמודדות עם קשיי

התנהגות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/AlYeladi/mRegashot>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המזכירות הפדגוגית, האגף לחינוך קדם יסוד, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, האגף לחינוך מיוחד (2004), **בואו נחשוב על זה**, מדריך לטיפוח תהליכים קוגניטיביים בגן הילדים ולקידום ילדים עם קשיים התפתחותיים, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/BouNahsHovAlZe.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסוד, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך מיוחד (1999), **על ילדים, רגשות וחברים**, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/BaaleyTzrachimYechudim/Pirsumim/AlYeladimRegashotHaverim.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכניות לימודים, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסוד (1995) **מושיטים יד לשלום**, מדריך לגננת, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/MoshitifimYadLeshalom>

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/MoshitifimShalomArvit.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2003), **גם וגם בגן**, מדריך לגננת ולצוות הגן

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/GamVeGamBagan.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1998), **אורח חיים דמוקרטי בגן ילדים**

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/OrachC/haimDemokrati>

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/DemokratiyaAravit.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסוד, האגף לתכניות לימודים (1997), **כולנו שווים ושונים, קבלת הנכים ובעלי הלקויות כשווים בחברה**, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/BaaleyTzrachimYechudim/Pirsumim/ShavimShonimMadrach.htm>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ שירים וסיפורי "אני": "הילד הזה הוא אני" מאת יהודה אטלס, "אני אוהב" מאת יהונתן גפן, "נא להכיר" מאת חגית בנימין ועוד;
- ✓ שירים וסיפורים על "מפגש עם אחרים": "הסיפור על האיש הירוק" מאת יהונתן גפן, "שני עגולים" מאת דתיה בן דור, "מעשה בחתולים" מאת ע' הלל, ועוד;
- ✓ פעילות עם חומרי יצירה בעקבות הקשבה לשירים והסיפורים.

8. "לצאת מהקופסה"

"ילדים בגיל הרך הם יותר משוחררי דמיון מסטודנטים לתואר ראשון. (...) כאשר נותנים להם את ההזדמנות לעשות בחומר כרצונם, לשלב חומרים, להרכיב ולפרק, לבנות ולהרוס, לתכנן ולעצב, להפעיל דמיון ולממשו, הם יודעים שהפעם זה ממשי. בדומה לפיינמן הצעיר, בעבודה זו הם מפתחים את יכולותיהם לקישור בין הדמיון למציאות, בין התכנון למימוש ובין העשייה לחדוות היצירה. לכן כאשר הילד משוחרר לחצר הגרוטאות הוא יודע שהוא נמצא במגרש של הממשות, לא בסימולציה של המציאות. הוא לומד את ערכה של עבודת הצוות. כאן הוא יוצר ועובד כמו המבוגרים שהם בשבילו מושא החיקוי. וחשוב יותר לעתידו, כאן הוא יודע שמותר לו לפעול באופן משוחרר, כיד הדמיון והיצירתיות הטובה עליו."

מתוך: האס, מ. וגביש, צ. (2008). **אמא, תראי, זה אמתי**, חצר גרוטאות כמשל לחינוך בילדות המוקדמת, הוצ' הקבוץ המאוחד, עמ' 9

תיאור הסדנה:

הכנות לפני הסדנה: המנחה מביאה מגוון גדול של חומרים פתוחים (OPEN ENDED MATERIALS) (ראו הרחבה בנספח לסדנה זאת), מארגנת אותם בצורה אסתטית, ומזמינה כל אחת מהמשתתפות לבחור שלושה פריטים (על המנחה להכין מראש פריטים כמספר משתתפות כפול 3 ועוד 10 פריטים (בערך), נוספים).

א. מליאה

- ✓ המשתתפות מוזמנות להראות את מה שהן בחרו;
- ✓ המשתתפות מוזמנות לבחור פריט אחד ולספר מדוע בחרה בו.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה יש לנו להגיד על הבחירה חופשית של החומרים/ אביזרים;
- ✓ כל החומרים שונים, אבל אפשר למצוא מכנה משותף, איך היית מגדירה אותו;
- ✓ כל אחת בוחרת חומרים/ אביזרים מסיבה אחרת.

ב. קבוצות קטנות

- ✓ המשתתפות מעלות רעיונות יצירתיים של "מה אפשר לעשות עם החומרים/ האביזרים..." שנבחרו;
- ✓ כל קבוצה מחברת את כל 3 הפריטים שכל אחת בחרה ובונה קומפוזיציה משותפת עמם. אפשר לצלם את היצירה שנוצרה. אפשר לתת לה שם.

מעגלי שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה קורה לי כשאני צריכה לבחור מתוך מגוון. מה התחושה שלי על מה שלא בחרתי?
- ✓ מה מאפשרים לי החומרים הפתוחים? מה מאפשרים לקבוצה? מה קורה כשצריכים ליצור עבודה בשיתוף פעולה?

ג. בחזרה למליאה

- ✓ הצגת העבודות הקבוצתיות עם השמות שלהן. התבוננות בהן.
- ✓ צפייה בסרטון ביוטוב של Pete Kaser (אורך: דקה וחצי)

<http://www.texomashomepage.com/story/no-toys-no-problem/d/story/I3VFRIDF4UqMjF4CUyMTIw>

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

העבודה עם חומרים פתוחים מאפשרת:

- ✓ בחירה, חקר ומתן ביטוי אישי ומשמעותי;
- ✓ עבודה משותפת מזמנת שיתוף פעולה ומעוררת השראה בין המשתתפים;
- ✓ הבעה עצמית ספונטנית ויצירתית;
- ✓ הגברת תחושת הכשירות (קומפטנטיות) והביטחון העצמי שלי/ של הילדים;
- ✓ הרחבה והעמקה של ההבנה של הילדים באמצעות התנסות ישירה ומעשירה עם מגוון חומרים;
- ✓ תחושת הצלחה של כל ילד וילדה בנפרד ושל קבוצת הילדים והילדות ביחד;
- ✓ למידה באמצעות חקר, תוך כדי תיווך מילולי ורגשי של המבוגר ותוך סיוע ביצירת חיבורים חדשים;
- ✓ צפייה במשחק ופעילות הילדים בחומרים תוך תשומת לב לתחושת השמחה, החוויה והלמידה שצומחות מהם.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אחיטוב, ס. (2014). "חצר הגרוטאות בגן הילדים" מתוך העיתון המקוון המשחק בחצר

<http://meyda.education.gov.il/files/PreSchool/Junkyard.pdf>

האס, מ.; גביש, צ. (2008). **אמא, תראי, זה אמתי**, חצר גרוטאות כמשל לחינוך בילדות המוקדמת, הוצ' הקבוץ המאוחד.

אתר LET THE CHILDREN PLAY

<http://www.letthechildrenplay.net/2013/03/be-reggio-inspired-play-materials.html>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ לזמן מגוון חומרים פתוחים למשחק, חקר ויצירה אישית וקבוצתית;
- ✓ לצלם את התהליך ואת העבודות ולהחזיר את החומרים לשימוש חוזר. את התצלומים ניתן להציג בתערוכה, לוח, אלבום וכד';
- ✓ יצירת מרכז משחק בחצר הגן הכולל חומרים פתוחים מהטבע.

נספח:

חומרים פתוחים (OPEN ENDED MATERIALS) כשמם, הם חומרים המאפשרים משחק חופשי על פי בחירתם ורצונם של הילדים. חומרים פתוחים עשויים לעורר השראה אצל ילדים, לעודד עשייה ויצירה, לפתח את חוש היופי והאסתטיקה. הם מאפשרים לילדים להיות יוזמים, עצמאיים בעשייה וגמישים בחשיבה. דרך המפגש עם חומרים פתוחים ניתן לטפח ערכים של שימוש חוזר בחומרים, קרבה אל הטבע, פליאה והנאה מהיופי שבעולם.

דוגמאות לחומרים פתוחים:

- ✓ חומרים וכלים לשימוש חוזר;
- ✓ חומרים מן הטבע;
- ✓ משחקים וחומרים המיועדים ליצור חיבורים והרכבות;
- ✓ בובות ומשחקים לטיפוח המשחק הדרמטי;
- ✓ חומרים לחקר וניסוי;
- ✓ משחקים וצעצועים קנויים למשחק קונסטרוקטיבי ולמשחק הסוציו דרמטי;
- ✓ מגוון משחקים לחצר הגן המעודדים משחק חופשי בחומרים בסיסיים כגון חול, אדמה, מים ועוד.

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו

כ"ה

דמות משמעותית עבורי:

מחשבות רבות מציפות אותי כאשר אני נדרשת לחשיבה על "דמות משמעותית בחייו". מהי דמות משמעותית? לדעתי הדמות הופכת להיות משמעותית בזכות מי שמאריך את הדמות ככלא. אותה דמות יכולה להיות משמעותית עבור האחד ומנית ביותר בחייו של האחר....

הדמות שצולפה לי מייד היא דמות סבי, מצד אמא. הרבה שלט וצחק הלו. סבי נפטר כאשר הייתי בת 6. זכורה לי דמותו השקטה, ויראת הכבוד שחלקו לו כולט. הייתי צריכה לבקש רשות השביל למש אלו, לנסק לו קלות על כל ידו. הוא היה שואל מספר שאלות ובהן הסתיימו פגישותינו. מידי פעם, שמעתי אומר דבר תורה בארוחות משפחתיות. ליכרונות צמוטים ביותר. אל מה משמעותי פה כל כך???

הצניין הוא שדמות סבי הפכה להיות משמעותית כאשר גדלתי ובעצם הכרתי אותו אחרי מותו, בעקבות סיפורים שסיפרו לי עליו ובעקבות עבודות השורשים שהכינו ילדי.

סבי נולד בתימן למשפחת רבנים מכוברת. אביו היה רב של כל יהודי תימן. עזר ותמך למשפחות בצרה, קישר בין השלטונות בתימן לבין הקהילה ודאג ליחסים מתוקנים וטובים. מכיוון שביצע תפקידים חשובים וחסע לעזוב את הקהילה, שלח את בנו לארץ ישראל לעזור כאן ליהודים בנושאים שונים. אכן ציונות לשמה.

סבי עלה לארץ ב 1922, בספו, התחתן והביא 10 ילדים לעולם - ביניהם אני. סבי היה כאן בארץ, רב של כל יהודי תימן, מספרים עליו כי היה פשרן, עסק באיסור בין הקהילות השונות ומנע מחלוקות רבות. ובעצם ביסס כאן בארץ את קהילות יהודי תימן, עם קוט המדינה כאשר נדרשו החלטות חשובות בנושאים תורניים שונים. היה צנוע צניו, גדול בתורה ושימש באחרית חייו כחבר הרבנות הראשית כדיין מן המניין.

כתבו עליו כי "דיין זה הוא דואא ומופת למה שנידרש מדיין, ודיינים מסוגו, הם נכס לבית הדין ולמדינת ישראל. לכותו תצמוד לנו לעד" סבי חיבר ספריים רבים בנושאים תורניים שונים, פרקי הלכה ומוסר. סבי היה שליח גדול של קהילתו והאמה הישראלית בשעות הקשות, אישיות מנהיגותית עשויה למופת ולדואא. דרכו והתנהגותו, דמותו ארוחת חייו צניעותו ומידותיו הנעלות - כל אלה הפכו אותו לדמות משמעותית בחיי, אק לא בחייו, אלא דווקא לאחר מותו....

הסיפורים עליו, פועלו, הדמות שאני זוכרת, וקריאת חלק מכתביו, השפיעו עלי רבות במהלך השנים ונוצרה לי בעצם דמות לחיקוי ומקור לחינוך הדור הבא. דמות משמעותית עבורי היא כנראה אותה דמות שאני רוצה לחקות, ללמוד ממנה ולשאוב ממעשיה המשמעותיים.

להורית שטאל

מפקחת אני-ילדים ממ"ד, מחוז מרכז

9. "שבת בבוקר יום יפה"

"השבת הינה חלק מהמסורת הכוללת ערכי מורשת, מנהגים והתנהגויות, המקובלים בכל החברה והעוברים מדור לדור. השבת היא מועד מיוחד המובדל מרצף הזמן הרגיל. ביום זה מופסקת הפעילות השגרתית ונערכות פעילויות המאפיינות וייחודיות לכל משפחה.

השבת נקבעה כיום מנוחה לכולם - לאדם ולכל בני ביתו, לעבדים ולשפחות וגם לבהמות המשמעות את האדם בעבודתו: "ויום השביעי שבת לה' אלוהיך, לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך, ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל ובהמתך וגרך אשר בשעריך, למען ינוח עבדך ואמתך כמוך" (ספר דברים פרק ה' פס' 13). ציווי זה הוא ביטוי לשוויון ולצדק חברתי בחוקי השבת: הזכות לנוחה בשבת ניתנת לכולם - קטנים כגדולים, נשים כגברים, עבדים כאדונים, והיא כוללת גם בעלי חיים.

מתוך: הספרייה הווירטואלית של מט"ח:

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7221>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

נעלה בדמיוננו חוויה הקשורה לשבת (נתחבר אל הרוחני והחושני):

- ✓ מה אני רואה?
- ✓ מה אני מריחה?
- ✓ האם יש לחוויה טעם?
- ✓ האם יש חפצים בהם אני יכולה לגעת?
- ✓ האם ישנם צלילים או רעשים אותם אני שומעת?

ב. עבודה יחידנית

הכנות לפני הסדנה: דפי A4, טושים, צבעים, משטחים, חומרי הדבקה ועוד.

הזמנה לסעודת שבת:

מתוך העלאת החוויות האישיות, כל אחת מהמשתתפות תזמין ל"סעודת שבת" דמות, צליל, ריח, טעם או חפץ.

לכל משתתפת יחולק דף ריק עליו תצייר שולחן שבת- על השולחן תייצג את המוזמן/נת שלה לארוחת השבת.

ג. קבוצות קטנות

כל משתתפת תציג את "שולחן השבת" שלה, ב-3 שלבים:

- ✓ ההכנה- כיצד תתכונן לסעודה? תחושות, מחשבות, מעשים, שירים, פיוטים;

- ✓ הסעודה עצמה- על מה ידברו? מה תאמר לו/לה? מה חשוב לה לדעת?
- ✓ ה"קינוח"- מה תיתן לו/לה?

ד. בחזרה למליאה

- ✓ מה קיבלו המשתתפות מהסדנה? מה היו "לוקחות הביתה"? מה הטעם שנשאר אצלה?
- הריח? הצלילים?

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ הפעלת שיקולי דעת ביחס למורשת ומסורת בגן: מה אביא לגן? למה אני מחויבת? מה אני בוחרת?
- ✓ חוויות מהילדות הקשורות למורשת ולמסורת חרוטות בלבנו שנים רבות מאחר והינן רב-חושיות;
- ✓ לגן הילדים, כמנחיל ערכים חברתיים, מוסריים ולאומיים, תפקיד חשוב בחשיפת הילד למכלול המנהגים ולמה עומד מאחוריהם;
- ✓ חשוב לתת מקום לשבת בקהילות ובמשפחות השונות של ילדי הגן ושל חברות צוות הגן.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

שבת מתוך: הספרייה הווירטואלית של מט"ח

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7221>

קבלת שבת בדגש מוזיקלי, אתר גן-נט

<http://ganenetofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=59afd9d8-c66b-4083-bd3a-7c8c4ba2b4d2&lang=HEB>

שבת מהי? אתר מכון שיטים

<http://www.chagim.org.il/ListSubs.aspx?catid=10>

מי אוהב את השבת? אתר של ספריית פיג'מה

<http://www.pijisrael.org/bookkt.aspx?id=49>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ חוויות השבת של ילדי הגן במעגל שיח ביום ראשון;
- ✓ סיפורים, שירים ודקלומים סביב השבת;
- ✓ צפייה ב"קבלת שבת בדגש מוזיקלי" (אתר גן-נט);
- ✓ קבלת שבת רב-חושית וחוייתית (חלות, יין, פמוטים, גביע, פרחים, מפה לבנה...).

10. "יש לי יום יום חג"

"החגים מתרוממים מעל המישור של ימי החול, כמו ההרים המתרוממים מעל המישור של האדמה וכל הר גבוה מעיד על שינויים וזעזועים שהתחוללו מתחת להר הזה בכמה זמנים עתיקים ושהצטברו בזה אחר זה, ומאז הרימו שטח ידוע מן המישור והגביהו אותו למעלה."

ח. נ. ביאליק

מתוך: אתר "חגים"

<http://www.chagim.org.il/oldsite/ch71.html>

חגיגות בגן מציינות שיאים בתהליך העשייה החינוכית. ככאלה- שותפים בהן הילדים, הצוות החינוכי וההורים. החגיגה מגבירה את תחושת השייכות לקבוצה החברתית, ומעוררת בנו הזדהות עם תרבות המשפחה, הקהילה והעם.

תיאור הסדנה:

א. מליאה

מכתב לגננת שנכתב לאחר מסיבה בגן ע"י אמא בגן:

"גננת יקרה,

... כהורים אנו מצפים לראות במסיבה בגן מצין יצירה המשקפת עשייה מתמשכת של לימוד, מוסיקה וצרכים ודימויות של חז לה...

מסיבת החנוכה עשויה להיות מפגש שבו ההורים נוטלים חלק ולכן אין זו צריכה להיות פגישה נחמדה רוויה בלהרורים, קרנבל צבאני ורוצח בו רואים את הציקר למצן הטפל. חשוב לזכור שאין הכרח שזה יהיה מפגש ראווה של המנצחת כאשר הגננת מסיימת על ידה מפלי לברוק מה המשמעות והמסרים. המסיבה צריכה להיות מפגש נעים והימיוס בחומרים מוכרים נותן לה פן ידידותי. הילדים לא אמורים להיות שחקנים אלא שותפים למחקר בצורה של ריקוד, שירה או סיפור כאשר המתווכת היא הגננת. בכרכה, מההורים של..."

✓ ניתן לקרוא את המכתב באופן שיבחר: הבאת מעטפה ובתוכה המכתב: "גננת יקרה...";

הצגת המכתב על שקף וקריאה משותפת; צילום המכתב לכלל המשתתפות; אחר...

✓ ניתן להכין מראש "חגיגה בהפתעה" למשתתפות בשיתוף עם כמה מהן.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

✓ העלאת שאלות או סוגיות מתוך המכתב המעסיקות גננות, לדוגמא: מהו תפקיד המורה למוזיקה בחגיגה בגן? מהו תפקידי כגננת בחגיגות? מהו מקומו של צוות הגן? האם כל הילדים שותפים בחגיגה? מהו מקומם של ההורים בחגיגות? כיצד נבחרים ההדגשים בחגיגה? מה אני לא בוחרת ומה אני בוחרת שלא (מתוך מודעות שלא ניתן "להספיק הכל")

ב. קבוצות קטנות

מעגלי שיח:

✓ כל קבוצה תבחר סוגיה/שאלה שעלתה במליאה, תדון בה ותכתוב תובנות שעלו בקבוצה. לדוגמא: מהו תפקיד המורה למוזיקה בחגיגה בגן? השתתפות הילדים; בחירת הרפרטואר המשותף; כלי הנגינה המתאים; חלוקת הזמן והתפקידים במסיבה; חלוקת תחומי האחריות; אביזרים ועוד.

✓ "יש לי יום יום חג" – אז מה נחגוג היום? כל קבוצה תבחר נושא לחגוג (שלא קשור לחגים המסורתיים), ותתכנן חגיגה סביבו.

ג. בחזרה למליאה

✓ הצגת התובנות שעלו בקבוצות;

✓ לשיר שיר חגיגי כמו: "יש לי יום יום חג" מאת נעמי שמר; "איזה חג ליי" מאת לאה נאור (ושירים מתוך החוברת "זמר לך לגיל הרך").

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ לגיטימציה לדעות שונות ולרעיונות שונים;

✓ הפעלת שיקולי דעת רחבים ומושכלים בבחירת מרכיבי המסיבה;

✓ לגן הילדים, כמנחיל ערכים חברתיים וערכי מסורת ומורשת, תפקיד חשוב בחשיפת הילד למכלול מנהגי החגים והמועדים ולמה עומד מאחוריהם.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

עלון ווירטואלי: "[חג וחגיגה בגן](#)"

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/5685280C-E700-4827-82D4-1306C51ABC06/164344/HagigaBaGan.pdf>

אתר [גן-נט](#) - סרטונים בנושא חג וחגיגה בגן **סדר פסח בשיתוף הורים**

<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=1e431d31-0be1-4764-92fd-5ee02a1817c1&lang=HEB>

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף המפמ"רים, הפיקוח על החינוך המוסיקלי, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי. (2012). **זמר לך לגיל הרך – שירי חגים**. ירושלים: גף פרסומים.

"טעם של חג" (ספר הכולל אוסף של סיפורים ומתכונים לחגים, מותך התכנית ספריית פיג'מה)

<http://www.pjisrael.org/BookKt.aspx?id=69>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ תערוכת "תמונות חגיגות" שהילדים מביאים לגן (כל מיני תצלומים של חגיגות שהילדים בוחרים להביא לגן)
- ✓ תכנון משותף של "חגיגה" עם הילדים, בו מתכננים מסיבה לציון אירוע מחיי הגן (מסיבת יום הולדת, מסיבת פיג'מה לבובות, "קבלנו משחקים חדשים", "הגשם הראשון"...)

סיוט

11. "למידה על פי מידה..."

...התיאוריה של גרדנר מזמנת שינויים גדולים במערך ההוראה והחינוך בביה"ס. עם ההבנה שילדים מגיעים לביה"ס עם נטיות משכל שונות, מערך עיבוד מידע מגוון ועם העדפות שונות בתכנים ובדרכי למידה, מתבקש שינוי מערכתי מותאם שיספק תנאי למידה שונים לתלמידים על מנת להשיג אופטימום של הסתגלות.

ברמה הבסיסית ביותר, מודעות המורה לקיומה של השונות, תחדד את התבוננותה בילדים ובדרכי עבודתם ותקדם את רגישותה הכללית לכל תלמיד. גם בסביבת הכיתה הקובבנציונאלית ישנן אפשרויות להיענות להעדפות תלמידים על ידי מתן בחירה במטלות, בפעילויות הלימודיות ובדרכי עבודה בכיתה."

מתוך: אתר של מכון מופ"ת: "תיאורית ריבוי האינטליגנציות של גרדנר" (שמעוני וליון, 1998, עמ' 14-19).

<http://web.macam.ac.il/~tamil/yesodi03/gardner.htm>

תיאור הסדנה

א. מליאה

משל הוא סיפור קצר עם מוסר השכל. לרוב, המשל משמש כאמצעי חינוכי להעברת מסרים מוסריים או התנהגותיים. הנמשל הוא המסר הסמוי שהמשל מרמז אליו.

✓ קריאת "משל הפרפר"
"משל הפרפר" (מקור הודי)

ילד קטן מצא גולם של פרפר. יום אחד, הופיע פתח קטן בגולם. ישב הילד והביט במשך שעות איך הפרפר מתאמץ לדחוף את גופו דרך אותו פתח קטן מדי. לפתע הפסיק הפרפר להתקדם. נראה היה שהוא התקדם ככל יכולתו וכוחו אינו עומד לו להמשיך ולצאת לחופשי. ליבו של הילד נכמר, והוא לקח זוג מספריים ופתח את הגולם לרוחה. תוך שניות יצא הפרפר בקלות, אך גופו נראה קטנטן וכנפיו מכווצות. המשיך הילד להתבונן בסבלנות, בציפייה שבכל רגע יפרסו כנפיו המפוארות של הפרפר והוא יתגלה במלוא עוצמתו ויפיו. אך זה לא קרה. למעשה, הפרפר יבלה את שארית חייו בזחילה, כשגופו מנוון וכנפיו מכווצות. הוא לעולם לא יצליח לעוף.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

✓ מה נגע בכן במשל? מהן התחושות, הרגשות והמחשבות שהתעוררו בעקבות הקריאה?

✓ איך הן מתקשרות ללמידה משמעותית?

ב. קבוצות קטנות

✓ דיון ב"משל הפרפר" ובחירת מוסר השכל בעקבותיו: אמירה כוללת ומופשטת הקשורה בחינוך בכלל ובתנאים הנדרשים ללמידה בפרט (מתן זמן שהיה, מקום לתהליך, עקרון הרצף, עידוד ביטוי הסגנון האישי...)

✓ יצירת כרזה יצירתית בה יוצג מוסר השכל בעקבות "משל הפרפר".

✓ תליית הכרזות לתצוגה.

ג. בחזרה למליאה

✓ התבוננות בכרזות בתצוגה

✓ דיון במשמעות מוסר השכל עבורי, עבור הקבוצה...

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ מה התנאים שאני צריכה כדי שאוכל ללמוד? איך העמיתות שלי לומדות?

✓ קיום סגנונות למידה וההבדלים הבין-אישיים;

✓ המגוון כגורם מעשיר ומזמן חוויות מסוגים שונים;

✓ משמעות וחשיבות התהליך ומרחב הזמן בלמידה ומתן לגיטימציה לשהייה ולהרהור.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אינטליגנציות מרובות, אתר של מכון ברנקו וייס

[/http://www.branco Weiss.org.il/854](http://www.branco Weiss.org.il/854)

תיאוריית האינטליגנציות המרובות של גרדנר, אתר הגיל הרך

[/http://www.gilrach.co.il](http://www.gilrach.co.il)

אחיטוב, ס. (2002). "גננות נחשפות לפדגוגיה של ההקשבה" - על גננות שעברו שינוי בגישה

החינוכית, אתר גיל הרך

[/http://www.gilrach.co.il/2011](http://www.gilrach.co.il/2011)

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

פעילויות המדגישות סגנון אישי, עקרון הזמן, תהליך וחשיבות הרצף:

✓ סיפור בהמשכים;

✓ ביצוע מתכון במטבח;

✓ ביצוע בנייה מתמשכת;

✓ עבודה עם חומרי יצירה שנמשכת לאורך זמן.

12. "המאחד והמייחד"

"ההוראה והלמידה מתקיימות לרוב במסגרות קבוצתיות וכיתתיות, אולם עיקר העשייה החינוכית הוא קידום הפרט תוך מתן אפשרות לכל יחיד לממש את עצמו מתוך אחריות, מעורבות ומחויבות לכלל."

מתוך: משרד החינוך, אתר "האחר הוא אני", אוגדן הכלה למידת עמיתים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ui/atochnit/hachala.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

קריאת הסיפור: **בית הספר בעידן שלפני המבול** / אדמס פופר (מתוך: קידום אישי של לומדים, תשנ"א. משרד החינוך, ירושלים)

"בעידן שלפני המבול, כאשר עולם החי התחלק לשוחים, למטפסים, למעופפים ולרצים, הוקם בית ספר שנועד לקדם את התפתחותם של כל הברואים.

התיאוריה שהנחתה אותנו אמרה שבעלי החיים המעולים ביותר חייבים לדעת לעשות כל דבר באותה מידה של יעילות, כמו שעושים אותו בעלי חיים אחרים. אם לבעל חיים מסויים יש רגליים קצרות וכנפיים טובות, יש להתרכז במאמץ ללמדו לרוץ וזאת כדי להשוות ככל האפשר את הכשרים של כולם. כך אולץ הברווז לדדות על רגליו במקום לשחות, על היען הוטל לנענע את כנפיו ולהשתדל לעוף, והנשר הצטווה לרוץ ורק לפעמים הרשו לו לעוף, כדי שינוח מעט.

בעלי חיים שלא נכנעו לטיפול זה והתעקשו לטפח את כשריהם הטובים, הושפלו ובזו בדרכים רבות. הם הוקעו כמומחים צרי אופק. אף אחד לא הוסמך כבוגר של בית הספר כל עוד לא ידע לטפס, לשחות, לרוץ ולעוף במהירות שנקבעה מראש.

כך קרה שברווז אחד שהשקיע זמן רב בניסיונותיו לרוץ, הזניח את השחייה ושרירי השחייה שלו התנוונו עד לאובדן כל יכולת לשחות. העונשים וההשפלות שספג בעת תרגילי הריצה שלו הפכו את חייו לגיהנום. גם הנשר לא הצליח להגיע בטיפוס אל ראש העץ ומאומה לא עזר לו כשהוכיח כי הוא יכול להגיע אליו בדרכו שלו – בתעופה.

צלופח לא נורמלי בעל סנפירי חזה גדולים, הוכיח את יכולתו לרוץ, לשחות, לטפס על עצים ואף לעוף קצת. הוא השיג 60% בכל מקצוע והוא נבחר לשאת את נאום הפרידה בסיום הלימודים."

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה נגע בכך בסיפור? מהן התחושות, הרגשות והמחשבות שהתעוררו בעקבות הקריאה?
- ✓ איך הן מתקשרות ללמידה משמעותית?

✓ מה ניתן לומר על המטאפורה בשם הסיפור?

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה תבחר קטע מהסיפור ותכתוב עליו תסריט אותו תציג בהמשך במליאה.
תסריטים אפשריים:

✓ נאום הצלופח הלא נורמלי בטקס סיום הלימודים

✓ שיחה בין הברווז העצוב והכועס למנהל בית הספר

✓ פניה של הורי הנשר להנהלת בית הספר שלפני עידן המבול

✓ מרד החיות בבית הספר שלפני עידן המבול

✓ ועוד

ג. בחזרה למליאה

✓ כל קבוצה תציג את ההצגה שהכינה בכל דרך שהיא תבחר;

✓ דיון במשמעות המטאפורה, הכותרת ומוסר ההשכל מהסיפור.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ תכנון תכנית בה כל הילדים צריכים להתאים את עצמם אליה/ תכנון תכנית מותאמת בהתאם למקום בו כל ילד/ה נמצא/ת;

✓ חשיבות ההיכרות המעמיקה עם כל ילד וילדה - גילוי החוזקות שלהם וטיפוחם;

✓ הזדמנויות הטמונות בקבוצה ההטרוגנית;

✓ עשייה חינוכית בטווח ההתפתחות הקרובה.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אמיר, י' (1994). "דרכי למידה אלטרנטיביות בראי האינטגרציה והכיתה ההטרוגנית" בתוך: ריץ' " ובן-ארי ר' (עורכים), **שיטות הוראה לכיתה הטרוגנית** (ע' 217–231). אבן-יהודה: רכס.

גלובמן, ר' והריסון, ג' (1994). "למידה פעילה – גישה הטרוגנית להוראה" בתוך: ריץ' " ובן-ארי ר' (עורכים), **שיטות הוראה לכיתה הטרוגנית** (ע' 55–97). אבן-יהודה: רכס.

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסוד, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך מיוחד (1999), **על ילדים, רגשות וחברים**, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/BaaleyTzrachimYechudim/Pirsu-mim/AlYeladimRegashotHaverim.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים והממונה על

שוויון בין המינים (1996), **כולנו יכולים, ילדות וילדים: על ההזדמנות השווה בגן-הילדים**

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/KulanuYe-cholim.htm>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לתכניות לימודים (1998), אורח חיים דמוקרטי בגן ילדים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/OrachC/haimDemokrati>

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/DemokratiyaAravit.htm>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ מעגל שיח עם הילדים על מאפיינים משותפים של ילדי הגן – גיל, עיר מגורים, סדר יום בגן, חלק ממשפחה וכו' ועל הדברים הייחודיים שמאפיינים כל ילד וילדה בגן: בחירת תכנית טלוויזיה, משחק, פינת משחק בגן, ספר, מאכל וכד'. מסקנות: יש דברים שמאפיינים את רוב הילדים בגן ויש דברים שהם ייחודיים לילד/ה - המאחד והמייחד;
- ✓ כל ילד וילדה יוזמן להביא חפץ אחד נבחר שלו/ה לגן אותו ירצו להציג ולספר עליו: ספר, בובה, משחק, תמונה...ניתן להקים תצוגה/ תערוכה/ אלבום תצלומים וכד' של הילדים עם החפץ הנבחר במקום מרכזי בגן;
- ✓ ניתן להקליט בטלפון חכם את הצגת הילדים את החפץ הנבחר, להראות להם בהמשך ולציין את המגוון והעושר. ניתן לעודד את הילדים להקליט את חבריהם.

13. "המורה שלי - מורה לחיים"

"אגדה אורבנית מספרת על שכונת עוני באחת מערי ארצות הברית, שצמחו ממנה כמה וכמה אנשים שהצליחו בחייהם באורח יוצא דופן, עד שעורר הדבר השתאות. חקרו בדבר וגילו שכולם למדו אצל מורה מסוים. הלכו ומצאו אותו בבית זקנים. כששאלו אותו על תלמידיו שהצליחו, נזכר והודה: "אה, אלה? פשוט אהבתי אותם. I just loved them."

מורה יכול שיהיה שנא ונלעג, או נערץ וסוּחף, או אוהב אדם ואהוב על תלמידיו. אך מוטב לו שיזכור: אפשר שדמותו תיחרת לעד בזיכרון תלמידיו, ואולי בין תלמידיו נמצא סופר שינציח את דמותו על דפי ספר. ראוי שישאל עצמו, מהי הדמות שברצונו להשאיר בזיכרון תלמידיו, בדפי ספריהם."

מתוך: רוגני, ח. "מורנו אביזוהר ופרופסור הרברט". פנים, תרבות, חברה וחינוך, 2003, גיליון 24
<http://www.itu.org.il/?CategoryID=536&ArticleID=1574>

"מורה, מחנך, הוא מי שאוהב את נשמת הילד, מקשיב לסוד שיח נפשו ידע להלך כנגד רוחו של כל תלמיד, חש אחריות עמוקה להצלחתו, ודווקא משום כך הוא דורש, מעצים, לא מוותר בקלות על עיצוב חזון אישי לכל תלמיד ועל מיצוי כוחותיו."

מתוך: הרב שי פירון, "מקורות ההשראה", שיעור חופשי, ספטמבר 2014, עמ' 20
<http://www.dmag.co.il/pub/histadrut/shiur110/files/assets/basic-html/page20.html>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

✓ ניתן לצפות בקטע מהסרטון ביוטוב "המורה שאני זוכר" עם מאיר שלו.
<http://www.youtube.com/watch?v=HBI2XEFPJTA>

✓ ניתן להציג קטעים מספרים של סופרים על ה"מורה לחיים" שלהם.
רשימה חלקית ולא ממצא של קטעי ספרים:

- "סיפור על אהבה וחושך" מאת עמוס עוז (הקטע בו הוא מספר על המורה זלדה)
- "פרשת גבריאל טירוש" מאת יצחק שלו (הקטע בו הוא מספר על המורה להיסטוריה)
- "אדם הראשון" מאת אלבר קאמי (הקטע בו הוא מספר על המורה ברנאר)
- השיר "היה לי מורה" מאת אהרון אלמוג (השיר)
- "חופן של כוכבים" מאת ראפיק שאמי (הקטע בו הוא מספר על המורה ח'טיב)

נקודות אפשריות להתייחסות:

✓ מה ההשראה שנשארה אצל הכותבים? מדוע הכותבים זוכרים את המורים?

- ✓ הרושם שנשאר אצל כל אחד ואחת כשמקשיבים לדברי הסופרים;
- ✓ התובנה המתייחסת ללמידה משמעותית בהקשר לנגיעה אישית.

ב. קבוצות קטנות

- ✓ "המורה/ גננת שלי" – העלאת זיכרונות, סיפורים אישיים של המשתתפות בנוגע למורים שהשאירו בהן חותם, האם החותם הזה השפיע בחיים המקצועיים שלהן? במה? (ניתן לקרוא אחד מהמכתבים שנכתבו ע"י מחנכות שפזורים לאורך חוברת זאת);
- ✓ "דרושה/ גנן/ ת" – כל קבוצה תנסח מודעת "דרושים" (אטרקטיבית) בה תהיינה הדרישות לגנן/ת המשמעותית/ת (במדור דרושים, בהומור, בקומיקס, בלוח מודעות...)

ג. בחזרה למליאה

- ✓ הצגת מודעות הדרושים שנכתבו בקבוצות;
- ✓ משחק תפקידים - שתי מתנדבות למשחק תפקידים המתאר ראיון עבודה ל"גנן/ת המשמעותית/ת" עם מפקחת, ילדים, הורים, מנהלת מחלקת גני-ילדים... שמראיינים את המועמד/ת.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ מורים/ גננות משאירים חותם לאורך זמן, חותם העשוי להשפיע על חיינו (להרכיב משקפיים? לנגן? לדבר מול קהל? לבחור מקצוע? לכתוב? לחלום?...);
- ✓ העוסקים בחינוך לעיתים מלמדים ולעיתים לומדים – חשוב לשים לב ולהיות מודעים לשני המצבים;
- ✓ למודל האישי של המורה/ גננת השפעה מרכזית בתהליך הלמידה.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

הרפז, י' (2014). אם הלמידה איננה משמעותית היא איננה למידה, **הד החינוך**, פ"ח (4) "המורה שאני זוכר" יוטוב עם מאיר שלו

<http://www.youtube.com/watch?v=HBI2XEPFJTA>

רוגט, ח' (2003). מורנו אביזוהר ופרופסור הרברט, תרבות חברה וחינוך, **פנים**, גליון 24

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=536&ArticleID=1574>

פירון, ש' (2014). "מקורות ההשראה" **שיעור חופשי**, ספטמבר, עמ' 20

<http://www.dmag.co.il/pub/histadrut/shiur110/files/assets/basic-html/page20.html>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ "יום הפוך" – ילדים מציעים את עצמם "להחליף את הגננת": לנהל מפגש, לספר סיפור, להסביר משחק;
- ✓ "גננת בהשאלה" – ילדים לוקחים הביתה בהשאלה ספר, משחק... לסוף שבוע וביום א' הם מלמדים קבוצת ילדים בגן על המשחק או "קוראים את הספר".

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו

דמות שהייתה משמעותית עבורי בתחום החינוך

הדמות עליה בחרתי לספר היא האדם הראשון שצלה בראשי כששאלתי את השאלה. חשוב לי לציין שישנן מספר דמויות אותן פגשתי בדרך המקצועית ואיתן עבדתי שהיו משמעותיות עבורי, אך רותי היא הראשונה שבהן.

את רותי הינדי הכרתי כסטודנטית שנה ג', במכללת קיי בבאר שבע. היא הייתה מנהלת הזן בו ערכתי את ההתנסות בעבודה המעשית, בתהליך ההכשרה שלי לקבלת תעודת "מורה מוסמך בכיר". רותי עבדה בזמן "לימון", בשכונה ד' צפון בבאר שבע, שהיה הזמן החילוני היחיד שצוד נשאר בשכונה. הזן שכן קרוב לאולפן ולכן בנוסף לאוכלוסיית השכונה כלל גם ילדים צוילים מארצות שונות. כבר בפגישתנו הראשונה, פתחה רותי את הזן בפני והכניסה אותי לעבודה בזמן כשננת לכל דבר. רותי שיתפה אותי בהחלטות שקבלה בנושאים כמו - ציבור סביבה, כספים, אסיפת הורים וצוד. היא נתנה לי אפשרות לפעול באופן חופשי הזן, ויחד עם זאת דרשה עבודה רצינית ומוסקעת, עם הנמקה וחשיבה מאחוריה. הרגשתי הזן כהשלי. עצמיט בשבוע הצעתי הזן ופעלתי עם הילדים. פגשתי זננת שהיא קודם כל אדם עם לה ענקי. מלאת חום ואהבה לילדים ולצוות. הכבוד וההתייחסות לכל ילד וילד, הראיה של הילדים על פי יכולותיהם ומלי כל התייחסות לרקע ממנו הם באים, ללבוש, להתנהלות ההורים הזן, זרמו לי לרצות ולפעול כמו רותי.

רותי לימדה אותי כיצד הופכים זן הזן קהילתי. היא יצרה סביבה הזן אחווה שונתית. הזן היה דף באמצעים ורותי אל השקיעה רבות מכספה היא. רותי נעזרה בהורים ובזני משפחה שהיו בקרבת הזן. לדאמה: הזן לא היה תנור, אך בכל יום ישי היו מציצים הילדים לבית אחר בשכונה. מתארחים בסלון הבית ומקבלים את המאפה שהכינו הזן וזנאפה בבית לה. אנשי השכונה שזרו על הזן מכל משמר. דאזו שלא יפרצו אליו ושלא יזרסו אותו. אני לזכרת אפילו שכשבאתי בפעם הראשונה לזן עברתי "וועדת חקירה" מילדי השכונה, מי אני ולמה באתי.

רותי לימדה אותי לעבוד ברמות שונות באותו זן. להתבונן בילדים וללמוד מתצפית בהם. היא לימדה אותי את קסם העבודה היחידנית והקידום של כל אחד על פי יכולתו, ויחד עם זאת את חשיבות ההצמחה של כל ילד מול חבריו.

רותי דיברה אל הילדים תמיד בנושע. אל פעם לא שמעתי אותה מרימה קול עליהם. היא חניכה לערכים ולעזרה הדדית הלכה למעשה. הזן היה מאוד מורכב וכל משפחות קשות יום, משפחות מפורקות, אוכלוסייה של משתפייט, צוילים מרומניה, מרוסיה, מאוקרינה וצוד. בפתוחת השנה היה קושי רב מחינה שבתית, היות ובזן היו ילדים שלא דיברו עברית, אבל עם לא דברו בשפה להם לילדים אחרים. בסבלנות רבה התמודדה רותי עם הקושי. הציעה בפני ילדי הזן את הקשיים, ביקשה את עזרתם וזייסה אותם לסייע ולעזור. האווירה הזן הייתה מקבלת, סובלנית ומכילה. אני לזכרת שראיתי את רותי מקיימת מפגשים עם הילדים. פתאום, היה טלפון דחוף והיא הייתה צריכה לענות. רותי קראה לאחד הילדים שניהל משחק והילדים המשיכו לנהל את המפגש בכבוד ובשקט, ואני אמרתי לצדמי - הזוואי ואצלי הזן אוכל ליצור אוירה כלאת.

רותי לימדה אותי על עבודת צוות. על יצירת קשר משפחתי בין האנשים העובדים הזן. על אנשי המקצוע איתם עובדת הזננת ועל הקשר בין הזננת לסייעת הזן. צוות הזן פעל מתוך כבוד האחד לשני, פירזן, צודד ותמך. הייתה תחושה של בית זני ונצימות שרציתי לזאמץ עם אצלי.

רותי הלימנה אותי לביתה. לימדה אותי כיצד להכין את חומרי הצבודה בכל נושא.
לימדה אותי כיצד בונים נושא בסן ואפשרה לי להתנסות בכל שרציתי.
פתיחת הדלת לימנה לי התנסויות רבות, תחושה שאני חלק מהסן והמון רצון
לעשייה. הרגשתי מוצרכת ונתרמת ורציתי ללרוט בצמחי ומצמחי. הסנה חלפה מהר.
למדתי בה רבות והתנסיתי בה רבות. דברים רבים אימנתי לעבודתי כסגנת ויישמתי
באני שלי.

רותי נשארה חלק מחיי המקצועיים וחברה טובה טובה. אני עדיין בקשר אתה גם
היום. כבר קרוב ל- 20 שנה. הקשר שלנו עבר תקופות של שמחה וצב ואני בטוחה
שישרוד עוד תקופות רבות. אין לי ספק כי לכיתי שלמדתי מסגנת כה נפלאה שהיא
דמות לחיקוי ומעל הערצה, אך בראש ובראשונה בן אדם מדהים .

רבקה מרדכי, מדריכה באני-ילדים, מחוז מרכז

1. "התה והעוגייה של דפי, הגנת"

"בספרות המחקרית שוררת הסכמה בדבר חשיבות הקשרים הרגשיים-חברתיים הראשונים של הילד כגורם מעצב את תפיסתו העצמית כאדם וכתלמיד ומשמש בסיס לאינטראקציות החברתיות שלו בעתיד. קשרים אלה משפיעים גם על כישוריו הקוגניטיביים של הילד ועל סיכוייו להשיג הישגים לימודיים גבוהים בבית הספר. המחקרים מצביעים על קיומו של רצף התפתחותי הכולל יצירה של מעגלי ביטחון רגשי-חברתי המבססים תחושת ביטחון ומגבירים את רמת התפקוד של התלמיד על כל היבטיה. לכן לצד בחינתם של הגורמים הקוגניטיביים והלימודיים ראוי להתמקד בהתפתחות הרגשית והחברתית של ילדים בתקופת שהותם בגן הילדים."

מתוך: קליון, פ' ש'; יבלון, י' (2008). **ממחקר לעשייה בחינוך הגיל הרך**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, עמ' 7.

תיאור הסדנה:

המנחה תסדר במרכז החדר שולחן עם כיבוד למשתתפות: תה, עוגיות, עוגה... חשוב לאפשר זמן "התכנסות" חופשי בו המשתתפות יחלקו חוויות, ישוחחו, יכירו ועוד. לאחר זמן מה תבקש המנחה מכל המשתתפות לשבת. הצעה: ניתן לבחור מראש 2-3 משתתפות "לתעד" את ההתכנסות: הבעות פנים, צחוק, קריאות שמחה, התחברויות...

א. מליאה

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מהן התחושות/רגשות/מחשבות בעת המפגש הבינאישי?
- ✓ מי מהמשתתפות מעוניינת לשתף בנושא "שיחה חופשית"?
- ✓ מהי החשיבות של המפגש הזה ללמידה?

ב. קבוצות קטנות

"מתחילים את היום" - כל קבוצה תתבקש לתכנן סדר יום קבוע בגן שילול מפגש חברתי של הילדים בתחילת היום.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מי יהיו השותפים?
  - ✓ כמה זמן יוקדש?
  - ✓ מה יהיה הכיבוד?
  - ✓ תכננו "פרסומת" לקראת התחלת המיזם: בחרו שם למיזם ("על כוס תה", "תה ועוד..."), "פותרים בתה"...) כתבו מכתב המסביר כיצד יתנהל המיזם ומסביר את הרעיון והחשיבות שלו. כיצד ההורים יהיו חלק מהמיזם?
- ג. בחזרה למליאה**
- הצגת שם המיזם והמכתב.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ יחסים של קרבה ואינטימיות עשויים לתרום לתחושת ביטחון וליצור בסיס לאימון
- ✓ "זמן הבוקר" בגן בו יש מפגש עם משפחות הילדים הוא זמן קריטי בו צריך הילד להיפרד ממסגרת אחת ולהשתלב באחרת. טקס קבוע (כמו "זמן תה") עשוי לאפשר לילד מעבר קל יותר בין המסגרות.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

- לאוקינן, ר' וסטרנדל, ה' (1992). להיפרד ולהשתלב, **הד הגן**, נ"ז, ח. ב', עמ' 117 – 125.
- קליין, פ' ש'; יבלון, י' (2008). **ממחקר לעשייה בחינוך הגיל הרך**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ תכנון משותף של "זמן תה" עם הילדים- הכנת השולחן, הכנת התה מחליטת צמחים, הבאת כיבוד וכו'. חשוב להגיש את התה בכלים יפים (ואמיתיים);
- ✓ העשרת אזור המשחק הסוציו דרמטי בערכות משחקיות להגשת תה, מפות וכד';
- ✓ הקמת "בית תה" בביתן בחצר ליד ערוגת צמחים שישמשו לחליטת תה.

שלושה שמות נקראו לו לאדם:

אחד - מה שקוראים לו אביו ואמו,

ואחד - מה שקוראין לו בני אדם,

ואחד - מה שקונה הוא לעצמו.

(מדרש תנחומא, ויקהל)

2. "בעזרת השם"

העיסוק בשמות מהווה דרך ראשונה וחיונית למפגש אנושי, להתקרבות, לטיפול הזהות האישית, למכלול התכונות האישיותיות ולאופן שבו הן מקדמות או בולמות אותנו.

"בתחילת השנה הילדים אינם מכירים זה את זה וחשים בדידות. מקצתם יודעים ליצור באופן טבעי קשרים עם אחרים ומוצאים במהירות חבר למשחק. לעומת זאת, יש ילדים המתכנסים בעצמם ומתקשים להתקרב לילדים בסביבתם. כל ההתנהגויות המתוארות לעיל הן נורמטיביות ומתאימות לשלב זה של השנה. תיווך גלוי וסמוי של צוות הגן ליצירת תקשורת בין הילדים הוא בעל חשיבות מרבית בתחילת השנה. תהליך היכרות, פעילויות מהנות בקבוצות קטנות ומתחלפות יעזרו לילדים להתקרב זה לזה ולהרגיש שייכות.

חשוב לזכור: כל ילד הנכנס למסגרת הגן זקוק לקרבת המבוגרים (גננת וסייעת), ליחס אישי חם ותומך, להכוונה ולתיווך רגשי, להרגעה במצבי קושי ולעידוד המביע אופטימיות ואמון ביכולתו של הילד להתמודד.

מתוך: משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2012), **וזוהי רק ההתחלה...**, אגף פירומונים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/IrgunMinhal/Tashsad/ZohiRakHatHala.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

- ✓ כל אחת מהמשתתפות תציג את שמה, ותבחר תכונה/אמירה המאפיינת אותה ושמתיחה באחת מאותיות שמה.
- שימו לב: הראשונה שמתחילה מגדירה לרוב את האמירות שיאמרו לאחר מכן, על-כן, כדאי שהמנחה תפתח ברוח שהיא רוצה להוביל בקבוצה.
- ✓ משחק: "דומינו שמות חי"
- אחת המשתתפות מציגה את שמה ומספרת משהו קטן על עצמה. הבאה בתור (מתוך הקבוצה, לא על פי סדר ישיבה) מציגה את שמה תוך "התחברות" לשם קודמתה. היא גם יכולה לקום ולהתיישב לידה.

אופציה אחרת:

- ✓ משחק: "הרוח נושבת"
- קבוצת המשתתפות עומדת במעגל. המנחה אומרת "הרוח נושבת על..." ובוחרת קריטריון כלשהו, לדוגמה: "כל מי ששמה מופיע בתנ"ך", "כל מי שמכירה שיר/סיפור בו מופיע שמה", "כל מי שיש לה

שני שמות" "כל מי ששמה הוא שם של בעל חיים, פרח וכד"ל". כל מי שמתאימה לאמירה נכנסת לפנים המעגל, אחר כך יוצאת למקום שונה משהייתה בו קודם. בהמשך, כדאי להזמין את המשתתפות לומר אמירות נוספות הקשורות בשמות שלהן.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ השם כדרך עיקרי להיכרות, ציון עוד דרכים להיכרות בזמן המפגש האישי;
- ✓ מהי התכונה שמגדירה אותי?
- ✓ אילו הייתי... (דימוי, בעל חיים, עץ, צמח...) – מי הייתי?
- ✓ איך האנשים מתחברים מעבר לשמות?

ב. עבודה בזוגות

שיח משותף:

- ✓ כל אחת מבנות הזוג תספר לשנייה סיפור הקשור בשמה (סיבה לבחירת בשם, מי בחר...);
- ✓ בתום בסיפור- המאזינה תכתוב על גבי פתק כותרת/שם לסיפור;
- ✓ בנות הזוג מתחלפות בתפקידים.

ג. בחזרה למליאה

- ✓ קריאת הכותרות ושיתוף בחוויה;
- ✓ שיח: האם משהו התחדש לי לגבי עצמי? לגבי אחרים? האם הסיפור של השם שלי הוא חלק מחיי?

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ בחירת התכונה המייצגת אותי ומשמעות הבחירה - מה הבחירה אומרת עליי כמחנכת?
- ✓ לכל אחת תכונות בזהותה מעבר לשם. זהות זאת מורכבת מצדדים רבים הבאים לביטוי בהקשרים שונים: אני גננת, אמא, בת, אחות... היכרות עם הזהות המורכבת שלנו מאפשרת לקבל צדדים שונים של אותו האדם, הילד, הסייעת...

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

דמסקי, א' (2011). **ואלה שמות**, מחקרים באוצר השמות היהודיים, הוצ' אוניברסיטת בר אילן.
שרון, ד' (1996). **אדם, אדם ושמו. הד הגן**, ס"א: עמ' 45-57.
משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2012). **זוהי רק ההתחלה...** משרד החינוך, גף פרסומים.

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/IrgunMinhal/Tashsad/ZohiRakHatHala.htm>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ שמות בגן- "מי אני ומה שמי?" יצירה של דיוקנאות של הילדים וצוות הגן עם חומרים פתוחים ותלייתם ביחד;
- ✓ משחקי שמות להכרות בין ילדי הגן;
- ✓ שירי שמות: "נא להכיר" מאת חגית בנימין, "גל היא ילדה של ים" מאת יהונתן גפן, "אילו קראו לי" מאת דתיה בן דור, "מאיה" מאת שלום חנוך, ועוד;
- ✓ סיפורי שמות: "תגידי איך קוראים לך" מאת נירה הראל, "קוראים לי יויו" מאת דתיה בן דור, "שלולי" מאת מירה מאיר, "זאתי" מאת מרים רות ועוד.

סיוטות

3. "זה כן משחק ילדים"

"גננת אחת אמרה לילדים: די עכשיו לשחק, עכשיו הולכים ללמוד.

גננת אחרת אמרה לילדים: כמה שתשחקו יותר, תלמדו יותר!

גננת שלישית אמרה: אני נותנת לילדי הרבה לשחק כדי שיהיו יצירתיים.

גננת רביעית אמרה: ככל שילדי יצירתיים יותר, הם משחקים יותר.

גננת חמישית טענה, שיש לה שעות קבועות לעבודה ושעות קבועות אחרות למשחקים ואין לערבב ביניהן.

גננת שישית ענתה לה ששילוב עבודה במשחק יוצר אווירה נינוחה יותר.

מה שהגננות טענו בשפה פשוטה טוענים חוקרים שונים בשפה מקצועית. אלה חוקרים את הקשר בין המשחק והמציאות; אלה חוקרים את הקשר בין המשחק והיצירה; אחדים רואים במשחק כלי ואמצעי להישגים לימודיים; אחרים חוקרים בעיקר את ההיבטים החברתיים של המשחק; יש מי שחוקר דברים דומים ויש מי שחוקר הבדלים - הבדלי משחק של בנים ובנות, הבדלי רמה קוגניטיבית, הבדלים בהשפעה על האוריינות ועוד הרשימה ארוכה. הדבר דומה להצגת תפוח עץ בפני מעוניינים. אלה רוצים לדעת כמה הוא עולה; אחרים רוצים לדעת מה משפיע על טעמו; אחרים רוצים לדעת את ערכו הרפואי; חבריהם מבקשים לדעת כיצד הוא עומד בפני מזיקים ואחרים ייהנו פשוט מיופיו. אלה ייהנו מפרט זה או אחר - אך ההנאה הרבה שמורה למי שרואה את הכוליות של התופעה, את ההיבט הכולל. (...)

אם נבדוק רק שלושה קבצים רבי היקף העוסקים בנושא המשחק - והם כמובן מעט-שבמעט מבין אלפי הספרים, המאמרים והמחקרים בנושא - נמצא, שכולם מנסים להראות ולהוכיח, שהמשחק הוא חלק מהוויה כללית יותר. הוא משקף תרבות - ויוצר תרבות. הוא משקף שלב בהתפתחות חברתית ויוצר התפתחות חברתית."

מתוך: לוי, ג' (תש"ס) "להבין משחק ילדים". **הד הגן**. חוב' ד' סיוון תש"ס

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=542&ArticleID=1709&Page=2>

תיאור הסדנה:

הכנות לפני הסדנה: כל משתתפת תתבקש להביא משחק משמעותי עבורה.

א. מליאה

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ כל משתתפת תציג את המשחק, ותסביר מדוע בחרה בו, מה במשחק משמעותי בשבילה והאם המשחק מתחבר עם דמות, מקרה, מקום...

ב. קבוצות קטנות

- ✓ המשתתפות מוזמנות לשחק יחדיו במשחקים;
- ✓ בזמן שהמשתתפות משחקות המנחה תוכל לצלם תמונה קבוצתית של כל קבוצות המשחק.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ האם נהנית מהמשחק? ממה?
- ✓ האם אני אוהבת לשחק?
- ✓ מה למדתי על עצמי? מה למדתי על השותפות?
- ✓ האם יש קשר בין משחק ולמידה?
- ✓ האם משהו התחדד אצלי לגבי המשחק?

ג. בחזרה למליאה

- ✓ לצלם תמונה קבוצתית בטלפון חכם של המשתתפות בקבוצות ביחד עם המשחקים
- ✓ האם הפעילות במשחק שהבאתן חידשה משהו לכן משהו שלא ידעתן/חשבתן בהקשר למשחק?
- ✓ לדיון: מהו "זמן משחק" בגן? האם הוא נמצא בצורה מתוכננת בסדר היום של הגן? האם בארגון סביבה? איך מתבטאת התפיסה שלי לגבי המשחק, מה אני חושבת ומרגישה, בגן בו אני עובדת?
- ✓ ניתן להעלות רעיונות לפעילות בגן המבוססת על המשחק שהמשתתפות הביאו.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ הקשר בין חוויית המשחק ללמידה חווייתית וללמידה משמעותית;
- ✓ מה בין הנאה ללמידה? האם חוויית הלמידה משמעותית יותר אם היא נעשית מתוך הנאה? האם זה אישי?
- ✓ ההנאה והלמידה של הילדים בהקשר למשחק חוזר שהם כבר מכירים;
- ✓ השפעת התפיסות של הגננת לגבי המשחק על המקום שתופס המשחק בגן הילדים.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

- בקר, ע' (2009). עם מי שיחקת בגן היום? עולמם החברתי של הילדים בגיל הרך, תמה, מכון מופת.
- האס, מ.; גביש, צ. (2008). אמא, תראי, זה אמתי, חצר גרוטאות כמשל לחינוך בילדות המוקדמת, הוצ' הקבוץ המאוחד.

לוין, ג' (תש"ס) "להבין משחק ילדים". **הד הגן**. חוב' ד' סיוון תש"ס

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=542&ArticleID=1709&Page=2>

משרד החינוך, התרבות והספורט, המזכירות הפדגוגית, האגף לחינוך קדם יסוד, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, האגף לחינוך מיוחד (2004), **בואו נחשוב על זה**, מדריך לטיפוח תהליכים קוגניטיביים בגן הילדים ולקידום ילדים עם קשיים התפתחותיים, מעלות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/KishureyHaim/Pirsumim/BouNahsHovAlZe.htm>

סנפיר, מ' "Play-station בחצר הגרוטאות, מעמדו של המשחק בגן הילדים הישראלי לאורך 60 שנות מדינה" (2008), **הד הגן**, תשס"ח, ג' עמ' 14-23

תובל, ח' "משחק ואוריינות, מה הקשר?" (2003) **הד הגן**, יוני, סיוון תשס"ג, חוב' ד' עמ' 20-31

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=542&ArticleID=1708>

לוין, ג'. (תשס"ג). "להבין משחקי ילדים". **הד הגן** (4)

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=542&ArticleID=1709>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ ניתן לבקש מהילדים להביא מהבית משחק/ צעצוע אהוב, לתאר איפה הוא מונח בבית, עם מי הם משחקים בו...ניתן לבקש שיביאו תצלום של המקום בבית איפה שנמצאים המשחקים של הילד/ה (פעילות זאת מומלצת למפגש אישי בין גננת וילד/ה)
- ✓ ניתן לצלם כל ילד וילדה עם משחקו ו/או תמונת מחזור של כל הילדים והמשחקים וניתן לצלם כל ילד/ה ליד המקום בו הם אוהבים לשחק בגן.

4. גן מלא בתוכן

"התוכן בגן הוא מכלול הנושאים, המושגים, הערכים והמיומנויות, שילדים אמורים ללמוד בגן בהנאה, ובכלל זה אף תכנים שמטרתם הנאה ושעשוע בלבד. חשוב שהתוכן יהיה:

- משמעותי, מעורר מעורבות ורלוונטי
- מתאים ליכולות של הילדים
- מאפשר היענות לשונות אישית
- עונה לשונות חברתית וסביבתית
- מאפשר לקדם את הילדים במכלול תחומי ההתפתחות
- מאפשר אינטגרטיביות
- מאפשר לכלול תכני ליבה
- מהימן - נכון, מדויק, לא יוצר הטעיות
- משאיר דרגות חופש ליוזמת הילדים, ההורים וגורמים מזדמנים"

מתוך: משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים, עמ' 22

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

הכנות לפני הסדנה: כל משתתפת מתבקשת לכתוב בדף את רשימת התכנים בהן היא עוסקת בחודש הנוכחי בגנה. המשתתפות מציגות את הרשימות על הלוח.

ב. קבוצות קטנות

המשתתפות מעלות שאלות וסוגיות הקשורות לתוכן בגן ואחת מהמשתתפות רושמת. דוגמאות לשאלות:

- האם יש תכנים מחייבים בגן?
- איך מתבטאים התכנים הנבחרים בסביבות השונות בגן
- האם חייבים פינת תוכן/ לוח תוכן? אם כן, איך היא צריכה להיראות? למי היא מיועדת (הורים, ילדים, צוות...)?
- מה התרומה של התכנים להתפתחות והלמידה של הילדים?
- איך נבחרים התכנים? מי בוחר אותם?

- כיצד ניתן לשתף את הילדים בתהליך בחירת התכנים והביטוי שלהם בגן? לאחר העלאת השאלות, כל קבוצה תקבל שלוש שאלות/ סוגיות לדין ותרשום את התובנות של המשתתפות על הסוגיות שהועלו.

ג. בחזרה למליאה

הצגת השאלות שנבחרו ואת התובנות של הקבוצות. דין על התובנות שהועלו.

מעגל שיח

- ✓ מה ניתן ללמוד מהשאלות שהועלו? ומהתשובות? (עיסוק בתכנים, ברמות הבנה, בשלבי למידה, בזמנים, בשיתוף הילדים, בשילוב בסדר היום, בתכנון העיצוב והאסתטיקה, בדרכי הפעלה, ועוד)
- ✓ האם יש קשר בין מה שמוצג על התכנים בקירות הגן לבין מה שידוע לנו על "איך ילדים לומדים"? (ראו סדנה מס' 5 בחלק הקודם).

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מגוון שאלות וסוגיות הקשורות לתוכן וללוח תוכן בגן;
- ✓ ביטוי התכנים הנבחרים מבטא את התפיסה החינוכית של הגננת על "איך ילדים לומדים";
- ✓ מגוון דעות ותפיסות, אין תשובה אחת בלבד לשאלות שהועלו.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ בבחירת התכנים חשוב לקחת בחשבון את מה שמעניין את הילדים;
- ✓ חשוב לשתף את הילדים בבניית לוח התוכן, פינות משחק ותכנון הפעילות סביב התכנים;
- ✓ ילדים לומדים כל הזמן ובכל מקום, חשוב לזמן מגוון אפשרויות לעיסוק בתכנים (לא רק במליאה, בלוח וב"פינת התוכן").

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

ברוקס, א' (2014) "הכל תלוי בגן-הילדים? יוצאים מהקירות, נפרדים מהשטיחים", עיתון מקוון על השראה, סביבה וגן-ילדים אתר גן-נט

<http://meyda.education.gov.il/files/PreSchool/EverythingHang1.pdf>

ברוקס, א' (2014) "על השראה, סביבה וגן-ילדים ומה שבניהם", עיתון מקוון על השראה, סביבה וגן-ילדים אתר גן-נט

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/66F31540-8E2D-4572-9846-08BDE65A0950/185243/AlHashraaSvivaVeGan.pdf>

משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/Kavi_mErgunNihul.htm

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ בחירת תכנים ותכנונם בשיתוף עם הילדים;
- ✓ פיתוח פרויקטים סביב תכנים נבחרים בשיתוף עם הילדים (לילד/ה יחיד/ה; לקבוצת ילדים);
- ✓ תכנון לוחות, סביבות ופעילויות סביב תכנים נבחרים בשיתוף עם הילדים: בחירת מקום, עיצוב, מרכיבים וכד'.

סיוסו

5. "הפרויקט הבא"

"

למידה מבוססת פרויקט" – PBL (PROJECT BASED LEARNING)

בשיטה זו מאורגן תהליך החקר סביב פרויקט – תוצר המניע את פעילויות התלמידים. הלמידה כרוכה בהשלמת מטלות מורכבות שהתוצאה שלהן היא בד"כ "ארטיפקט" – תוצר מוחשי כגון דגם, ציור, מסמך מדיניות, הצגה, שיר וכדו'. התלמידים מציגים את התוצר שלהם בפני קהל (פרזנטציה), מסבירים אותו, מגנים עליו ומבצעים רפלקציה על תהליך הלמידה (זוהר, 2014).

שיטה זו דורשת כמה תנאים בסיסיים שעיקרם שינוי מעמדו של המורה: מורה אוטונומי המעבב תכניות לימודים בהתאם לעניינו ולעניין התלמידים, למידה פעילה ועתירת חשיבה של התלמידים כשהמורה הופך ממוסר ידע למנחה, דרכי הערכה חדשות שמעודדות תוצר מורכב (פרויקט) ומתוך תהליכים של למידה חקרנית, שיתוף פעולה וצמידות אישית."

מתוך אתר חינוך לחשיבה (אופק פדגוגי)

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/OfekPedagogi/Aarach/PBL.htm

"למידה מבוססת פרויקטים - למידה מחוברת לפעילות החיים. למידה מבוססת פרויקטים נותנת מענה לתפקידו המשתנה של בית הספר במאה ה-21, ומאפשרת ללומד לפתח, לא רק ידע אלא גם מיומנויות, יכולות מגוונות, כישורי חיים ומוטיבציה פנימית ללמידה."

מתוך אתר "המכון הדמוקרטי"

[/http://www.democratic.co.il/he/applications/PBL](http://www.democratic.co.il/he/applications/PBL)

תיאור הסדנה:

א. מליאה

לרשום על הלוח: " הפרויקט הבא: חופשה". לכתוב סימן שאלה ענק על הלוח. לתת זמן למשתתפות להתבונן ולהגיב. לרשום את התגובות על הלוח. לבקש מהן להעלות שאלות שמעסיקות אותן לקראת החופשה הקרבה ובאה שלהן ולרשום אותן על הלוח.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה מעורר אצלי סימן השאלה?
- ✓ האם אני מיד מחפשת תשובה או פתרון?

- ✓ האם אני יכולה להישאר קצת במצב של שאלה?
- ✓ איך אני כגננת יכולה לזהות שאלה שיש בה פוטנציאל לפרויקט?
- ✓ האם סימן השאלה עורר אצלי סקרנות?

ב. קבוצות קטנות

- א. כל קבוצה תעלה "שאלות חקר" (ברמת המבוגר) שיובילו אותן לתכנון החופשה הקרבה ובאה. המשימה יכולה לכלול: בחירת אתר, עם מי, כמה ימים תיערך החופשה ושאלות נוספות רלוונטיות לתכנון החופשה.
- ב. כל קבוצה תתכנן דרכי שיווק לחופשה ליעד נבחר.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ האם היה קל/קשה להגיע להסכמה? לתכנן? האם לדעתן יש קשר להגדרת משימה שהיא פתוחה?
- ✓ מאיפה מגיעות התשובות?
- ✓ מאיפה מגיעות השאלות?

ג. בחזרה למליאה

כל קבוצה תשווק את החופשה שתכננה.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ העלאת שאלות כנקודת מוצא לחקר, לפרויקט וללמידה משמעותית (מעניינות את הלומד/ת);
- ✓ מתן מקום וזמן להעלאת שאלות מבלי לתת מיד את התשובות;
- ✓ פיתוח פרויקט סביב שאלה מעניינת ומאתגרת משמר את רמת הסקרנות בתהליך החקר;
- ✓ לא כל שאלה מתאימה להפוך לפרויקט, לא לכל שאלה יש תשובה; לשאלה אחת יכולות להיות כמה תשובות;
- ✓ שאלות פתוחות מאפשרות המשך לחקר, מעוררות סקרנות ועניין.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

אתר חינוך לחשיבה (אופק פדגוגי)

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/OfekPedagogi/Aarac_ha/PBL.htm

אתר "המכון הדמוקרטי"

[/http://www.democratic.co.il/he/applications/PBL](http://www.democratic.co.il/he/applications/PBL)

ליון, ג' (1995). **לחנך אחרת**. תל-אביב: דיונון – אוניברסיטת ת"א.

פרקינס, ד' (1996). טבעה של היצירתיות וטיפוחה. חינוך החשיבה. ירושלים: מכון ברנקו וייס

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ תכנון ופיתוח פרויקטים סביב נושאים/ תכנים/ שאלות שמעניינים את הילדים ואת הגנת וצוות הגן
- ✓ חשוב ליזום שיח סביב שאלות שהילדים מעלים בקשר לנושא נבחר (החופשה הבאה, לדוג')
- ✓ ניתן לקבל השראה מיוצרים שביצירה שלהם "שואלים שאלות" כגון: ע. הלל ("מה עושים העצים"), לאה גולדברג ("מה עושות האיילות"), דתיה בן דור ("פעם שאלתי עץ איך זה להיות עץ")

6. "חיים בספר"

בספרו "סיפור על אהבה וחושך" הסופר עמוס עוז נזכר ב"מדף הספרים" הראשון שלו: "רק ספרים היו אצלנו בשפע, בלי חשבון, מקיר לקיר, במסדרון ובמטבח ובכניסה ועל אדני החלונות ואיפה לא. אלפי ספרים בכל פינות הבית. הייתה איזו הרגשה שבני אדם באים והולכים, נולדים ומתים, אבל הספרים בני אלמוות. כשהייתי קטן, קיוויתי לגדול ולהיות ספר. לא סופר כי אם ספר: אנשים אפשר להרוג כמו נמלים. גם סופרים לא קשה להרוג. אבל ספר, אם גם ישמידו אותו בשיטתיות, יש סיכוי שאיזה עותק ינצל ויוסיף לחיות לו חיי מדף, חיי עולם חרישיים על אחד המדפים השכוחים באיזו ספרייה נידחת ברייקיאויק, בוולדוליד או בוונקובר."

(...) "כשהייתי בערך בן שש בא יום גדול בחיי: אבא פינה לי שטח קטן באחד מארונות הספרים והרשה לי להעביר לשם את הספרים שלי. אם לדייק, הוא הוריש לי כשלושים סנטימטרים, שהיו בערך רבע משטחו של המדף התחתון ביותר. אני חיבקתי את כל הספרים שלי, שעד אותו יום היו שכובים על שרפרף ליד מיטתי. נשאתי אותם בזרועותי אל ארון הספרים של אבא, וסידרתי אותם בעמידה, כיאות, גם אל העולם החיצון ופניהם אל הקיר. זה היה טקס של התבגרות, טקס של חניכה ממש: בן אדם שהספרים עומדים לו, הוא כבר גבר ולא ילד. אני כבר כמו אבא. הספרים שלי כבר עומדים."

ישנם ספרים המשאירים בנו רושם גם שנים רבות לאחר שהקריאה בהם הסתיימה. הם נמצאים במקום שמור אצלנו ומתעוררים לחיים בסיטואציות שונות במהלך חיינו. ניתן לומר, שהם השאירו בנו חותם שהפך להיות חלק ממי שאנחנו.

תיאור הסדנה:

א. מליאה

הכנות לפני הסדנה: כל משתתפת מתבקשת להביא איתה לסדנה ספר שהשאיר בה חותם. "...הספר נותן ואינו לוקח" (על פי הרב משה אבן גבירול) - מה "נתן" לך הספר? מה "לקחת" ממנו? מה בספר גרם לך להזדהות? להתרגשות? מה השאיר בך חותם?

ב. קבוצות קטנות

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

מדברי ש"י עגנון: "לפני כמה דורות כתב חכם ספר והוא לא היה יודע על אותו אדם שיושב כאן ולבסוף כל דבריו נמצאים מכוונים לו".

✓ כל משתתפת תשתף על המשמעות הספר עבורה (בהתייחס לספר שהביאה איתה)

✓ בחירה של מילה אחת (רגש, מושג, מחשבה, שם וכד') המייצגת את החותם אותו השאיר הספר. מדוע נבחרה המילה?

✓ הצגת המילים: תובנות ומחשבות בעקבות... האם יש מכנה משותף בין המילים?

✓ "תערוכת ספרים" – כל קבוצה תכין תערוכה להצגת הספרים והמילים.

ג. בחזרה למליאה

✓ התבוננות בתערוכה;

✓ שיתוף בחוויה האישית.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ ספרים מהווים מקור לחוויות עמוקות, לרגשות וליצירת זיכרונות;

✓ הפקת משמעות מספר הינה אישית. חשוב לאפשר לכל קורא (גם ילדים) להפיק

משמעות אישית בעקבות האזנה או התבוננות בספר;

✓ "ספרים הם חברים" – שהייה בסביבה עשירה בספרים מעוררת תחושות,

מחשבות, תובנות...

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

שלאוזר-אידה ו' (2012). **לגעת בסיפור – לגדל ילדים שאוהבים לקרוא**. בהוצאת ציבלין.

לבנת, ח' וברעם-אשל, ע' (2014). שיקולי בחירה מושכלים בטקסט הספרותי לילדים. **עולם קטן** (5)

עמ' 54-89.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

✓ סדנה זו אפשרית גם בגן בהתאמה לגיל הילדים (הסדנה מומלצת גם למפגש בשיתוף

הורים, כסדנה לילדים בלבד או להורים בלבד);

✓ ילדים מספרים על: "הספר האהוב עליי", "אני ממליץ על הספר...", "סיפור שקוראים לי

לפני השינה";

✓ הזמנה של הורים/ סבים לגן לספר על ספר ילדים מילדותם ומדוע בחרו בו, כיצד

השפיע עליהם. ניתן להזמין כמה הורים להציג ספר בפני הורים אחרים לקראת

פתיחת ספריית הגן, לקראת "יום המשפחה", "שבוע הספר";

✓ השתתפות בתכניות לעידוד קריאה: "מצעד הספרים", "ספריית פיג'מה", "מדף

הספרים הביתי" – תאפשר חוויות עמוקות ויצירת זיכרונות הקשורים לתוכן הספרים.

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבו

יש אנשים שמצליחים להיכנס אליך צמוק ללב ולחיים באופן מיוחד. זה לא קורה עם כוללם ולא לעיתים קרובות. יש קשרים שפשוט מחזיקים אותך בתקופה קשה, מצוירים לך לשמור על אילון. בתוך תקופה צמוסה, קשה ותובענית כמו התיכון, מצאתי את עצמי נשענת על מי שהייתה רכנת השכבה שלי - לאלי כץ. היא לא לימדה אותי איך שיצור, גם לא הייתה מחנכת הכיתה שלי, אבל היא הייתה המורה האמיתית שלי. מורת דרך. היא ידעה לקרוא אותי. לשים לב לפרטים הקטנים. להתעניין. לקחת אותי לשיחה. אחד על אחד. אישית. בהפסקות. בזמן שיצור. אחרי שעות הלימודים. היה משהו ביחס האישי הזה, החם, הנוצץ, שפשוט אי אפשר היה להישאר אדיש אליו. כמו שלי זה לא קרה עם רוב המורות, גם זה לא קרה עם רוב התלמידים. אבל אני זכיתי! היא ראתה אותי. הייתה שם בשבילי. יש משהו מאוד מחזק בידיעה שיש מישהו שאכפת לו, שרוצה לשמוע דברים שיש לך לומר, שרוצה לשפר. ידעתי שהדברים שאני אומרת הם לאווניה בלבד, אבל גם ידעתי שאחרי שאתי אותה בדברים שמפריצים לי, דברים ילולו וישתנו. קשה לשים את האצבע על מה בדיוק זרם לקשר הזה להירקם ולהפוך למה שהוא. גם שנים לאחר שסיימתי ללמוד וכשהמפגשים איתה הפכו נדירים, המשמעות שלה עבורי המשיכה להדהד לי בראש ולהותיר את חותמה. אני יודעת שהצלחתי בתקופה הקשה הזו וצברתי אותה בזכותה. לולא היא, אם לא הייתה לי דמות כזו להישען עליה ולדעת שהיא צוברת איתי הכף, ספק אם הייתי מביעה לאותם הישגים ובמיוחד לאותה הרגשה. הרגשה של סיפוק. צברתי את זה ושקנתי אהה בעצמי. אבל גם מלאות הצרכה לאדם שדחף אותי להשקיע ולהצליח. יש משהו בקשר כזה שהוא לא מקצועי, אלא אישי, שזרם לך לראות צדדים אחרים במערכת. להבין שזה לא "בית חרושת לציונים", יש נשמה, יש אנשים, אכפתיות והקשבה. זה הדבר החשוב באמת. לו המשמעות של מחנך.

לקחתי איתי מהתקופה הזו את הרצון ליצור לסביבה, להיות שם בשביל אחרים. גם עכשיו, כשאני מפקדת בצבא, אני רואה את ההשפעה שיש עליי מאותה תקופה בבית הספר, מאותו אדם שהיה כל מה שהייתי זקוקה לו. אני שמה דגש על האדם, על הרגשה טובה במערכת, תחושת שליחות, הבנה של מצבים ועל ההשפעה שלהם על יתר הדברים. זה חשוב ביני יותר מתפוקה מקצועית.

לא לקחתי איתי לא את שיצורי המתמטיקה ולא את המאמרים בספרות, לא את הסטוריית המדינה והצוללם כולו ולא את סיפורי התנ"ך. לקחתי רגישות, הקשבה, סובלנות וכבוד. ערכים שבבית הספר למדתי ממנה. וזה חשוב ביני יותר מכל דבר. זהו בית הספר האמיתי. בית הספר לחיים.

אורן אייל, סיימה את לימודיה בפנה"ל תשצ"ה, כיום קצינה בצה"ל

7. שיחת היום

"...למידה משמעותית היא זו הכוללת עניין אישי, הרחבת דעת ובניית מוטיבציות ויכולות ללמידה משמעותית נוספת עתידית. קריטריון של עניין אישי או רלוונטיות מחייב אותנו המורים לזמן לתלמידים התנסויות הנוגעות בהם, מרגשות אותם ומשתלבות בנרטיב הקיומי שלהם, בעולמם הממשי ובמסכת חייהם.

ועוד יש לציין בהקשר של יסוד העניין האישי, שלצד הרלוונטיות לעולמם האישי של הלומדים, להגשמה העצמית שלהם ולמציאות חייהם החברתית-תרבותית, מורים טובים משכילים לעורר את העניין האישי גם מתוך הסתמכות על יסודות הסקרנות הטבעית, חדוות הגילוי, ודחף ההצטיינות או התשוקה לשלמות) כיסודות מולדים בכל אחד ואחת (אצל מי יותר ואצל מי פחות)."

מתוך : אלוני, נ. (2014) "משמעות: בחיים, בחינוך, בהוראה ובלמידה", האם ניתן להכשיר להוראה משמעותית? ביטאון מכון מופ"ת, אדר א' תשע"ד, פברואר 2014, גיליון 52 עמ' 5-9
<http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/bitaon/Documents/bitaon52.pdf>

תיאור הסדנה:

א. מליאה:

✓ כתיבת מילה או צירוף מילים על פתק המייצגים עבור המשתתפת מהי בשבילה למידה משמעותית.

✓ תליית הפתקים על הלוח.

✓ התבוננות במילים/צירופי מילים והעלאת תובנות.

ניתן להשתמש ב"שימושון" (אפליקציה חינוכית המאפשרת שיתוף ברגע של בחירה) למציאת המילה שבחרו בה הכי הרבה משתתפות.

ניתן למצוא אפליקציה בקישור:

<http://www.sms-hit.net/site/images/logo.png>

ניתן לבחור בין המילים שהועלו מילה אחת או מספר מילים ובאמצעותה/תן להגדרה משותפת של מהי למידה משמעותית.

ב. קבוצות קטנות:

כל קבוצה תקבל היגד/ציטוט הקשור ללמידה משמעותית (ראו ציטוטים בנספחים לסדנה זאת ובמדור "שווה ציטוט").

מעגל שיח

✓ קריאה משותפת ודיון בהיגד נבחר: האם אני מסכימה? האם יש לי היגד נוסף?

✓ ניתן לנסח תובנה קבוצתית הקשורה ללמידה משמעותית;

✓ ניתן לבחור אחת מהגדרות, להפוך אותה ל"סלוגן" ולהציג אותו במליאה בדרך אותה תבחר הקבוצה: פרסומת בעיתון, כתיבת תסריט לפרסומת בטלוויזיה, ברדיו, קומיקס...

ג. בחזרה למליאה

שיתוף בחוויה ובפרסומות.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ חוויה, מעורבות פעילה, הבעה עצמית ושיח – כל אלה יכולים ליצור משמעות;
- ✓ בחירה במגוון דרכי הבעה לביטוי רעיון מרכזי;
- ✓ המעבר בין המשמעות האישית ליצירת משמעות משותפת דורש שיתוף, שיח, ויתור...

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה)

אלוני, נ. (2014) "משמעות: בחיים, בחינוך, בהוראה ובלמידה" – עמ' 5-9

<http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/bitaaon/Documents/bitaaon52.pdf>

משרד החינוך, "משהו טוב קורה עכשיו", אבני דרך בלמידה משמעותית

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/126241AF-D044-42EA-BF7B-7660760C7263/193744/MashehuTovKoreAcshaiv.pdf>

הרפז, י' (2014). אם הלמידה אינה משמעותית, היא אינה למידה. **הד החינוך** (פ"ח) 26-32.

סלומון, ג' (2014). למידה משמעותית היא עניין אישי. **הד החינוך** (פ"ח) 36-37.

הרפז, י' (2014). תנאים ללמידה משמעותית. **הד החינוך** (פ"ח) 40-45.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ חקר של נושא אישי משמעותי שמעניין כל ילד וילדה (אוספים, "קופסה שלי"...) (
- ✓ "שיחת היום בגן" - מעגלי שיח בקבוצה קטנה בעקבות נושאים שונים שמעניינים את הילדים (אירועים, תכנית טלוויזיה, ספר, סרט...) תוך כדי מתן הזדמנות להציע ולהביע נושאים משמעותיים לכל אחד ואחת.

נספחים:

היגדים אפשריים

מתוך: האתר "משהו טוב קורה עכשיו"

"...אודות הלמידה המשמעותית"

למידה משמעותית נוגעת בנימי נפשם של הלומדים והמלמדים תוך שהיא מערבת היבטים מגוונים של התנסויות שכליות, רגשיות, חברתיות, ערכיות, גופניות, אמנותיות, יצירתיות ואחרות. למידה זו מאפשרת מיצוי פוטנציאל אישי ומצוינות, חווית צמיחה והתפתחות והעמקה בנושאים שמעניינים את הלומדים ושנותנים מענה לצורכיהם.

למידה משמעותית מתרחשת אצל הלומד והמלמד בתוך יחסי גומלין עם הסביבה והיא מתקיימת במרחבים שונים: בגן הילדים, בבית הספר ומחוצה להם, בפינות המשחקים, בכיתה, בחצר בית הספר, בספרייה, בבית, במשפחה, בתנועת הנוער, בקהילה, באתרים שונים ובמרחב הדיגיטאלי."

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/126241AF-D044-42EA-BF7B-7660760C7263/212421/LMPerek2.pdf>

פרידריך וילהלם אוגוסט פרבל, ממציא גן הילדים וקוביות המשחק (יליד 1782):

"מעשיו העצמיים הראשונים של הילד (...) הריהם הסתכלות בסביבה, קליטה של העולם החיצוני תוך פעילות עצמית ומשחק: פעילות עצמית מתוכו, גילוי החיים שבקרבו. ביטוי כפול זה, הקליטה והיצירה מוכרח להיות טבוע במהותו של הילד".

גבי סלומון, 2014 :

"המשמעות היא תמיד אישית, ולכן מה שמשמעותי לאחד לא בהכרח משמעותי לאחר. זאת ועוד: כל לומד חייב להפיק בעצמו את המשמעות האישית, כמו גם את ההבנה שביסודה. וכשם שניתן, אפילו חובה, לעזור, להנחות ולכוון את הלומד להפיק הבנה על ידי יצירת קשרים והקשרים, כך גם עם הפקת משמעות: צריך לעזור לתלמיד לחבר את החומר הנלמד לחוויות אישיות, לעניינים אחרים המשמעותיים לו".

יורם הרפז, 2014:

"למידה משמעותית היא פעילות בהווה המעצבת מחדש את העבר ואת העתיד".

שמעון אזולאי, 2014: " למורים טובים יכולה להיות השפעה עצומה... בבית הספר היסודי והעל יסודי

היו לי כמה מורים נפלאים ואני מודה להם בלבי עד היום. המורה לשרטוט סבריו לוינסקי, ממש שינה את חיי... מורים כאלה הצילו אותי בבית הספר המקצועי שבו למדתי; הם יצרו אצלי תשוקה לידע, לחוכמה. התחלתי להתעניין בפילוסופיה בזכות אותו מורה לשרטוט, סבריו לוינסקי. השרטוט היה בשבילו סיפור כיסוי. הוא האמין שעליו לקחת אותנו לטיול בעולם של הרעיונות..."

8. "ספר מהספרים"

על פי הפילוסוף הצרפתי מישל דה מונטן: "שנם יותר ספרים על אודות ספרים מאשר אודות כל נושא אחר".

ספרים אודות ספרים צומחים בעקבות ההשראה שספרים מעוררים על סופרים.

על פי פרופ' יורם הרפז "השראה היא מצב שבו משהו מעורר בנו התפעלות ורצון לפעול בדרכנו שלנו בתחום מסוים; השראה היא התפעלות ללא התבטלות – התפעלות מחזקת; היא מחזקת את הרצון שלנו לחיות ולעשות – בדרכנו שלנו."

תיאור הסדנה:

א. מליאה:

✓ אפשר להציג "ספר אודות ספר": ספרים שנושאים הם ספר או קריאת ספרים. ניתן לפתוח בקטע קריאה מתוכו.

רשימה חלקית ולא ממצה:

"אחד מרעננה" מאת דורן נשר (בקטע בו הוא מספר על סבתו והקשר שלה לספרים)
"סיפור על אהבה וחושך" מאת עמוס עוז (בקטע בו הוא מספר על הקמת הספרייה האישית הראשונה שלו (מדף) בגיל 6)
"גם קטנים היו גדולים" מאת שלמה טנאי (בחירת בקטע בו הוא מספר כיצד קבלו יוצרים השראה לכתובת שירים)

✓ בעקבות הקריאה ניתן לקיים דיון על: מהיכן מקבלים היוצרים השראה לכתובה? מהיכן אני מקבלת השראה? לאן ההשראה מובילה אותי (לכתוב, לשיר, לרקוד, לטייל, לבשל...)?

ב. קבוצות קטנות:

✓ כל קבוצה תקבל "ספר אודות ספר".

רשימה חלקית ולא ממצה של ספרי ילדים אפשריים (בהם יש התייחסות לספר או לקריאת ספרים):

- "עכבר הספרייה" מאת דניאל קרק
- "אריה הספרייה" מאת מישל קנודסן
- "אוטו הדב מהספרים" מאת קייטי קלמינסון
- "פטוניה" מאת רוג'ר דיוואזין
- "ילדה לבדה" מאת אורה איל
- "הכיסים של ענתי" מאת פיונה מק-קיי
- "זה ספר" מאת ליין סמית

✓ אפשר לקרוא: "פרופיל אמנית" – אורה איל ראיון מילולי וויזואלי על תהליך יצירתה של המאירת, השפעותיה וטכניקות עבודתה באתר "הפנקס";

<http://ha-pinkas.co.il/?p=4334>

מעגל שיח

- ✓ מה ריגש את היוצר בספר? מה שימש ליוצר/ת השראה לכתיבת הספר? כיצד מציג היוצר את הספר בטקסט המילולי? החזותי? האם יש ספר ששימש השראה עבורך? לאן זה לקח אותך?
- ✓ בחירת איור מתוך הספר המעורר אצלי השראה. הרעיון: השראה בעקבות ספר שקבל השראה מספר שמצדו גם הוא קבל השראה. מה אני יכולה לעשות עם ההשראה שקבלתי מהספר בגן ילדים?

ג. בחזרה למליאה

- ✓ הקבוצות מוזמנות להציג את הספר/האיור ולספר על ההשראה שקבלו ממנו;
- ✓ ניתן לסיים בקריאת השיר "קוסמת" מאת דפנה בן צבי מתוך הספר "שירים לעמליה", ולהזמין את המשתתפות לגלות יצירות ספרותיות החבויות בשיר אשר שימשו השראה ליוצרת לכתיבתו.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ ספרים מהווים השראה ליצירה ולהבעה אישית;
- ✓ ספרים משאירים רושם עז אצל סופרים אשר ממשיכים ליצור בעקבותיהם;
- ✓ כל אחד ואחת מקבל השראה בדרך המתאימה לו/לה והביטוי שלה יכול להיות במגוון דרכים שונות.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

- "גם גדולים היו קטנים" מאת שלמה טנאי.
- השיר - "איך שיר נולד" מאת יונתן גפן. בספר מוצגים סיפורים קצרים אודות כתיבתם של שירי ילדים נכסי צאן ברזל בתרבות כגון: "קן לצפור" מאת ביאליק, "הדב הצהוב" מאת לאה גולדברג ועוד.
- "שירים לעמליה" מאת דפנה בן צבי. אוסף שירים אשר בחלקם מציינת דפנה בן צבי את היצירות ששימשו לה השראה לכתיבה.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ "ספר בתוך ספר" - קריאת ספרים לילדים שנושאים הם ספר – ניתן לבקש מהילדים לחפש את הספר בתוך איורי הספר.
- ✓ תערוכת יצירות ילדים שנעשו בהשראת ספרים.

9. "גן וחומר"

"ילדים מוקפים בחומרים, וחומרים מרכיבים את כל העולם המוחשי שלנו: את הדברים שאנו רואים ואת מה שיוצר את הקולות שאנו שומעים, את מה שאנו טועמים, את מה שאנו מריחים ואת מה שאנו נוגעים בו. חיי היום-יום שלנו מתאפיינים בפגישה בלתי פוסקת עם חומרים שונים. ה"פגישות" שלנו עם חומרים שונים במצבים שונים גורמות לנו ומסייעות לנו להכיר אותם ולדעת כיצד להשתמש בהם. ככל שנגוון את סוג הפגישות בינינו לבין חומרים על ידי עיסוק באמנות, בבנייה, בבישול – תתרחב התפיסה שלנו לגבי חומרים, ונפתח תמונת עולם עשירה ומגוונת יותר. למשל, כשמתבוננים בכלי מזכוכית על מנת לצייר אותו, מגלים לפתע תופעות שקודם לא שמנו לב אליהן: קווים שחורים שנוצרים מבליעת אור, נמתחים לאורך כלי הזכוכית. כשמנסרים ומעבדים עץ, מתנסים במגוון תחושות של מרקמים חלקים ומחוספסים. כשמשתמשים בסוכר במטבח ומחממים אותו, מגלים את השינויים שהוא עובר עם הפיכתו לקרמל. העיסוק בחומרים מעניק לנו נקודות מבט שונות, וככל שדרכי ההתבוננות שלנו בחומרים רבות ומגוונות יותר, כך אנו מכירים אותם טוב יותר ועל ידי כך מעשירים את הסתכלותנו על המציאות שמסביב ואת עולמנו הפרטי."

מתוך: קשתן, י' (2003). **גן וחומר**, מב"ט לגן, משרד החינוך, מטה מ"מ, אוניברסיטת תל אביב, המרכז מדעי וטכנולוגי, עמ' 6

תיאור הסדנה:

א. מליאה

הכנות לפני הסדנה: כדאי להכין מראש לסדנה חומר (חימר) בכמות מספקת לכל המשתתפות. אפשר לארגן את השולחנות בצורת "ח".
✓ "באלו הידיים" – לחלק לכל משתתפת כדור מחומר. כל משתתפת תעבד אותו מספר דקות. לחזור שנית על הפעולה, הפעם מבלי לדבר האחת עם השנייה.

נקודות אפשריות להתייחסות

✓ השוני בין שתי החוויות: התחושה הראשונית של המגע בחומר (מה זה עשה לי?), החיבור לחומר, המחשבות והשיחות (באפשרות הראשונה). האם היה שוני בתהליך ובתוצר? אילו חושים זה מעורר אצלי? מה הם הנושאים שעולים?

✓ בשלב שני, לקחת את גוש החומר, לעצום עיניים וללחוץ עליו לחיצה אחת. לאחר מכן, לפקוח את העיניים ולהתבונן בתוצר (לאן זה הוביל אותי?). להמשיך לעבד את הגוש בעיניים פקוחות. להתבונן על התוצרים.

מעגל שיח

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מה יצא לי? מה התחושות, הרגשות והמחשבות שלי ביחס לתוצר או ביחס לעבודה עם החומר?
- ✓ האם עלו זיכרונות?
- ✓ מה מזמן מפגש עם חומרים בסיסיים (כמו חול, חומר, אדמה, מים...)?
- ✓ האם למדתי משהו חדש על החומר? על עצמי במגע עם החומר?
- ✓ מה ניתן ללמוד לגבי דרכי העבודה עם חומר ועל היכרות מעמיקה עם חומר?

ב. בזוגות

יצירת עבודה משותפת עם החומר. לתת לה שם.

ג. בחזרה למליאה

כל זוג מציג את עבודתו ושמה.

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ "גן וחומר – גם בחומר" – מקומו של החומר בגן: מתי? הצגת התוצרים; שימוש חוזר בחומר; צירוף של כלים (סכין, מרית...);
- ✓ חשיבות החומר לילדים בגן – ביטוי אישי חופשי, מגע, חושים, סובלימציה, פורקן לרגשות, עבודה אמנותית מתוכננת...

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ ההשפעה של החומר על החושים, על התנועה, על הקואורדינציה – חוויה עוצמתית;
- ✓ שימוש בחומרים "מלכלכים" שעלולים לגרום לאי-נחת אצל סייעות, גננות, הורים ו... ילדים – חוויה לא תמיד נעימה;
- ✓ השפעה של החומר על בניית תהליכי חקר: מה קורה עם החומר כשאני – לוחץ, מגלגל, לש, יוצר צורות, מועך, חותך, מוסיף עוד חומרים...

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה)

- אגם, ר' ובאב, צ' (1995). הבעה ויצירה בחומרים – חינוך אמנותי לילדי הגן. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט, האגף לחינוך קדם-יסודי, האגף לתכניות לימודים.
- גולומב, ק' (1998). התפתחות אמנותית בילדות - ילדים ממציאים אמנות. בתוך: האס, מ' (עורכת), **ביתן הציור – ילדים מבטאים רגשותיהם בצבע ובקו**. חיפה: אח והמשכן לאמנות עין חרוד. עמ' 19-46
- האס, מ'; גביש, צ' (2014). "אמא, תראי איך אני מצוירת", הקבוץ המאוחד.
- האס, מ' (2003). "צוירתי על הזה, על הזה..." פעוטים בני שנתיים-שלוש מתנסים בציור. קרית ביאליק: אח.
- האס, מ' (1998). ילדי הגן מתנסים ומתבטאים בחומרי האמנות. חיפה: אח.

שפיר, ע' "חיויית הציור החופשי והעשרת התפתחות הילד בגיל הרך" בתוך: קליין, פ' ש' וגבעון, ד' (2003). **חלונות לעולם**, אמנות ומדע להעשרת החוויה הלימודית בגיל הרך, רמות, אוני' תל אביב. צרפתי, מ' (2000). **אמנות הילד- הגשת חומרי יצירה בילדות המוקדמת**. תל- אביב: דוד רכגולד. קשתן, י' (2003). **גן וחומר**, מב"ט לגן, משרד החינוך, מטה מל"מ, אוניברסיטת תל אביב, המרכז מדעי וטכנולוגי.

ספרי אמנות ואמנות שימושית, תערוכות אמנים (באינטרנט)
סרטון מאתר "גננט" – הגשה יומיומית של חומרי אמנות

<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=328b3ea5-0eb4-41f7-aa00-da099c2ff5eb&lang=HEB>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ זימון חומרים לבחירה לעבודה חופשית בגן, עבודה בזוגות
- ✓ שימוש חוזר בחומר – עבודה משותפת עם הילדים למחזור החומר (ראו טיפ בהמשך)
- ✓ תערוכה של עבודות הילדים (תהליך ותוצר) וצילומה לפני שמחזרים

נספח:

הנחיות לשימוש חוזר בחומר (חימר)

גננות וסייעות רבות מעלות, לא פעם, חשש מתהליך המיחזור של החומר. לא אחת נשמעת על ידן הטענה כי החומר מעביש ומבאיש - מעלה ריח בתהליך המיחזור מה שמקשה עליהן להגיש אותו לילדים. תהליך מיחזור החומר המוצג להלן עשוי לפתור בעיה זו:
יש להכין משטח גבס, על-פי ההוראות שעל גב האריזה, בתוך תבנית חד פעמית, הגדולה ביותר שניתן להשיג. על עובי המשטח להיות 3-5 סנטימטר.
את משטח הגבס המוכן יש להניח, באופן קבוע על שיש, ליד כיור עם ברז מים, רצוי באזור הסדנה. בעת מיחזור החומר יש להשרות אותו במים בתוך קערה, עד לריכוכו. בשלב זה יש לשפוך את העיסה לתוך מסננת עם חורים קטנים ולסנן את המים. בשלב הבא יש לשטח את החומר הרך על משטח הגבס. הגבס סופח אליו את שארית המים במהירות.
כעבור שעתיים לערך יש להפוך את החומר על משטח הגבס ולשטחו שוב.
לאחר שעה עד שעתיים נוספות החומר מוכן לעבודה.
יש ליצור ממנו כדורים, ללחוץ כל כדור עם האגודל וליצור שקערורית, למלא אותה במים, להניח בתוך מיכל אחסון את כל הכדורים, לכסות במגבת לחה ולצפות את כלי האחסון בשקית ניילון.

כתבה: ליאת אייל, מפקחת גני-ילדים במחוז מרכז

10. "חיים בסרט!"

"אם תמונה אחת שווה אלף מילים, הרי שסרט שווה אלף תמונות ועשוי להיות דרך נהדרת ללמד נושא חדש בכיתה – לעניין, לעורר הזדהות, להמחיש נושא מזווית חדשה ובקיצור להניע למידה משמעותית".

מתוך: פיינהולץ, נ' (2014). בין גרסת הבמאי לגרסת המורה. **הד החינוך** כרך פ"ח אפריל 2014.

תיאור הסדנה

א. מליאה

1. "מועדון הסרט הטוב" סרט טוב שהשאיר בנו רושם – ניתן להזמין כל משתתפת לספר לחברה שיושבת לידה על סרט נבחר. איך הסרט נגע בה? איזה רושם הוא השאיר בה? למה אני זוכרת אותו (מה היה משמעותי)?

2. צפייה משותפת בסצנה מתוך סרט או בסרטון ורישום נקודות שעוררו עניין. רשימה חלקית ולא ממצה של סרטים (סביב סוגיות בחינוך):

○ "הכל מתחיל היום"

○ "פעלים למתחילים"

○ "כשהנערים שרים"

○ "סיכון מחושב"

○ "ללכת שבי אחריו"

○ הסרטון של מגי סימפסון: "Maggie Simpson in 'The Longest Daycare'"

✓ בעקבות הצפייה:

○ שיתוף בנקודות העניין ובתחושות שהתעוררו בהן בעקבות הצפייה;

נקודות אפשריות להתייחסות:

○ מה בסרט נגע בי? מה אני לוקחת מהסרט?

○ אם היו מצלמים סרט עלי כגננת, כיצד הסרט היה נראה? (מראות, סביבות, צלילים,

קולות...) מה היה "נופל בעריכה"?

ב. קבוצות קטנות

✓ העלאת סוגיות, תהיות ודילמות חינוכיות בעקבות הסרט.

✓ "עכבר העיר" (מדור לביקורת סרטים): כתיבת ביקורת על הסרט/ סרטון ע"י הקבוצה.

ניתן לציין מספר כוכבים: 1-5.

ג. בחזרה למליאה

✓ שיתוף בתחושות והתובנות שעלו בקבוצה;

✓ הצגת הביקורת והצדקתה.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ סרט כמעורר חוויות, רגשות וזיכרונות;

✓ גיוון באמצעי הוראה בגן - שימוש בסרטים בלמידה בכלל ובגן בפרט.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

יודקובסקי, א' (2014). קולנוע, למשל. **הד החינוך** כרך פ"ח אפריל 2014.

פיינהולץ, נ' (2014). בין גרסת הבמאי לגרסת המורה. **הד החינוך** כרך פ"ח אפריל 2014.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן)

✓ "מילת היום בגן" – תכנית של האגף לחינוך קדם יסודי בשיתוף עם ערוץ הופ! - ובה מבחר

סרטונים שיכולים לשמש השראה לשיח סביב ערכים.

✓ צפייה משותפת עם הילדים בסרט נבחר או בחלק ממנו, ושיח בעקבות הצפייה (חשוב

להפעיל שיקול דעת בבחירת הסרט בהתאמתו לגיל הילדים/ לנושא נבחר/ אירוע וכו').

✓ פעילות הורים וילדים – צפייה משותפת בסרט נבחר בבית קולנוע.

✓ צילום סרט ע"י הילדים הכולל סיטואציות שונות בחיי הגן. צפייה משותפת בסרט ויצירת שיח

בעקבות הצפייה (מה הרגשתי, מה הפחיד אותי, מה הפתיע...).

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו

"שולחת לך את הספור שלי שסיפרתי בכמה פורמים כי כנראה הוא באמת משמעותי
בשמיאלי..."

למדתי בבי"ס יסודי בכפר סבא הייתי מדור ילדי הצולפים שהגיצו בשנות החמישים
לארץ, אסופה של אנשים מכל הפלורות.

מצרכת החינוך כנראה זה ידעה אז איך לטפל ולהתיחס למאון התרבויות ומן
הסתם צסקה בהוראה פרונטלית שאין ולא היה בה שום יחס אישי והבנה לקשיים
האוביקטיביים של מלחמת ההשרדות של צולפים אלה.

כך מצאתי את עצמי שונה שנים ביסודי נמדדת ומוצרכת רק על פי הישגים של ידע
ובצט שקופה. לא רק אני אלא גם כל הילדים שבאו מבתיים של הורים ממלח
אירופה (אני באתי מבית של הורים ממוצא תימני). והנה במצב לביה"ס התיכון
כשתי במורה שאת שמה לא שכחתי ולא אשכח (חנה מילר), ובפצט הראשונה בחי"
מישהו הסתכל עליי באובה הצנייט ואמר לי לא משנה מה היה, מצכשו אני רואה
אותך, את היכולות הטמונות בק, את שווה ואת תאיצי רחוק.

קשה לי עד היום לתאר מה עובר בראש ובנפשה של ילדה שכל הזמן שידרו לה
שהיא "לא משהו".

הדרך שבה היא לימדה, תוק שימת דגש על הבנת הנלמד, פתחה לי פתח אל צולפ
מופלא שהסתתר מצער למילימט ולתוכן.

על זה אני מודה לה עד היום!!

דרך אגב לאורך כל עבודתי במצרכת החינוך לא שכחתי את את הסיפור שלי
ונישעתי שלא יהיה ילד שלא אטפח במקום שקשה לו או שלא רואים אותו.

גילה זנארי, שותפה בניהול אן "סתוונית", כפר סבא

III. היבטים ניהוליים מערכתיים לקידום למידה והוראה משמעותית

1. "תמונות מחיי הגן"

כל אדם גדל בתוך נוף פיזי, סביבה אנושית ומערכת תרבותית המשפיעים עליו ומעצבים את זהותו במערכת של יחסי גומלין.

"המגע האישי האנושי, שפע תשתיות הדעת ותחומי העניין, מגוון נקודות המבט וההקשרים התרבותיים, המודעות לסולמות ערכים חלופיים, התובנות הפילוסופיות, ההיכרות עם יהלומים תרבותיים, החיבור לקסמי הטבע שבחוץ ולנימי הנפש שבפנים - אלה, אם יתווכו כראוי במעשה החינוך, עשויים לאפשר לאדם, כמעט בכל מקום ובכל זמן, למצוא טעם, משמעות ועניין בעצמו ובסביבותיו."

מתוך: אלוני, נ. (2013). **חינוך טוב**, לקראת חיים של משמעות, הגינות והגשמה עצמית, הוצ' הקבוץ המאוחד, מופ"ת

תיאור הסדנה:

א. מליאה

✓ ניתן לקרוא את שירה של לאה גולדברג: **"יש בעולם הרבה דברים יפים"**

יש בעולם הרבה דברים יפים
עצים ופרחים, אנשים ונופים
ומי שיש לו עיניים פקוחות רואה יום יום
מאה דברים נפלאים לפחות.

✓ ניתן לבקש מכל משתתפת לצלם בטלפון החכם שלה מקום נבחר בגן בה היא עובדת בו הילדים והילדות אוהבים במיוחד לשחק.

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ ספרי על דבר נפלא שראית בדרכך;
- ✓ ספרי על דבר נפלא שנמצא בקרבת הגן שלך;
- ✓ כל אחת תראה למשתתפת שלידה את תצלום המקום הנבחר בגנה.

לפני הסדנה כדאי להציג: **עקרונות בארגון סביבה חינוכית**

אפשר להציג את העקרונות בעזרת מצגת, או מתוך העלון הדיגיטלי שנכתב באגף לחינוך קדם יסודי. בכל עיקרון כדאי לדון ולהדגים מהסביבות בגן.

עקרונות בעיצוב הסביבה החינוכית

חשוב שהסביבה החינוכית:

- תזמן לילדים פעילות אקטיבית והתנסות בלתי אמצעית בסביבה
- תעודד אינטראקציות איכותיות (עם מבוגרים וילדים)
- תזמן את המשחק לסוגיו
- תזמן עיסוק בנושאים שמעניינים את הילדים ובפעילויות הקרובות לליבם
- תאפשר לילדים חופש לבחור וביטוי להעדפות
- תזמן אתגרים וחוויות הצלחה
- תזמן התנסויות חקר
- תזמן תחושה נעימה של "בית"

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה תקבל מספר תצלומים של פינות/אזורי משחק או מרכזי פעילות בגן הילדים, וכן את העקרונות לעיצוב סביבה בגן-הילדים. כדאי לזמן סביבות מגוונות: אזור המשחק הסוציו-דרמטי, חצר הגן, גינה לימודית, סדנה לחומרי היצירה ועוד. חשוב להפעיל שיקול דעת האם להביא את הצילומים של סביבות קיימות בגנים או צילומים מהאינטרנט (על מנת להימנע משיפוטיות העלולה לפגוע בגננת).

כל קבוצה תבחר סביבה אחת.

נקודות אפשריות להתייחסות:

- ✓ מרכיבי הסביבה שבתמונה (חפצים, פוטנציאל למשחק, פעילות, למידה, חקר; אתגרים וקשיים);
- ✓ הקשר בין סביבת הגן לבין הסביבה הרחבה, הישוב בו נמצא הגן;
- ✓ מידת ההתאמה בין הסביבה לעקרונות;
- ✓ מה הייתי משנה – מוסיפה או מסירה מהסביבה הנבחרת?

ג. בחזרה למליאה

כל קבוצה תציג את הסביבה שבחרה ואת התובנות שלה בהקשר לארגון הסביבה.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ הסביבה הרחבה כהשראה לפעילות בגן ולארגון הסביבה;
- ✓ השפעה של הסביבה – החומרית והאנושית – להתפתחות והלמידה של הילדים;
- ✓ ראיית חצר הגן כחלק בלתי נפרד מגן הילדים (סדר יום וארגון סביבה חינוכית).

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

עלון דיגיטלי- "על השראה, סביבה וגן-ילדים" (2014)

<http://meyda.education.gov.il/files/PreSchool/InspirationEnvironment.pdf>

Bullard, J. (2014) **Creating Environments for Learning Birth to Age Eight**. Pearson

Curtis, D., Carter, M. (2003), **Designs for Living and Learning**, Transforming Early Childhood Environments, Readleaf Press.

DeViney, J., Duncan, S. , Harris, S. , Rody M.A., Rosenberry, L. (2010), **Inspiring Spaces for Young Children**. Silver Spring, MD: Gryphon House.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ לאחר איתור הצורך ודיון, ניתן לתכנן ולבנות בשיתוף עם קבוצות ילדים סביבה/ מרכז/ לוח/ אזור/ תערוכה/ מדף/ פינה... שיכללו משחקים, חפצים, חומרים, תיעוד תהליכי ההתנסויות, ייצוגים במהלך פרויקט, תצלומים בעקבות אירועים, רשמים של טיול...
- ✓ "יש בעולם הרבה דברים יפים" – תכנון לוח, אלבום, פינה... הכולל את ה"דברים הנפלאים" בדרך לגן, בגן, בבית, ברחוב... (ציור, צילום, רישום, ספר...)
- ✓ תכנון משותף של מצגת על "תמונות מחיי הגן", המוצגת במסך במקום מרכזי ("ב"לופ").

2. "על סדר היום..."

בני אדם בכלל וילדים בפרט, שואבים ביטחון מעולם מסודר ומאורגן. הם נהנים מהמוכר והידוע ומוכנים להתנסות בחוויות חדשות ולהתמודד עם קשיים. לארגון המסגרת החינוכית חשובים מלבד הסביבה הפיזית, גם שגרת פעילות וסדר יום.

"סדר היום בגן נבנה בהתאמה ליכולותיהם ההתפתחותיות של הילדים, ונכללים בו הרכיבים הבאים: ביסוס כישורי חיים והרגלים, משחק חופשי במוקדי הגן ובחצר, משחקי תנועה, הבעה ביצירה ופעילויות לימודיות מסוגים שונים.

הרצף של מרכיבי סדר היום ומשך הזמן של כל פעילות נקבע, על פי שיקולים פדגוגיים של הצוות החינוכי. מעקב אחר פעילות הילדים יאפשר לצוות הגן לזהות צרכים משתנים ונסיבות שונות, לנקוט גמישות בדרכי היישום ולהכניס שינויים בשגרה המתוכננת.

"התנהלות מסגרת חינוכית העונה על צרכי הילדים והצוות מבוססת על חלוקת זמנים לתפקודים שונים על פני רצף היום. הבניית שגרת פעילויות מוכרת מאפשרת לילדים, להורים ולצוות החינוכי לצפות את המתרחש ולהפחית מצבים של עמימות ובלבול.

סדר היום מספק הן לילדים והוריהם והן לצוות הגן מסגרת מוכרת וידועה, המשרה ביטחון ותחושת שייכות.

לילדים: הוא מקדם רכישת הרגלים, קבלת מוסכמות חברתיות והתמצאות בזמן.

להורים: הוא מבהיר את ציפיות המערכת ומאפשר התארגנות ביתית מותאמת לאורח החיים של הגן.

לצוות החינוכי: הוא מבטיח התנהלות רציפה להשגת היעדים החינוכיים."

מתוך: משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים.

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

כל משתתפת מתבקשת לבחור פעילות אחת הנעשית במהלך יום הלימודים בגן (על פי קריטריונים שונים כמו: "הפעילות הכי...מרגשת, קלה, קשה..."). את הפעילויות ניתן לכתוב על לוח. לדוגמא:

מפגש, עבודה בקבוצה, משחק חופשי, מפגש אישי עם ילד, ארוחת בוקר, ארוחת "טעימה", זמן חצר, יצירה בחומרים, משחקי קופסא, ועוד...

נקודות אפשריות להתייחסות על מה ניתן ללמוד ממה שרואים:

- ✓ פעילויות שגרה ופעילויות "מיוחדות";
- ✓ הרכבים שונים של קבוצות בזמן הפעילויות בגן (לדוגמא: ארוחת הבוקר אוכלים במזנון או ארוחה משותפת, קבוצות קבועות...);
- ✓ מקומו של הצוות החינוכי ותפקידו בפעילויות השונות;
- ✓ שוני ובחירה בגנים השונים: למה אני מחויבת? מה אני יכולה לבחור?
- ✓ ועוד...

ב. קבוצות קטנות

- ✓ כל קבוצה תקבל דפי ממו עליהם תכתוב פעילויות שיגרה שהוזכרו במליאה הבונים סדר יום קבוע;
  - ✓ את דפי הממו ניתן לסדר בהתחשב בזמנים שונים במהלך היום, בגיל הילדים, בהעדפות הגננת וצוות הגן, בהתאם למזג האוויר ועוד;
  - ✓ את הדפי ממו ניתן להדביק על גבי בריסטול ולתלות אותו על הלוח במליאה.
- הדיונים סביב המקום של הפעילות בסדר יום עשויים לבטא את העמדות ואת התפיסה החינוכית של המשתתפות.

ג. בחזרה למליאה

- ✓ כל קבוצה תציג את סדר היום שלה תוך התייחסות לשיקולי הדעת שהנחו אותה;
- ✓ דיון על "מה בין שגרה ושינוי" (פעילויות מיוחדות, אורח שנכנס, שינויים במזג אויר...)

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ חשיבות סדר יום קבוע לילדים ולצוות הגן ויחד עם זאת מתן מקום לגמישות;
- ✓ מגוון אפשרויות לסדר היום בגן. אופי גן-הילדים מזמן אפשרות בחירה ושיקולי דעת של הגננת וצוות הגן.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים.

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashqa/KavimErgunNihul.htm>

משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2012), זוהי רק ההתחלה, גף פרסומים.

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ סדר היום שלנו: תליית סמלילים המייצגים את בחירת הפעילויות השונות וארגון על-פי סדר היום ע"י הילדים;
- ✓ שיח עם הילדים אודות הפעילויות בסדר היום, למה הן נבחרו? האם היו רוצים לשנות את סדר היום? מה הזמן בסדר היום שהילדים הכי אוהבים?
- ✓ כל ילד וילדה יכולים ליצור את הזמן האהוב עליהם בגן עם חומרים שונים. ניתן לצלם, להקים תערוכה, להכין אלבום –"שעה טובה".

3 . "משפחה שכזאת"

שותפים לאורך כל הדרך

בגיל הרך ההורים הם הדמויות המשמעותיות ביותר בחיי הילד. קשר ותקשורת עם הורים הם סוגיות "חמות" המעסיקות את הצוות החינוכי מדי שנה בשנה. שיתוף ותקשורת ביניהם לבין צוות הגן יסללו דרך לבניית התהליך החינוכי שיקדם את הילד ויצור תנאים אופטימאליים למימוש הפוטנציאל הגלום בו.

המודעות והרגישות לקיומן של רגשות, אמונות ודעות שונות אצל שני הצדדים - ההורים וצוות הגן - עשויות לסייע לגנת ולצוות הגן בקשר עם הורים. הקשבה, אמפתיה וכבוד לתרבויות המשפחות השונות עשויים ליצור אווירה מקבלת כבסיס לבניית יחסים חיוביים שסייעו לבניית תמונה שלמה יותר של כל ילד וילדה בגן. תמונה זאת תאפשר קידום הילדים בצורה מותאמת יותר לצרכים שלהם.

מתוך: משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים, עמ' 18

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

תיאור הסדנה

פתחו את השער מאת קדיה מולודובסקי

פתחו את השער, פתחוהו רחב,

עבור תעבר פה שרשרת זהב:

אבא

אמא,

אח

אחות

וחתן וכלה

במרכבת קלה.

פתחו את השער, פתחוהו רחב,

עבור תעבר פה שרשרת זהב:

אגס

ותפוח,

ודבש לקנוח,

ורקיק צהבהב

על צלחת זהב.

פתחו את השער, פתחוהו רחב

פתחו את השער, פתחוהו רחב,

עבור תעבר פה שרשרת זהב:

סבא

וסבתא,

ודוד

ודודה

א. מליאה

- ✓ קריאת השיר (אפשר גם לשיר);
- ✓ להתייחס ל"שרשרת זהב" כמטאפורה (מטאפורה לשונית מצרפת יחד שני יסודות שאינם שייכים לתחום אחד של משמעות, וכך נוצר ציור לשוני). מדוע נבחרה המילה שרשרת? מדוע נבחר הזהב? מה מייצגת השרשרת בכל בית? מדוע מרכבה? ועוד.

ב. עבודה יחידנית

- הכנות לפני הסדנה: לבקש להביא: עיתונים, ירחונים, שבועונים, גיליונות A3, צבעים, דבק, מספרים...
- ✓ יצירת קולאז': "משפחה היא..."
  - ✓ כל משתתפת תוזמן ליצור קולאז' (של קטעי עיתונים, ירחונים, שבועונים) המביע באופן מטאפורי-חזותי "מהי משפחה עבורי"?
  - ✓ תליית הקולאז'ים על קירות החדר;
  - ✓ התבוננות בדימויים שנוצרו.

ג. בחזרה למליאה

- ✓ הזמנת המשתתפות לספר על החוויה - הן ביצירה העצמית והן בצפייה בקולאז'ים של החברות.
- ✓ יצירת מעגל שיח- מהי משמעות שיתוף הורים בחיי הגן? מהי חשיבותה? מה מקומם של ההורים בחיי הילד בגן?
- ✓ העלאת סוגיה נפוצה בהקשר לקשר עם ההורים בגן (כמו הבאת ממתקים בבוקר, איחורים, "הילד התלכלך"...) ודיון בה. אפשר באמצעות משחק תפקידים, שימוש בהומור... ניתן לצפות בסרטון הומוריסטי: "שיחת טלפון מאמא"

http://www.youtube.com/watch?v=Le72jLfurio&feature=youtube_gdata_player

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ על חשיבות הבית והמשפחה בחיי הילד בכלל, ובתהליך החינוכי בפרט;
- ✓ על חשיבות טיפוח הזהות והשייכות של הילד והילדה בגן ודרכים לבסס ערכים אלה;
- ✓ חיים בחברה מרובת תרבויות וראייה של העושר התרבותי והמגוון החברתי כערכים;
- ✓ שיח על ה"סתירה" בין המבנה המסורתי שמוצג בשיר לבין המשפחות העכשוויות.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

גרינבאום, ז' צ' ; פריד, ד' (2011). קשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך (גן-ג') תמונת-מצב והמלצות, היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

<http://education.academy.ac.il/hebrew/PublicationDetails.aspx?PublicationID=22&ArealD=&QuestionID=-1&FromHomepage=True>

משרד החינוך, אגף א' לחינוך קדם יסודי (2010), עשייה חינוכית בגן-הילדים, קווים מנחים לצוות החינוכי, גף פרסומים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי. (2011). וזוהי רק ההתחלה. ירושלים: גף פרסומים.

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/IrgunMinhal/Tashsad/ZohiRakHatala.htm>

סייג, א' (2011). חבר מביא חבר. הד הגן (ד').

שגיא, ע' (2013). עם הפנים לקהילה. הד הגן (א').

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ להביא תצלומים, אלבומים משפחתיים, סיפור משפחתי (כולל של חברות צוות הגן);
- ✓ "פיתחו את השער" בניית דגם הממחיש את השיר באזור המשפחה, במרכז הבנייה, בחצר או בכל מקום מתאים אחר ולהוסיף "משפחה" מבובות קרטון או אחרות, כל ילד וילדה על פי בחירתו.

4. "יחד כל הדרך"

"התרומה של עבודת צוות לאקלים הרגשי בגן

הילדים נפגשים בגן עם צוות מורחב: סייעת, גננת משלימה, סייעת משלימה, גננת שילוב ולעתים גם סייעת צהרון.

אווירה נעימה בצוות החינוכי ותיאום בין השותפים בו תורמים לאקלים רגשי חיובי בגן. נתייחס לשתי נקודות מרכזיות בנושא זה: ראשית, הילדים חשופים ליחסים בין הגננת לסייעת ולאופן שבו הן מדברות זו עם זו. יחס מכבד, הקשבה ודיאלוג רגיש משמשים לילדים מודל חיובי לחיקוי. בנוסף לכך, תיאום בין הצוות המורחב בגן תורם לתחושת ההמשכיות אצל הילד ולחוויה הבטוחה שלו בגן.

מתוך: שופר-אנגלהרד, ע' (2013). לקראת חינוך מיטבי. ירושלים: היזמה למחקר יישומי בחינוך, בעברית (עמ' 20):

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashaad/LikratHinucMeytavi.htm>

בערבית:

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/97572442-A561-452B-BE9F-9C22D4C3618F/163909/LikratHinucMeytaviArvit070213.pdf>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

העלאת שאלות וסוגיות לחשיבה על עבודת הצוות החינוכי בגן הילדים:

- ✓ מקום הקשר בין חברות הצוות;
- ✓ כיצד נוצר הקשר בין חברות הצוות?
- ✓ כיצד משפיע הקשר על חברות הצוות, על ילדי הגן, על ההורים, על הקהילה?
- ✓ מה אני מרגישה כאשר הקשר אינו מספק?
- ✓ ועוד...

ב. עבודה יחידנית

הכנות לפני הסדנה: להביא מגוון רחב של חוטי צמר בצבעים, עוביים ומרקמים שונים, מספריים, דבק ומשטחים...

- ✓ כל אחת תבחר מרכיב של קשר בינה לבין חברות צוות הגן שלה, ותייצג אותו באמצעות חוטי צמר.
- ✓ כל אחת מהמשתתפות תכתוב כותרת, משפט, הסבר, אמירה הקשורה לייצוג לקשר שיצרה.

ג. קבוצות קטנות

כל אחת מהמשתתפות תציג ותספר על הייצוג אותו יצרה (הקשר).

מעגל שיח

מהן התובנות האפשריות ביחס להגדרה ואיכות הקשר בין חברות הצוות בגן?

ד. בחזרה למליאה

הצגת התובנות העיקריות שעלו בקבוצות לגבי הקשר בין חברות הצוות.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ הרהור - מי הם חברי הצוות החינוכי בגן שלי?
- ✓ מהי עבודת צוות?
- ✓ מודעות לחשיבות מודל היחסים בין חברות הצוות והשפעתו על הילדים ומשפחותיהם;
- ✓ מרכיבי הקשר בין חברות הצוות החינוכי בגן, חשיבותם וטיפוחם;
- ✓ דרכים לגיבוש צוות הגן;
- ✓ קשר טוב בין חברות צוות הגן משפיע לטובה על אקלים גן חיובי;
- ✓ אחריות הגנת-מנהלת הגן בהובלת הצוות וביצירת קשרים איכותיים.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי. (2010). עשייה חינוכית בגן-הילדים. קווים מנחים לצוות החינוכי. ירושלים: גף פרסומים.

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי. (2011). וזוהי רק ההתחלה. ירושלים: גף פרסומים.

שופר-אנגלהרד, ע' (2013). לקראת חינוך מיטבי. ירושלים: היזמה למחקר יישומי בחינוך.

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashaad/LikratHinucMeytavi.htm>

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/97572442-A561-452B-BE9F-9C22D4C3618F/163909/LikratHinucMeytaviArvit070213.pdf>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ דיון במליאת הגן על אירועים וסיטואציה שבהם בא לידי ביטוי חשיבות ה"ביחד" (שיתוף פעולה, חלוקת תפקידים, קבלת אחריות, בחירות...); מה אוהבים לעשות ביחד ומה לבד;
- ✓ פעילויות ומשחקים המדגישים שיתופיות: ציור קבוצתי ללא מילים, רישום/ תיעוד "הסיפור של כולנו", משחקים קבוצתיים בחצר הגן, בנייה משותפת, אפייה משותפת ועוד.

מעוררים השראה - האנשים החיים בליבנו

"כתלמידה - עולה לנגד עיני דמותה של מורתי להסטוריה בתיכון.
למדתי אז בכיתה י' בתיכון השרון.
בין שלל המורים המצויינים מי פחות ומי יותר, אני לזכרת את נצמי, המורה
להיסטוריה, מחייה את ההיסטוריה לנגד עינינו.
בדברה, היו עיניה בורקות, קולה עולה בהתלהבות, והדמויות שכבר מזמן לא
איתנו, קוראות צור וידיים והופכות ממסיות...
אחד הרצעים המופלאים שנחרטו במיוחד בזכרוני הינו הרצע בו ספרה לנו על
נפוליאון בונפרטה הנמוק, וצלתה על השולחן בהתלהבות על מנת להמחיש את
דמותו והתנהגותו ואת תסביק הגובה שרדף אותו...
החוויות בה לימדה אותנו היסטוריה היתה משמעותית ונחקקה בי.
כבוארת יותר, בשנות הצעירים לחיי, טרם הפיכתי לאננת, התאורתי בקיבוץ צברון
וצבדתי כמטפלת באן הילדים, במקביל ללימודי באוניברסיטה.
אסנת האננת, היתה אננת מיוחדת. היא דיברה בקט, אך כל מינה היתה עולה
ומלאו. למדתי מתוק ההתבוננות בה איך להצביר מפאס, הפנמתי את שפתה, והיא
הנחתה אותי כיצד להקנות לילדים מיומנויות שונות בקבוצה.
כנראה שזילתה בי חוש לילדים, וכשחלתה לתקופה ארוכה, בקשה ממני להחליף
אותה באן למרות שהייתי הצעירה ו"הטירונית" שבזוות המטפלות.
לימית, התברר לי שהיא זרעה בי את זרע האהבה לילדי האן, ואת ההבנה כי בהט
מתאמט הייצוד שלי...
היו עוד דמויות שתרמו ללמידה משמעותית בחיי,
אך דמויותיהן של המורה נצמי והאננת אסנת היו מהבולטות שבהן...
טלי פז, מדריכה ואננת משלימה באן "סקד", עין ורד

5. "מפגשים מהסוג האישי"

"מתוך מארג כלל האינטראקציות המתקיימות במודל המערכתי-אקולוגי, מערכות היחסים בין ילדים למבוגרים, בדמות דפוסי אינטראקציה מתמשכים, הן הצינור המרכזי שדרכו הילד משיג גישה למשאבים רגשיים המקדמים את התפתחותו, והמנוע המניע צמיחה וגדילה. מומחים רבים מסכימים כי מערכות יחסים בין ילדים למבוגרים, הורים ומורים כאחד, יוצרות תשתית התפתחותית שעליה נבנות מאוחר יותר התנסויות בית ספריות."

מתוך: יבלון, י. ב. וקליין, פ. ש. (2006). **מחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

<http://www.academy.ac.il/data/egeret/86/Egeretarticles/early-childhood-education-hebrew.pdf>

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/3D59B996-01ED-4BF5-AB3B-AD2A4D6F165D/79657/dialoguemoretalmid.pdf>

תיאור הסדנה:

א. מליאה

המשתתפות יושבות במעגל.

- ✓ כל משתתפת מוזמנת לספר על עצמה משהו שחשוב לה שידעו עליה;
- ✓ אם לא יכולת להגיע היום למפגש – את מי היית שולחת לייצג אותך? מה את חושבת שהיה אומר עלייך? כיצד היה מציג אותך?

ב. עבודה יחידנית

הכנות לפני הסדנה: להביא דפים A4, ז'ורנלים, עיתונים, שבועונים, מספרים, דבק ועוד.

- ✓ משחק סימולציה המתאר מפגש בין מפקחת לגננות "בראשית" (גננות בתחילת

דרכן):

1. כל משתתפת תקבל דף ובו יופיעו שתי דמויות נשיות: גננת ומפקחת (כדאי לאפשר למשתתפות ליצור את הדמויות בצורה יצירתית – לצייר, לבחור את הדמויות מתוך ז'ורנלים, עיתונים, שבועונים, לגזור ולהדביק, ועוד).

2. כל משתתפת תוזמן לכתוב "שיחת פתיחה" בין גננת ומפקחת:

גננת: מה אני הגננת הייתי רוצה לדעת על המפקחת? מה הייתי רוצה שהמפקחת תדע עלי?
מפקחת: מה חשוב לי כמפקחת שהגננת תדע עליי? מה חשוב לי לדעת על הגננת (החדשה)?

ג. קבוצות קטנות

מעגלי שיח:

- ✓ הצגת ה"שיחות" בין גננת ומפקחת;
- ✓ מהו המקום של ההיכרות האישית בין גננת ומפקחת?

ד. בחזרה למליאה

שיתוף בתוצרים ובתובנות.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

- ✓ התנסות בבניית קשרי אמון, תקשורת חיובית ואינטראקציה איכותית בין הגננת והילדים, בינה לבין חברות צוות הגן, ההורים ובכלל;
- ✓ בניית קשר אישי בין מפקחת וגננת המאפשר להכיר לעומק צדדים מקצועיים באישיותן, גילוי החוזקות שלהן וטיפוח ערכים של מנהיגות ויזמות;
- ✓ מודעות לחשיבות הקשר האישי מפקחת-גננת והשפעתו על התפקוד והעשייה החינוכית בגן
- ✓ תקשורת חיובית בין הגננת והמפקחת (ובכלל...) משמשים בסיס בטוח להפניית משאבים רגשיים ואינטלקטואליים לעשייה חינוכית מיטבית בגן-הילדים.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

יבלון, י' ב'; קליין, פ' ש' (2006). **ממחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

<http://www.academy.ac.il/data/egeret/86/Egeretarticles/early-childhood-education-hebrew.pdf>

משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, השירות הפסיכולוגי-יעוצי (2008). דיאלוג מורה-תלמיד

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/3D59B996-01ED-4BF5-AB3B-AD2A4D6F165D/79657/dialoguemoretalmid.pdf>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

- ✓ "שעה של הנאה" - קיום מפגשים אישיים קבועים עם כל ילדה וילד בגן;
- ✓ "בואו נדבר על זה" – שיח בקבוצה הקטנה על מה חשוב לילדים לשתף, להביא מהבית ולהראות... במפגשים אישיים עם הגננת.

6. שינוי בדרך

להלן תיאור השינויים המצופים בעקבות העמקה והרחבה של הלמידה המשמעותית.

מתוך האתר: "ישראל עולה כיתה", למידה משמעותית

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/LemidaMashmafit/mashmafit/HagdaraMashmafit.htm>

השינויים המרכזיים עבור התלמיד

בשיטה המסורתית	בשיטת הלמידה המשמעותית
המורה במרכז	התלמיד במרכז - מגלה, מעבד ויוצר ידע חדש
המורה והספר הם מקורות הידע המרכזיים	מקורות הידע מגוונים ורבים, כולל למידת עמיתים וברשת
למידה בעיקר בבית הספר	למידה בכל מקום ובכל זמן
היקף השימוש בטכנולוגיה מוגבל	למידה פעילה ואינטראקטיבית
למידה פורנטלית	למידה פעילה על-פי עניין, בחירה וסגנון אישי

השינויים המרכזיים עבור המורה

בשיטה המסורתית	בשיטת הלמידה המשמעותית
המורה הוא מקור הידע המרכזי	המורה מכוון את התלמיד אל מקורות המידע
תפקיד המורה להעביר את הידע	המורה מנחה בתהליך הלמידה
סגנון ההוראה בעיקר אחיד ולרוב מיועד להגיע לסטנדרט אחיד במבחן	אין אחידות בתוצרי הידע ויש לגיטמציה לשונות
עבודה אישית של מורים	עבודה בצוותי מורים, בקהילות וירטואליות, תוך למידה ומשוב של עמיתים
הכיתה היא מרחב הלמידה העיקרי בבית הספר	הלמידה מתרחשת גם במוזיאונים, ארכיונים, אתרים היסטוריים ועוד

השינוי יבוא לידי ביטוי ב:

- מימוש עצמי ומצוינות של התלמיד
- העמקת יחסי האמון בין התלמיד למורה
- הגברת מעורבות התלמיד בחברה ובקהילה
- מוכנות גבוהה של התלמיד ללימודים אקדמיים
- העצמת המורה בקביעת תכנית הלימודים וביישומה
- התאמת התכנים ושיטות ההוראה לכישורים הנדרשים במאה ה-21

תהליכי שינוי דורשים זמן וסבלנות. בדרך הומוריסטית ניתן לשוחח על מחסומים שונים והדרכים לפתוח אותם.

תיאור הסדנה:

א. מליאה

"בועות בועות" – העלאת אמירות המבטאות תחושות מעורבות של המשתתפות בהקשר לשינוי לחיזוק הלמידה המשמעותית. לרשום את האמירות בתוך "בועות דיבור" ולבנות מהן מצגת. כותרת אפשרית לשקף: "כן...כן...כן" (בצורה הומוריסטית).

דוגמאות של אמירות:

- למה לשנות? אני כבר מזמן עושה למידה משמעותית;
- יש יותר מדי ילדים בגן;
- המפקחת כל הזמן מדברת על זה;
- הסייעת מתנגדת;
- זה מה שההורים רוצים?
- הילדים אוהבים את מה שאני עושה;
- נתבקשתי לשווק את העבודה שלי;
- זה יותר מתאים לגנים בחו"ל;
- מהרשות נמסר לי שאין תקציב...
- ועוד...
- ✓ קריאה משותפת של ההיגדים ודיון בהם:

נשמע מוכר?

מי אמר למי?

ב. קבוצות קטנות

כל קבוצה תקבל דף ובו בועות דיבור ריקות. הקבוצה תדון בהיגדים שביטאו את התחושות המעורבות של המשתתפות, ותנסח היגדים המשדרים פתיחות לשינויים, שכותרתם: "ואפשר גם...". היגדים אפשריים:

- ✓ מהיכן אמצא את ההשראה שלי?
- ✓ מי יהיו השותפים?
- ✓ מה הם המשאבים העומדים לרשותי?
- ✓ כיצד אוכל לשתף את צוות הגן?
- ✓ כיצד אוכל לשתף את הילדים? את ההורים?
- ✓ מה יהיה סדר העדיפויות שלי?
- ✓ כיצד אוכל ללמוד עוד על הנושא?

✓ כיצד השינויים ישפיעו על ההתנהלות שלי בגן?

ג. בחזרה למליאה

✓ הצגת ההיגדים/ אמירות שעלו בקבוצות

✓ עם איזה היגד/ אמירה אני מזדהה, איזה היגד אקח אתי כ"צידה לדרך"...

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ רפלקציה על "איך משפיעים עלי תהליכי שינוי";

✓ העלאה למודעות ביחס לשינויים לקראת העמקת הלמידה המשמעותית.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

סנג'י, פי (1995). הארגון הלומד. תל אביב: מטר.

הרצאת TED של קן רובינסון: "איך בתי ספר הורסים יצירתיות" (עם תרגום לעברית)

<https://www.youtube.com/watch?v=NGVReS193Rw>

הרצאה של קן רובינסון "כיצד לשנות את החינוך"

How to Change Education - Ken Robinson

<https://www.youtube.com/watch?v=BEsZOnyQzxQ>

Bridges, S. & Bridges, W. (2000). Leader to leader leading transition: a new model for change

http://www.consultpivotal.com/leading_transition.htm

(המאמר משווה בין תהליכי שינוי לתהליך התהוות של העם היהודי).

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

✓ משחק של "בועות בועות" עם הילדים: לבחור סוגיה הקשורה לשינוי שמעסיקה את

הילדים ולדון על הקושי בשינויים ומה בכל זאת אפשר לעשות (אפשר לצייר בתוך בועות);

✓ ניתן לבחור יצירות ספרותיות שנושאות את תהליכי שינוי בחיי הילדים (אח חדש, מעבר

דירה, כניסה לגן חדש...) ולשוחח על ההתמודדות עם שינויים.

7. "גן ולא נשלם"

"המעבר מגן הילדים לבית הספר הוא צומת חשוב בחיי הילד והמשפחה והוא מלווה ברגשות מעורבים. מחד מעבר לשלב חיים המציין התבגרות ומעורר גאווה בלב ההורים והילדים ומאידך חשש מהבלתי מוכר והבלתי ידוע. מעבר זה כמו מעברים אחרים בחיי האדם כרוך בפרידה מאנשים מחברים וממקום, בהסתגלות לנורמות חדשות ולקודים שונים, במפגש עם אנשים בלתי מוכרים ובהתייחדות עם סביבה חדשה. במעברים, ובמיוחד במעברים אצל ילדים רכים, להורים תפקיד מרכזי בתמיכה וסיוע.

להכנת הילד לקראת המעבר לבית הספר יש השפעה על הצלחתו ועל הסתגלותו למסגרת החדשה, מסגרת בה ישהה שנים רבות ותשפיע על עתידו כבוגר בחברה. הכנת הילד ללמידה מתבצעת במהלך שנות ילדותו בתהליך הדרגתי, המושפע מהסביבה בה חי הילד, ושותפים בו המבוגרים המשמעותיים בחייו של הילד – הורים, גננות והצוות החינוכי. בתהליך זה חשוב שמכלול ההיבטים ההתפתחותיים יהיו מטופלים ומקודמים על פי יעדים ארוכי טווח ומכווני מטרה כך שהפוטנציאל האישי של כל ילד וילד יבוא לידי ביטוי מרבי.

תהליך המעבר מחייב גם את ההורים להסתגל למצב החדש. מחד הילד עדיין צעיר, תלוי בהם מאוד ומושפע מהם בהתפתחותו החברתית רגשית, ומאידך הילד מנסה לבנות את זהותו הנפרדת והעצמאית כדי להיקלט במסגרת החדשה בה הוא צריך להפגין אחריות, עצמאות, יכולת לקבל החלטות ולשאת בתוצאותיהן. משאלות רבות מלוות את ההורים לקראת כניסתו של ילדם לבית הספר - שילדם יצליח בלימודים, שיאהב ללכת לבית הספר, שיהיה אהוב על מורים וילדים, שבת הספר יבטיח את שלומו ובטחונו של ילדם ושיוכל לתפקד בו באופן עצמאי ובתחושת ביטחון."

מתוך: "מפגש עם הורי הגן לקראת המעבר לכיתה א'", אתר אגף א' לחינוך קדם יסודי

<http://cms.education.gov.il/educationcms/units/preschool/horimkehila/tochniyotnivarot/mucanimbeitsefer.htm>

תיאור הסדנה:

הכנות לפני הסדנה: המנחה תכין שלטים הכוללים אירועים משמעותיים שמשדרים מעברים מחיי היומיום: צבא, חתונה, עליה, לידה, לימודים, תחילת עבודה במקום חדש...כדאי להוסיף שלט ריק (למה שמתחשק).

א. מליאה

המשתתפות מתבוננות בשלטים, ובחרות אירוע אחד שזכור להן כמשמעותי במצב של מעבר.

נקודות אפשריות להתייחסות:

✓ מצבים של מעבר משפיעים אחרת על אנשים שונים וכל אחד ואחת מתמודד/ת אחרת במצבי מעבר;

✓ מצבי מעבר הם אירועים שמתרחשים במהלך כל החיים.

✓ "אנשים טובים באמצע הדרך" שעוזרים.

ב. קבוצות קטנות

✓ ניתן להביא למפגש תיק, מזוודה, ארגז כלים (או ציור/ תצלום... שלהם). ניתן לשוחח על מה התחושות שעולות בי מרגע מסוים באירוע של שינוי אותו בחרתי? האם קשה/ קל במעבר? מה עוזר לי? מי עוזר לי?

✓ להכניס לתיק/ מזוודה/ ארגז רשימה של 10 טיפים לילדים במעבר לכיתה א' ועוד 10 טיפים לילדים שנשארים בגן (שנובעים מהניסיון שלהן במעברים). טיפים להורים/ לצוות...

ג. בחזרה למליאה

כל קבוצה תציג את רשימות הטיפים שלה.

תובנות אפשריות (בהקשר ללמידה משמעותית):

✓ האופן שמתמודדים עם המעברים עשוי להשפיע על ההתמודדות במעברים הבאים;

✓ חשוב לשתף עוד גורמים, מעגלי תמיכה שסייעו בתהליכי מעבר בחיים;

✓ המצבים הללו הם חלק טבעי מהחיים, ניתן ללמוד מהשותפות גם על עצמנו, להעלות למודעות את התחושות והמחשבות ולשוחח עליהם.

"מרחיבים את הדעת" (מקורות להשראה):

"מפגש עם הורי הגן לקראת המעבר לכיתה א'" באתר אגף א' לחינוך קדם יסודי

<http://cms.education.gov.il/educationcms/units/preschool/horimkehila/tochniyotnivharot/mucanimbeitsefer.htm>

סטיקלארו מ' ג' "שלום כיתה א'", אתר א' לחינוך יסודי

[/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Moe/KitaAlef/Maavarim](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Moe/KitaAlef/Maavarim)

וידסלבסקי, מ' "המעבר מהגן לבית-הספר"

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Moe/KitaAlef/Maavarim/Maavar.htm>

הלכה למעשה (אפשרויות לעשייה בגן):

✓ לבנות יחד עם הילדים תכנית מעברים, לילדים שיעברו לכיתה א' ולאלו

שיישארו בגן (חשוב בתכנית להתייחס להורים, לצוות הגן, לשותפים בתהליך);

✓ ניתן להיעזר בתכניות "מעברים" המוצעות באתרים למעלה;

ניתן להכין שיר/ מכתב/איגרת/ מזכרת קטנה לכל ילד וילדה הממוקדת בתחושות ורגשות לקראת החדש.

”שווה בדיקה”

הצעה לשאלות לבדיקה עצמית בהקשר לעשייה חינוכית משמעותית בגן-הילדים

1. האם אני מרגישה סיפוק וגאווה בעשייה החינוכית שלי בגן? מה גורם לי לכך?
2. האם הקדשתי זמן לשוחח עם ילד/ה שיחה אישית? מה גיליתי בעקבותיה (על הילד/ה, על עצמי)?
3. האם גיליתי היום עוד משהו על ילד או ילדה בגן שלא ידעתי קודם לכן? מה אני יכולה לעשות עם זה?
4. האם הייתה התנהגות, שיחה או אמירה של ילד/ה בגן שהשאירה עלי רושם? מה בהתנהגות, שיחה או אמירה גרם לי לכך?
5. האם "נגעתי" במישהו (ילד/ה או מבוגר) היום? איך זה משפיע עלי? איך זה השפיע עליו/ עליה?
6. האם הורים אמרו דבר על הילד/ה שלהם שנגע לליבי?
7. האם חברות הצוות אמרו או עשו דבר ש"נגע" בילד/ה?
8. האם הייתי קשובה לנושאים שמעניינים את הילדים? האם שיניתי משהו בתכנית העבודה בגן בעקבות רעיונות של ילדים/ הורים/ חברות הצוות בגן?
9. האם חיזקתי ילדים בהצלחות (גדולות וקטנות) שלהם בגן/ בבית?
10. האם שמתי לב לילדים/ות שצריכים/ות חיזוק בכישורי-חיים, מיומנות או בתפקוד התפתחותי? האם חשבתי כיצד לקדם אותו/ה?
11. האם אני מודעת על ההשפעה שלי על הסובבים אותי? איך זה בא לידי ביטוי?
12. על מה אני מרגישה וחושבת שחשוב לי לשנות בעבודתי?
13. מה הן מקורות ההשראה בעבודתי בגן? האם אני מרגישה שאני מהווה מקור השראה לילדים/ צוות/ הורים/ עמיתות?
14. האם אני מרגישה וחושבת שאני עושה עבודה חינוכית משמעותית (לי, לילדים, לצוות, למשפחות, לקהילה)?
15. האם אני מגשימה חלומות שלי בגן?

”שווה לקרוא”

אאוריקה, (2014) למידה משמעותית, כתב עת להוראת המדעים והטכנולוגיה, גיליון 37, מט"ח
<http://www.matar.ac.il/eureka/newspaper37>

אלוני, נ' (2013) **חינוך טוב**, לקראת חיים של משמעות, הגינות והגשמה עצמית, קו אדום כהה, הוצאת החינוך המאוחד, מכון מופ"ת
הד החינוך, (2014) **למידה משמעותית, כולם מדברים על זה. איך עושים את זה?** אייר תשע"ד, אפריל 2014, כרך פ"ח, גיליון מס' 4 הרפז, י' "הוראה מעוררת השראה"

<http://yoramharpaz.com/pubs/lectures/teaching-inspiration.pdf>

חנן, י' "על למידה משמעותית בעולם של פדגוגיה ממוקדת לומד – רשימה ראשונה בסדרה"
<http://portal.macam.ac.il/ArticlePage.aspx?id=9855>

מכון מופ"ת, (2014), **האם ניתן להכשיר להוראה משמעותית? ביטאון מכון מופ"ת**, אדר א' תשע"ד, פברואר 2014, גיליון 52
משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, (2010) **עשייה חינוכית בגני הילדים**, אגף הפרסומים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PreSchool/Mediniyut/MediniyutTashha/KavimErgunNihul.htm>

משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, **אבני דרך ללמידה משמעותית**, אב תשע"ד אוגוסט 2014
<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

משרד החינוך, מנהל החינוך הדתי, **לב לדעת**, לקראת למידה משמעותית
<http://levladaat.org/content/571>

סנפיר, מ'; סיטון, ש' ורוסו-צימט, ג' (2012) **מאה שנות גן ילדים בארץ ישראל**, מכון בן-גוריון, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
משרד החינוך והתרבות, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי, (2013) **וזוהי רק ההתחלה...**
אגף הפרסומים

למידה משמעותית

”למידה משמעותית היא תהליך אישי של הבניית ידע שבמהלכו הלומד מעורר שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו בהקשר של יחסי גומלין.

למידה משמעותית נוגעת בנימי נפשם של הלומדים והמלמדים תוך שהיא מערבת היבטים מגוונים של התנסויות שכליות, רגשיות, חברתיות, ערכיות, גופניות, אמנותיות, יצירתיות ואחרות. למידה זו מאפשרת מיצוי פוטנציאל אישי ומצוינות, חווית צמיחה והתפתחות והעמקה בנושאים שמעניינים את הלומדים ושנותנים מענה לצורכיהם.

למידה משמעותית מתרחשת אצל הלומד והמלמד בתוך יחסי גומלין עם הסביבה והיא מתקיימת במרחבים שונים: בגן הילדים, בבית הספר ומחוצה להם, בפינות המשחקים, בכיתה, בחצר בית הספר, בספרייה, בבית, במשפחה, בתנועת הנוער, בקהילה, באתרים שונים ובמרחב הדיגיטאלי. בתהליכי למידה משמעותית החוויה הפדגוגית והחוויה הפסיכולוגית של הלמידה משלימות זו את זו, משפיעות זו על זו ומעצימות זו את זו.

כדי להבטיח למידה משמעותית ולהשיג את מטרותיה, נדרשת מכל השותפים הסתכלות מחודשת על מרכיבים רבים, ביניהם: מטרות הלמידה, אפיוני הלומדים, תהליכי הלמידה, ההוראה וההערכה, תכניות הלימודים, ההתארגנות המערכתית והכשרת הצוותים לפני כניסתם להוראה ובתהליכי הפיתוח המקצועי במהלך חייהם המקצועיים.

מתוך: משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, **אבני דרך ללמידה משמעותית**, אב תשע”ד אוגוסט 2014
<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

”חינוך טוב הוא טיפוח בני אדם בזיקה לטבע האנושי, לתרבותי-האיכותי ולסגולי-אישיותי – והכול מתוך הקפדה על אקלים אינטלקטואלי וחברתי, שמותיר את רוח התלמידים חופשייה לחקרנות, לפרשנות, לביקורתיות, ליצירתיות ולהגדרה עצמית. זהו חינוך המבקש לסייע לאנשים לממש יכולות אישיותיות, תשתיות תרבותיות והזדמנויות חברתיות, ולצרוף לעצמם חיים אוטונומיים ומלאים של משמעות, הגינות והגשמה עצמית”.

מתוך: אלוני, נ' (2013) **חינוך טוב**, לקראת חיים של משמעות, הגינות והגשמה עצמית, מכון מופ”ת

"...למידה משמעותית היא למידה שבה הלומד בונה מחדש את תובנותיו ויוצר תשתית לתובנות עשירות יותר בעתיד. או במילים אחרות: למידה משמעותית היא למידה הנותנת משמעות חדשה לתכנים – מושגים, רעיונות, הבנות, עמדות – שנלמדו בעבר ופותחת נתיבים ללמידה של תכנים חדשים, מורכבים יותר, בעתיד. או במילים אחרות: למידה משמעותית היא פעילות מנטלית המתרחשת בהווה ומארגנת מחדש את מה שנלמד בעבר ויילמד בעתיד."

<http://portal.macam.ac.il/ArticlePage.aspx?id=11251>

מתוך: הרפז, י' " תנאים ללמידה משמעותית", **הד החינוך**, אפריל 2014, כרך פ"ח, גיליון מס' 4, עמודים 40-45

מטרות הלמידה המשמעותית

- לטפח לומדים בעלי כשירויות ומיומנויות הנדרשות לתפקוד במציאות המשתנה במאה ה 21
- לקדם הישגים, חדות למידה ותשוקה לדעת תוך זימון חוויות רגשיות, חברתיות וקוגניטיביות
- לתת מענה מותאם למגוון הצרכים של הלומדים השונים (מחוננים, מצטיינים, עם צרכים מיוחדים, עולים ועוד)
- להנחיל שיח של אמון, הוקרה והעצמה בין כלל השותפים בתהליך הלמידה המשמעותית
- לזהות את הגורמים המקדמים או המעכבים את תהליך הלמידה ולתת להם מענים שיאפשרו לפתח תחושת
- מסוגלות ומימוש עצמי לעודד את הלומדים להיות מעורבים בכיתה, בבי"ס, בקהילה ובחברה ולקדם חברת מופת.

מתוך: משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, **אבני דרך ללמידה משמעותית**, אב תשע"ד אוגוסט 2014
<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

הוראה משמעותית

מהי "הוראה משמעותית"? "הוראה משמעותית היא הוראה המושתתת על שלוש הנחות יסוד אלה:

1. אי-אפשר לכפות את הלמידה.
2. בני אדם הם יצורים סקרניים מטבעם.
3. החינוך אינו משהו שעושים לאנשים, אלא משהו שאנשים עושים לעצמם.

מתוך הנחות יסוד אלה נגזרים העקרונות האלה:

1. עקרון המעורבות: אדם לומד "על-ידי" כך שהוא שותף מלא לתהליך הלמידה. הלמידה מתבצעת על-ידי הלומד. הלומד הוא שיוצר את הלמידה.
2. עקרון הרלוונטיות: למידה משמעותית היא למידה שקשורה בעולמו של הלומד.
3. עקרון כבוד האדם וחירותו: אמונה מוצקה בחוכמתם, בבגרותם ובאחריותם של התלמידים. הוראה משמעותית היא אפוא הוראה שבה מתרחש תהליך דיאלוגי של התדיינות וחקירה, המבוסס על יצירת ידע לשם הבנה ומחויבות לכבוד האדם.

מטרותיה של הוראה משמעותית הן:

1. לעודד את סקרנותם של התלמידים ולדרבן אותם לשאול שאלות, להטיל ספק, לא להתעלם מקשיים ומבעיות וללמוד להתמודד עם שגיאותיהם ועם כישלונותיהם.
2. לפתח בתלמידים יחס ביקורתי כלפי דפוסי ההתנהגות והערכים המקובלים בחברה שבה הם חיים. לטפח בהם את היכולת האינטלקטואלית והרגשית לחשוף עיוותים של אמת, של יושר ושל הגינות בתרבות שהם חיים בה.
3. לסייע לתלמידים להיות אנשים בלתי-תלויים העומדים ברשות עצמם, מקבלים על עצמם את האחריות לחייהם ומכוונים את גורלם על-פי שיקול דעתם.

מתוך: אבינון, י' (2014) "להיות מורה משמעותי", האם ניתן להכשיר להוראה משמעותית?

ביטאון מכון מופ"ת, אדר א' תשע"ד, פברואר 2014, גיליון 52, עמ' 29-31

<http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/bitaaon/Documents/bitaaon52.pdf>

מעגל ערך

למידה משמעותית מושתתת על שלושה מרכיבים מרכזיים המתקיימים בו זמנית:

ערך ללומד ולחברה

למידה משמעותית נתפסת כבעלת ערך והיא חיונית לאדם ולחברה כאשר:

תהליכי הלמידה והתכנים מספקים חוויה חיובית, נותנים מענים לצרכים הקוגניטיביים,

הרגשיים והחברתיים, נותנים ביטוי לסגנונות למידה מגוונים, מזמנים חיזוק והזרות, מאפשרים בירור

תפיסות ביחס לגורמים מקדמים או מעכבים בתהליך הלמידה, מפתחים הבנה, העמקה ויישום של

הנלמד תוך שליטה במיומנויות ומניבים תוצאות חיוביות והישגים גבוהים לפרט ולחברה.

מעורבות הלומד

למידה משמעותית מערבת את הלומדים בתהליך הלמידה הקוגניטיבי, הרגשי והחברתי ומזמנת להם התנסות פעילה במעגלים שונים תוך חיזוק תחושת המסוגלות. המעורבות באה לידי ביטוי בכך

שניתנת ללומדים ההזדמנות להיות שותפים פעילים בתהליך הלמידה, בהעלאת יוזמות ובביצוע תהליכי למידה, בבחירת דרכי הלמידה, בעבודה בצוות, בהצגת תוצרים, במתן משוב ובקבלתו ובהזדהות עם ערכי בית הספר.

רלוונטיות ללומד

למידה משמעותית מזמנת עיסוק בתכנים, במסרים וברעיונות מאתגרים, מסקרנים, מעוררי עניין המותאמים ללומד. היא קושרת את הנלמד לניסיון ולידע קודמים, לצורכי הלומד, לעולמו הרגשי, לכישוריו, לתחביביו ולעיסוקיו ולצרכיו כפרט וכחלק מחברה.

מתוך: משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, **אבני דרך ללמידה משמעותית**, אב תשע"ד אוגוסט 2014
<http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautif/chozer/index.html>

הוראה מעוררת השראה

"בעיני, כאשר מישהו אומר על מישהו או על משהו – אדם, נוף, יצירת אמנות, מוצר, רעיון, פעילות – שהוא נתן לו השראה, הוא אומר שהוא נתן לו חשק לחיות או באופן ספציפי יותר – שהוא נתן לו חשק לעשות משהו משמעותי עם חייו; או באופן ספציפי יותר – לעשות משהו משמעותי בחייו; ולעשות זאת בדרכו שלו.

למשל, כאשר מוזיקאי צעיר אומר על קונצרט כלשהו – קלאסי, רוק, ג'אז: "הקונצרט הזה נתן לי השראה", הוא אומר שהקונצרט מילא אותו חיים, שהוא עורר בו תשוקה לנגן, לא סתם לנגן, אלא לנגן בדרכו שלו. הקונצרט עורר בו התפעלות (הם נגנו מדהים!) והניע אותו לנגן בעצמו, את עצמו. השראה היא מצב שבו משהו מעורר בנו התפעלות ורצון לפעול בדרכנו שלנו בתחום מסוים; השראה היא התפעלות ללא התבטלות – התפעלות מחזקת; היא מחזקת את הרצון שלנו לחיות ולעשות – בדרכנו שלנו. ייתכן שאדם חווה השראה, חווה גם משהו רליגיזי או מטאפיזי, אבל אני רוצה לדבר על השראה באופן צנוע, מרוסן, ללא השראה.

... בהוראה יש בוודאי עוד יסודות בעלי פוטנציאל מעורר השראה – לא רק מקצועיות, אנושיות וייחודיות. אבל יתכן שהיסוד מכונן השראה החשוב ביותר נמצא לא בהוראה עצמה, **אלא בזה שצופה בה**; הוא עצמו צריך להיות פנוי להשראה, מוכן לקבל אותה ולהיענות לה. עובדה היא שסטודנטים יכולים להתבונן בהוראה מקצועית, אנושית וייחודית וחלקם יקבלו ממנה השראה וחלקם לא. השראה היא אפוא "פרויקט" משותף שבו סובייקט מסוים מוכן לפגוש אובייקט מסוים "מעורר השראה".

ולסיכום, אם השראה פועלת עלינו כמחזקת חיים, אם היא מעוררת אותנו לפעול בתחום מסוים, ולפעול בדרכנו שלנו, ייתכן שהשראה היא מטרת החינוך וההוראה – לפחות לפי השקפה חינוכית מסוימת. אפשר להגדיר את מטרת החינוך וההוראה כניסיון לעורר השראה – להניע צעירים לחיות

וליצור בעקבות התפעלות מחיים ומיצירה של אחרים. חינוך והוראה שנותנים השראה לתלמידים, יתנו בוודאי השראה גם לסטודנטים שצופים בהם – אם הם פנויים להשראה."

מתוך : הרפז, י. (2013) "הוראה מעוררת השראה" – דברים בכנס "מורים מעוררי השראה"
<http://yoramharpaz.com/pubs/lectures/teaching-inspiration.pdf>

...דברים משמעותיים הם קודם כול אלה שאנו חווים אותם כרלוונטיים עבורנו ובעלי חשיבות מעבר לעצמיותנו. מן הצד האחד, כדי שיהיו משמעותיים הם חייבים לגעת בנו, לרגש אותנו, לכבוש את רוחנו, ולהתחבר בצורה זו או אחרת אל הזהות האישית וההגדרה העצמית - להשתלב בנרטיב הקיומי שלנו ובמסכת חיינו. ומן הצד האחר, כדי שנחווה אותם כמשמעותיים, על הדברים להיות נוכחים בעינינו כחשובים, רציניים, רבי-ערך, איכותיים או בעלי משקל.

"...למידה משמעותית היא זו הכוללת עניין אישי, הרחבת דעת ובניית מוטיבציות ויכולות ללמידה משמעותית נוספת עתידית. הקריטריון של עניין אישי או רלוונטיות מחייב אותנו המורים לזמן לתלמידים התנסויות הנוגעות בהם, מרגשות אותם ומשתלבות בנרטיב הקיומי שלהם, בעולמם הממשי ובמסכת חייהם.

ועוד יש לציין בהקשר של יסוד העניין האישי, שלצד הרלוונטיות לעולמם האישי של הלומדים, להגשמה העצמית שלהם ולמציאות חייהם החברתית-תרבותית, מורים טובים משכילים לעורר את העניין האישי גם מתוך הסתמכות על יסודות הסקרנות הטבעית, חדוות הגילוי, ודחף ההצטיינות או התשוקה לשלמות) כיסודות מולדים בכל אחד ואחת(אצל מי יותר ואצל מי פחות)."

מתוך : אלוני, נ' (2014) "משמעות: בחיים, בחינוך, בהוראה ובלמידה", האם ניתן להכשיר להוראה משמעותית? ביטאון מכון מופ"ת, אדר א' תשע"ד, פברואר 2014, גיליון 52 עמ' 5-9
<http://www.mofet.macam.ac.il/kiiva/bitaaon/Documents/bitaaon52.pdf>

1. בהוראה משמעותית חשוב לשלב תכנים שמרגשים אתכם וחשובים לכם (דפדוף ביוגרפי של עצמכם, כך שתוכלו להדביק את האחרים בהתלהבותכם) וכאלה שיש להם פוטנציאל לגעת באחרים ולעורר בהם עניין.
2. בהוראה משמעותית אל לנו "להשאיר בבית" את אישיותנו ומסכת חיינו: עלינו להיות נוכחים כאנשים שלמים ומשמעותיים, שיכולים לתרום לאחרים בדוגמה האישית, בהעשרה ובהשראה.
3. בהוראה משמעותית חשוב להציג את נושאי הלימוד בתוך סיפור מסגרת ונרטיב מארגן: הסברים על הרקע, החשיבות, המטרה והרלוונטיות של הנלמד.
4. בהוראה משמעותית חשוב להגיע אל הנמענים שלנו מתוך נתינת הדעת על מבעים של אמון, אכפתיות ותמיכה ועל כיוונים ודוגמאות שיקלעו לשונות הבין-אישית והבין-תרבותית.
5. בהוראה משמעותית עלינו להבנות את המפגשים הלימודיים כדרמה אינטלקטואלית וערכית; אך ברגע הנכון לפנות את הבימה וליצור את המרחב שלתוכו יכולים האחרים להיכנס, להנכיח את עצמם, לקיים דיון, לדבר בקולם, להתנסות בחקר, יצירה, פרשנות, ביקורת, יזמות וכל שאר הפעילויות המכוננות התנסויות של למידה משמעותית.

מתוך: אלוני, ג. (2014) **הבניית התנסויות משמעותיות בחינוך ובלמידה קווים מנחים לאנשי**

חינוך והוראה, סמינר הקבוצים

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/1D44B1B7-972D-47A2-94BA-B037D69F8BBE/193161/hitnasuyot.pdf>